

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Lukáš Hrabovský

**Mezinárodní terorismus optikou lidských práv
po 11. září 2001 s důrazem na zákaz mučení**

Diplomová práce

Olomouc 2015

*Prohlašuji, že jsem Diplomovou prací na téma **Mezinárodní terorismus optikou lidských práv po 11. Září 2001 s důrazem na zákaz mučení** vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.*

V Oviedu dne 15. 05. 2015

.....
Lukáš Hrabovský

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval svému vedoucímu **JUDr. Ondřeji Svačkovi Ph.D., LL.M.** za vedení mé Diplomové práce. Mé díky patří rovněž přítelkyni Katce za podporu při psaní této práce a mým rodičům za podporu během studia. Dále bych rád poděkoval **Prof. Dr. Benitu Alaez Corralovi, Ph.D., LL.M.** (Universidad de Oviedo) a **Dr. Leonardu Alvaréz Alvaréz Ph.D.** (Universidad de Oviedo) za metodickou pomoc a nový pohled na problematiku vztahu terorismu a lidských práv během mého výzkumného pobytu na Universidad de Oviedo.

Acknowledgments:

I wish to express my sincere thanks to **Prof. Dr. Benito Alaez Corral Ph.D., LL.M.** (Catedratico Departamento derecho público at Faculty of Law, University of Oviedo) and to **Dr. Leonardo Alvaréz Alvaréz Ph.D.** (professor contratado doctor at Departamento derecho público at Faculty of Law, University of Oviedo). I'm extremely thankful and indebted to them for sharing expertise, and sincere and valuable guidance and encouragement extended to me during my research fellowship at Dept. of Constitutional Law, University of Oviedo. I'm also very grateful to my partner **Katka**, who supports me through this venture.

“We are fighting a war whose essential prize is preserving the identity of liberal society itself and preventing it from becoming what terrorists believe it to be. Terrorists seek to strip off the mask of law to reveal the nihilist heart of coercion within and we have to show ourselves and populations whose loyalty we seek that the rule of law is not a mask but the true image of our nature.”

Michael Ignatieff, The Lesser Evil, 2004

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	vi
1. ÚVOD	1
1.1 Vymezení tématu, zhodnocení dosavadního stavu zpracování	1
1.2 Rámec výzkumu, formulace výzkumných otázek a metodologie.....	1
1.3 Použité zdroje	3
2. DYNAMIKA TERORISMU	4
2.1 Obecné vymezení	4
2.1.1 Vlny terorismu a zrození mezinárodního terorismu	5
2.1.2 Definice terorismu	7
2.1.3 Mezinárodní terorismus: kriminální nebo válečný akt?.....	10
2.2 Terorismus ve vybraných státech	11
2.2.1 Spojené státy americké	11
2.2.2 Německo	11
2.2.3 Španělsko	12
3. DOPADY TERORISMU NA LIDSKÁ PRÁVA	14
3.1 Lidská práva jako základní ústavní hodnoty	14
3.1.1 Lidská práva jako fundament moderní společnosti	14
3.1.2 Mezinárodní právní režim ochrany lidských práv	15
3.2 Právně-teoretické aspekty lidských práv	16
3.2.1 Terminologické vymezení	17
3.2.2 Práva charakteru <i>ius cogens</i>	17
3.3 Jak terorismus dopadá na lidská práva?	19
3.4 Přímý dopad terorismu.....	22
3.5 Nepřímý dopad terorismu na lidská práva.....	24
4. ZÁKAZ MUČENÍ & SOUVISEJÍCÍ INSTITUTY	25
4.1 Právní povaha mučení.....	25
4.1.1 Co je mučením?	25
4.1.2 Právní definice mučení	26

4.2	Mezinárodní právní mechanismy proti mučení	29
4.2.1	Zákaz mučení v intencích ICCPR.....	29
4.2.2	Zákaz mučení jako <i>ius cogens</i>	30
4.2.3	Úmluva proti mučení	31
4.3	Regionální mechanismy: Evropská úmluva o ochraně lidských práv	32
4.3.1	Obecně k Úmluvě	32
4.3.2	Zákaz mučení v intencích Úmluvy	32
4.4	Související instituty jako pretext pro mučení	34
4.4.1	Transfery osob podezřelých z terorismu a únosy teroristů	34
4.4.2	Nucené zmizení.....	36
4.4.3	<i>Incommunicado detence</i>	38
5.	ROVNOVÁHA MEZI NÁRODNÍ BEZPEČNOSTÍ A LIDSKÝMI PRÁVY	40
5.1	Výchozí body analýzy.....	40
5.1.1	Rovina národních právních řádů.....	41
5.1.2	Koncepční přístupy k (národní) bezpečnosti	41
5.2	Hypotetické limity zákazu mučení vis-á-vis veřejné bezpečnosti	43
5.3	Vnitrostátní úprava ve světle mezinárodní právní regulace	45
5.3.1	Výchozí body analýzy	45
5.4	Španělsko.....	45
5.4.1	Protiteroristická opatření v <i>Leyes Orgánicas</i>	45
5.4.2	Judikatura	46
5.4.3	Španělský přístup ve světle mezinárodního práva	48
5.5	Německo	49
5.5.1	Protiteroristická opatření po 9/11.....	49
5.5.2	Judikatura německých soudů ve světle mezinárodního práva	50
5.6	Výjimka ze zákazu mučení jako „Trojský kůň“: případ Izraele.....	52
6.	ZÁVĚR.....	54
	POUŽITÉ ZDROJE	56
	ABSTRAKT & KLÍČOVÁ SLOVA	68
	ABSTRACT & KEYWORDS	69

SEZNAM ZKRATEK

- 9/11 – 11. září 2001, útoky na světové obchodní centrum, New York a Pentagon (USA)
- 11-M – 11. Březen 2005, bombové útoky v Madridu (Španělsko)
- ACLU – z angl. *American Civil Liberty Union*
- BVerfG – Spolkový ústavní soud, z něm. *Bundesverfassungsgerricht*
- CE – Ústava Španělského království, ze šp. *Constitución de España*
- CIA – Ústřední zpravodajská služba, z angl. *Central Intelligence Agency*,
- ECHR – Evropský soud pro lidská práva, z angl. *European Court of Human Rights*
- ED – nucené zmizení, z angl. *Enforced Disappearance*
- EIT – metody výslechu se zvýšenou účinností, z angl. *Enhanced Interrogation Techniques*
- ETA – „Baskicko a svoboda“, z bask. *Euskadi Ta Askatasuna*
- EÚLP – Evropská úmluva o ochraně lidských práva, z angl. *European Convention on the Protection of Human Rights (1950)*
- GG – spolkový „základní zákon“, z něm. *Das Grundgesetz für die BRD von 23 Mai, 1949*
- HRC - Komise pro lidská práva, z angl. *Human Rights Comission*
- HRW – z angl. *Human Rights Watch*
- IRA – Irská republikánská armáda, z angl. *Irish Republican Army*
- ICCPR - Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
- ICJ - Mezinárodní soudní dvůr, z angl. *International Court of Justice*
- ICTY – Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii
- ID - Incommunicado detence
- LEC - Kodex trestního práva procesního, ze šp. *Ley de Enjuiciamiento Criminal*
- LO – Organické právo, ze šp. *Leyes Orgánicas*
- NGOs – nevládní organizace, z angl. *Non-governmental Organization*
- OSN- Organizace spojených národů
- RAF- Frakce Rudé armády, z něm. *Rote Armee Fraktion*
- TBG- Zákon o boji proti terorismu, z něm. *Terrorismusbekämpfungsgesetz*
- TBS – Scénář tikající bomby, z angl. *Ticking bomb scenario*
- TCE – španělský Ústavní soud, ze šp. *Tribunal Constitucional de España*
- UDHR – Všeobecná deklarace lidských práv, z angl. *Universal Declaration of Human Rights*
- UNCAT – Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu, z angl. *United Nations Convention against Torture, or other cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*
- UNHRC – Výbor OSN pro lidská práva, z angl. *United Nations Human Rights Committee*

1. ÚVOD

1.1 Vymezení tématu, zhodnocení dosavadního stavu zpracování

Vztah (mezinárodního) terorismu a lidských práv je dlouhodobě řazen pod nejméně prozkoumané aspekty studia terorismu vůbec¹, a to i přesto, že po událostech 11. září 2001 se tato problematika často dostává do hledáčku akademiků. Z rešerše literatury bylo zjištěno, že většina prací zaměřená na toto téma, poukazuje na porušování lidských práv při potírání mezinárodního terorismu ze strany států. Přitom nejvíce skloňovaným tématem je mučení, kruté a nelidské zacházení s osobami podezřelými z terorismu, právo na život a poslední dobou též právo na ochranu soukromí. Řada prací se rovněž zabývá problematikou právního statusu teroristů, a to vzhledem k přístupu, který zvolily USA a některé evropské státy. Problematika je o to složitější, že zasahuje hned do několika rovin. Její multidisciplinární dosah vede přes etiku, politickou filozofii, mezinárodní vztahy a především inklinuje do práva.

Předkládaná Diplomová práce se zaměřuje na problematiku přípustnosti omezování lidských práv při boji proti mezinárodnímu terorismu se zvláštním důrazem na problematiku přípustnosti, resp. zákazu mučení. Záměrem Diplomové práce přitom není pouhá deskripce způsobů, jakými dochází k zásahu do lidských práv při potlačování terorismu, nýbrž se snaží o zodpovězení otázky zda, resp. za jakých okolností je mučení přípustné.

1.2 Rámec výzkumu, formulace výzkumných otázek a metodologie

Na začátek je třeba uvést, že vzhledem k poměrně širokému záběru tohoto tématu, a s ohledem na prostor, který je vyhrazen pro Diplomovou práci, nebude možné detailně zkoumat všechna práva, která jsou při přijímání protiteroristických opatření dotčena. Při tvorbě konceptu této práce bylo původně zamýšleno zachytit aspoň deskriptivně práva, která jsou v boji proti terorismu porušována. Nakonec byl zvolen rozdílný přístup, který se zaměřuje na zákaz mučení a s tím související instituty, a snaží se o jejich hlubší právní analýzu. Práce kromě dopadů na lidská práva v důsledku přijímání protiteroristických opatření zmiňuje rovněž přímé dopady na lidská práva v důsledku samotných teroristických aktivit. Středobodem této práce však zůstává problematika zákazu mučení a přístup národních, mezinárodních a regionálních soudů k tomuto problému. V tomto ohledu se práce

¹ SCHMIDT, A. P. 50 Un-and-Under-researched Topics in the Field of (Counter-) Terrorism Studies. *Perspectives on Terrorism*, Vol. 5, No. 1, 2011, s. 76-78.

pokusí prolnout oblast mezinárodního a vnitrostátního práva. **Hlavním záměrem je zjistit, zda se státy v případech potlačování terorismu pohybují v mantinelech vytyčených mezinárodním právem?** Vnitrostátní protiteroristická opatření a judikatura národních soudů vybraných států budou testovány ve světle mezinárodního práva. Při hledání odpovědi na danou otázku bude pozornost zaměřena na zákaz mučení a související instituty. Aby bylo možné tuto otázku zodpovědět, byly formulovány další výzkumné otázky:

A) Umožňuje mezinárodní právo výjimku ze zákazu mučení ve výjimečných situacích?

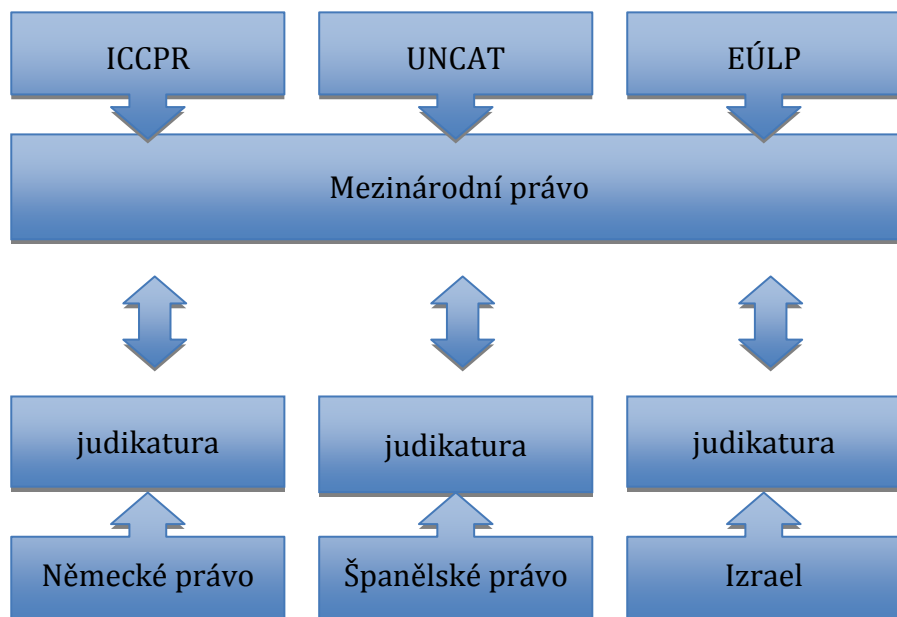
Cílem otázky je potvrdit/vyvrátit hypotézu: *Mezinárodní právo neumožňuje výjimku ze zákazu mučení v žádném případě.* Tato hypotéza byla zvolena s ohledem na převládající názor, že výjimka ze zákazu mučení obecně není přípustná.

B) Umožňuje národní právo jednotlivých států mučení, jiné nelidské, kruté či ponižující zacházení nebo je usnadňuje?

Pro zodpovězení otázky bude provedena horizontální analýza vybraných právních předpisů a judikatury Německa, Španělska a Izraele. Tyto státy byly vybrány jednak s ohledem na zkušenosti s terorismem i se suspendací lidských práv, jednak s ohledem na to, že všechny jsou signatáři jak ICCPR, tak UNCAT. Německo a Španělsko jsou pak navíc signatáři EÚLP.

Po metodologické stránce práce využívá analýzu, syntézu a komparaci. Při analýze vybraných právních řádů, judikatury a následného zjištění kompatibility protiteroristických opatření s mezinárodním právem, je využita horizontální analýza (viz Obrázek 1).

Obrázek 1: Schéma metodologie práce

Zdroj: Vlastní zpracování

1.3 Použité zdroje

Práce vychází především ze zahraniční odborné literatury, a to zejména ze zahraničních odborných monografií a odborných periodik dostupných v online databázi EBSCO. Práce rovněž vychází ze statistických zpráv a reportů řady nevládních organizací jako je Human Rights Watch apod. Není-li součástí zdrojů tvoří judikatura Mezinárodního soudního dvora, Evropského soudu pro lidská práva, dále judikatura *Tribunal Constitucional de España*, judikatura Spolkového ústavního soudu a judikatura Nejvyššího soudu USA.

1.4 Členění práce

Práce se členění do 6 Kapitol (Kapitola 1 – Úvod, Kapitola 6 – Závěr). Druhá kapitola má za cíl seznámit čtenáře s fenoménem terorismu, jeho stručným vývojem, definicí a jeho projevem ve vybraných státech.

Třetí kapitola mapuje dopady terorismu na lidská práva. Nejprve se zabývá teoretickými aspekty lidských práv, následně pak identifikuje různé formy dopadů terorismu na lidská práva.

Čtvrtá kapitola se zabývá problematikou zákazu mučení a souvisejících institutů v mezinárodním a vnitrostátním právu. V první části je pojednáno o právní povaze mučení, mechanismech proti mučení a následně se práce zabývá souvisejícími instituty.

Pátá kapitola se zaměřuje hledání rovnováhy mezi národní bezpečností a lidskými právy při potírání terorismu. Nejprve se snaží přiblížit termín bezpečnost a jeho právní pojetí. Následně se snaží objasnit podstatu hypotetických limitů zákazu mučení při ochraně veřejné bezpečnosti. V závěrečné fázi práce analyzuje a následně porovnává vybrané vnitrostátní normy a judikaturu Španělska, Německa a Izraele s mezinárodní právem.

2. DYNAMIKA TERORISMU

„The intensification of terrorist activities in the past few years has made terrorism one of today's most pressing problems.“

Antoine Sotile, Hague 1938

2.1 Obecné vymezení

Přestože jsou slova Antoine Sotile takřka 80 let stará, svou platnost neztrácejí ani dnes. Terorismus je fenoménem, který se poslední dobou dostává do centra pozornosti politiků, právníků, odborníků na mezinárodní vztahy, a s tím souvisejících vědeckých disciplín včetně práva, sociologie, politických věd či věd přírodních. Terorismus zdaleka není novým jevem, byť tak po událostech 9/11 bývá vnímán. Historie terorismu se nezačíná psát ani vznikem Al-Kájdý v roce 1977. Naopak, jeho kořeny sahají hluboko do historie. Samotný termín „teror“² vstoupil do povědomí poprvé v první polovině XVI. století a v politickém kontextu jej takřka o 300 let později použil Edmund Burke³, aby tak označil francouzský revoluční režim jakobínské diktatury⁴, které padlo za oběť přes 40.000 lidí. Tak se dostaly termíny „terror“ a „terrorist“ do anglického jazyka jako označení spíše **státního terorismu**. Terorismus jako označení **nestátních aktérů** je však spjat až s nástupem **první vlny anarchistického terorismu** (srov. dále). Teroristické metody byly nicméně používány jako nástroj *sui generis* k dosažení ideologických či politických cílů již odedávna. Zejména v rozvojových zemích byl terorismus chápán jako přirozený prostředek v boji proti kolonialismu, jako prostředek boje za nezávislost.⁵ V každé své podobě – ať už v jakékoliv době – vždy představoval ohrožení každodenního života lidí, míru, společnosti a lidských práv.

Po bezprecedentním útoku na New York a Washington 11. Zář 2001 (dále jen „9/11“) je mezinárodní terorismus označován za globální hrozbu. Význam této události lze doložit také tím, že před 9/11 považovalo Valné shromáždění OSN terorismus za nebezpečný a znepokojivý společenský fenomén, po 9/11 OSN terorismus označuje za **fenomén**

² Z latinského „terrere“ - zstrašovat

³ BURKE, E. *Letters on a Regicide Peace*. E. J. Payne, ed. 1990. Library of Economics and Liberty.

⁴ z fr. „Régime de la terreur. ŠTURMA, P. et al. *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 8-14.

⁵ KUSHNER, H. W. *Encyclopedia of Terrorism*. Long Island: Sage Publications Thousand Oaks, CA, U. S., 2003, s. 359-364.

ohrožující mezinárodní mír a mezinárodní bezpečnost.⁶ Rozsah útoků byl tak šokující, že řada akademiků a státních představitelů spatřuje v 9/11 **zlomový bod v politickém extremismu**. Bývalý prezident USA G. W. Bush tuto tezi potvrdil, když ve svém projevu v Kongresu v reakci na útoky 9/11 dne 20. 9. 2001 vyhlásil *válku terorismu*⁷. Termín „válka proti terorismu“ však má spíše politický než právní význam, neboť *prima facie* neimplikuje existenci ozbrojeného konfliktu tak, jak je tradičně chápán mezinárodním právem.⁸ V případě válečného konfliktu je primární hrozbou vojenská konfrontace s nepřítelem. Ze strany válčících států dochází zpravidla k minimálním zásahům do lidských práv. Terorismus je hrozbou jiného charakteru; teroristé neuvžívají konvenční bojové prostředky, nedochází k vojenskému střetu. Naopak, teroristické útoky cílí také na civilní cíle. Státy tak bojují proti „neviditelnému nepříteli“.

2.1.1 Vlny terorismu a zrození mezinárodního terorismu

Je zjevné, že terorismus je dynamickým jevem, který si zaslouhuje důkladnější výzkum. Jeho dynamiku lze spatřovat v tom, že od státního terorismu přes individuální útoky a politické vraždy se vyvinul v sofistikované mezinárodně působící teroristické organizace s propracovanou strukturou financování. Na základě studia dynamiky terorismu identifikoval David Rapoport⁹ tzv. **čtyři vlny terorismu**, přičemž každá *vlna* vykazuje určitá specifika.

První vlna tzv. „anarchistického terorismu“ sahá do roku 1880 a končí o 40 let později. Vykazuje znaky individuálního terorismu projevující se v útocích na představitele vládnoucích garnitur; nejznámější je atentát na ruského cara Alexandra II. z roku 1881, vražda bývalého prezidenta USA W. McKinleyho, či atentát na habsburského následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este v roce 1914, který následně posloužil Rakousko-Uhersku jako záminka k vyhlášení války Srbsku.

Druhá vlna terorismu je označována jako „antikoloniální“ a je datována zhruba od roku 1920. Tato vlna byla logickým následkem Versaillského míru. Princip práva na sebeurčení národů, prosazovaný ex-prezidentem USA W. Wilsonem na versaillské konferenci, který byl posléze zakotven v řadě mezinárodních dokumentů¹⁰, se stal impulsem

⁶ ROSTOW, N. Before and After: The Changed U. N. Response to Terrorism Since September 11th, *Cornell International Law Journal*, No. 35, 2002, s. 475-476.

⁷ President Bush Address to Joint Session of Congress on Sep. 20, 2001. ABC News, Sep. 20, 2001.

⁸ ŠTURMA, P. Lidská práva v boji proti terorismu – mezinárodněprávní aspekty. *Trestněprávní revue* č. 12, 2006, s. 352.

⁹ RAPOPORT, D. C. The Four Waves of Rebel Terror and September 11. *Antropoethics - The Journal for Generative Anthropology*, Vol. VIII, No. 1, 2002.

¹⁰ srov. např. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z 16. 12. 1966, 999 UNTS, 171; dále viz Charta OSN, zejm. čl. 1 odst. 2, Kapitola IX.; Deklarace zásad mezinárodního práva upravujících mírové, přátelské vztahy a spolupráci mezi státy.

k teroristickým aktivitám pro řadu extremistických skupin usilujících o nezávislost na koloniálních mocnostech. Příkladem je dodnes existující Irská republikánská armáda (IRA).¹¹

Příchod třetí vlny, známé jako *Nová vlna levicového terorismu*, byl spjat s válkou ve Vietnamu v letech 1964-1975 a bývá spojován s extrémním výkladem marxistické ideologie třídního boje, legitimujícího politické násilí. Dlouhotrvající konflikt ve Vietnamu způsobil rozpolcenost hodnot dosavadního systému mezi mladými lidmi v západní Evropě a USA. Tak v roce 1970 v Itálii vznikla skupina *Brigate Rosse*, v Západním Německu se ve stejném roce rekrutoval gang *Baader-Meinhof* známý jako *Rote Armee Fraktion* (RAF).¹² Právě třetí vlna bývá spojována se vznikem mezinárodního terorismu, přestože termín byl užíván již v období vlny anarchistického terorismu. V 70. letech se poprvé objektem teroristických skupin staly cíle mezinárodního významu. Mezinárodní dimenzi měl např. masakr na Olympijských hrách v Mnichově (1972), provedený teroristickou skupinou Černé září. Mezinárodního charakteru byly rovněž četné únosy letadel¹³ v 70. a 80. letech, jakož i únosy diplomatů.

V 80. letech přichází čtvrtá vlna tzv. *Náboženského terorismu*. Přestože se nejedná jen o islámský terorismus, lze pro tuto vlnu vztáhnout onen známý výrok: *Ne všichni muslimové jsou teroristé, ale všichni mezinárodní teroristé jsou muslimové*. Byť samozřejmě nelze tento výrok brát zcela vážně, pravdou zůstává, že islámský terorismus představuje v současné době největší hrozbu demokratické společnosti, ohrožení mezinárodního míru a bezpečnosti. Na druhé straně však dlouhý seznam teroristických organizací, jenž vede jak USA tak EU, je dokladem toho, že mezinárodní terorismus je značně rozmanitý, což uvedenou tezi vyvrací. Konečně ani před událostmi 9/11 nebyl Islám tak často s terorismem spojován, i když nelze popírat, že se spojnice mezi termíny „džihád“, „Islám“ a „terorismus“ rýsovala již předtím.¹⁴

Čtvrtá vlna přináší nové metody teroristických akcí, a to zejména sebevražedné bombové útoky a jiné nekonvenční bojové prostředky. Teroristické útoky se více koncentrují na vojenské cíle jako jsou americká kasárna a vojenské základny.¹⁵ Teroristické skupiny nově vykazují nižší organizovanost, což ztěžuje možnost infiltrace. Takovou teroristickou skupinou

¹¹RAPOPORT, D. C. The Four Waves of Rebel Terror and September 11 [online].

¹²KUSHNER, H. W.: op. cit. sub 5, s. 360-361; GUS, M. *Understanding Terrorism: Challenges, Perspectives, and Issues*. Thousand Oaks: Sage Publications, CA, U. S., 2003, s. 25-28.

¹³za všechny lze jmenovat např. únos letu 847 společnosti Trans World Airlines na trase z Káhiry do Athén členy organizace Abú Nidala. K problematice viz EVANS, A. E. *Aircraft Hijacking: Its Cause and Cure*. *American Journal of International Law*, No. 63, 1969, s. 697-699.

¹⁴Srov. CANTER, D. The Multi-Faceted Nature of Terrorism: An Introduction. In: CANTER, D. (ed.) *The Faces of Terrorism: Multidisciplinary Perspectives*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2009, s. 1-16.

¹⁵např. tragická bilance teroristických útoků na americká vojenská kasárna v Beirutu 1983, velvyslanectví v Nairobi a Dar es Salaam v Tanzanii, které si vyžádaly 224 obětí a přes 4000 zraněných.

je například Al-Kájda, která směřuje ke sjednocení muslimů v boji proti USA a jejím spojencům, svržení západních režimů na Blízkém východě a vytvoření pan-islámského státu.¹⁶

Specifickým rysem čtvrté vlny náboženského terorismu je **mezinárodní povaha teroristických aktů**, které ohrožují **národní zájmy a národní bezpečnost států**. Tyto útoky jsou páchany buď **(a) na území určitého státu** (např. útoky z 9/11) nebo **(b) na ambasádě či vojenských základnách státu nacházejících se na území jiného státu** (např. teroristický útok na americká vojenská kasárna v Beirutu). V důsledku událostí této vlny, kdy se teroristické činy přestaly dotýkat jen národních zájmů a teroristické akty cílily čím dál častěji na cíle mezinárodní povahy, vydělil se vedle termínu „terorismus“ pojem další „**mezinárodní terorismus**“.

Není zde prostor zabývat se správností identifikace vln. Lze nicméně konstatovat, že časové zařazení je ne vždy zcela správné a některé útoky přesahují z jedné vlny do druhé. Tak například útok na československého ministra financí Aloise Rašína v 30. letech byl bezpochyby dílem anarchisty.

2.1.2 Definice terorismu

Ačkoliv to není primárním cílem této práce, sluší se vzhledem k důležitosti této problematiky uvést aspoň základní problémy definování terorismu, ve zbytku odkazují na relevantní literaturu.¹⁷

Dosažení jednotné definice terorismu je nejproblematičtějším aspektem studia terorismu vůbec. Definování univerzálně akceptovatelné definice má přitom zásadní praktický význam: definice by měla vytvořit mezinárodně-právní rámec pro mezinárodní spolupráci při potlačování terorismu, měla by nastavit státu limity při potlačování terorismu, čímž by zároveň měla zajistit ochranu lidských práv a konečně ulehčit rozlišení, zda je odpověď státu na hrozbu terorismu v souladu s právem nebo je protiprávní. Za současného stavu, kdy neexistuje univerzálně akceptovatelná definice, působí tato skutečnost značné potíže při

¹⁶ JONES, S. G., LIBICKI, M. C. *How Terrorist Groups End*. Arlington, VA: RAND Corporation, 2008, 110 s.

¹⁷ BROOMHALL, B. State Actors in International Definition of Terrorism from a Human Rights Perspective. *Case Western Reserve Journal of International Law*. Vol. 36, 2004, s. 421-441; MANI, V. S. International Terrorism – Is Definition Possible? *Indian Journal of International Law*, Vol. 18, 1978, s. 206-207; SCHELLE, K. VOJÁČEK, L. Společnost národů a snahy o potlačování mezinárodního terorismu. In: ONDŘEJ, J., ŠTURMA, P. (eds.). *Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní humanitární právo*. Sborník mezinárodní konference. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, s. 178-187; SYMONIDES, J. New Human Rights Dimensions, Obstacles and Challenges: Introductory Remarks. In: SYMONIDES, J. (ed.). *Human Rights: New Dimensions and Challenges*. Dartmouth: Ashgate, 1998, s. 1-36; DAVID, V., MALACKA, M. *Fenomén mezinárodního terorismu*. Praha: Linde, 2005, s. 15-16; CONTE, A. *Human Rights in the Prevention and Punishment of Terrorism. Commonwealth approaches: United Kingdom, Canada, Australia and New Zealand*. Common Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2010, s. 10-11.

potlačování terorismu, neboť umožňuje paradox boje proti „neviditelnému nepříteli“. Jestliže však má být proti něčemu veden boj, musí to „něco“ být přesně definováno.

Dosažení jednotné definice je komplikováno mnoha faktory. Zprv je to doposud nejasná povaha terorismu, spočívající především v chápání terorismu jako **aktu politického násilí, které ne pro každého se nutně musí jevit jako terorismus**. Pro ty, kteří mají moc a k jejímu prosazení užívají síly, je zásadní **motivace jednání**; tak vláda používá sílu s dobrým motivem – udržení veřejného pořádku, naproti tomu teroristé užívají sílu se zlým motivem – svrhnutí vlády. Státy podporující terorismus, používají sílu se zlým motivem – utlačování obyvatelstva, naproti tomu „bojovníci za svobodu“ mohou používat sílu s dobrým motivem – osvobození od utlačovatele. Zde je dle mého názoru zřejmé, že určení „dobrého“ a „zlého“ motivu má silný subjektivní podtext, který je však prakticky nemožné objektivizovat.¹⁸ To demonstruje onen známý aforismus „*one man's terrorist is another man's freedom fighter*“ (terorista pro jednoho, je pro druhého bojovníkem za svobodu). Jako extrémní příklad toho lze uvést zařazení Jásira Arafata a Nelsona Mandely na „soupisku teroristů“ USA, ačkoliv oba následně získali Nobelovu cenu míru.¹⁹

Zadruhé, nelze přehlížet skutečnost, že obsah pojmu terorismus, resp. jeho význam je historicky inkonzistentní, jde o jev značně dynamický, jak ostatně ukazuje výše uvedený historický exkurz. Zatímco v minulosti byl totiž terorismus spojován s chováním státu, na počátku XXI. století jej vnímáme hlavně jako jednání jednotlivců či skupin nestátního charakteru. Někteří odborníci²⁰ z toho důvodu navrhuji omezit termín „terorismus“ toliko jako označení užití násilí k vynucení politických cílů skupinami či jednotlivci na státu nezávislých.

V neposlední řadě je definice terorismu důležitá z hlediska ochrany lidských práv, resp. možnosti jejich případné suspenze či derogace *vis-á-vis* terorismu. Jak jinak lze suspendovat lidská práva a svobody jako záminku k potlačování terorismu, pokud neexistuje jasné vymezení toho, co je terorismem? Jistě se nelze spokojit s tvrzením, že „vše, co vypadá, zabíjí jako terorismus a zavání terorismem je terorismus“²¹ či že je terorismus „něco, co dělají ti zlí“.²²

Zpráva Komise pro lidská práva OSN nutnost vytvoření univerzální definice potvrzuje. Uvádí totiž, že při neexistenci univerzální definice terorismu je na státech, aby

¹⁸ Srov. WARBRICK, C. Terrorism and Human Rights. In: SYMONIDES, J. (ed.). *Human Rights: New Dimensions and Challenges*. Dartmouth: Ashgate, 1998, s. 219-236.

¹⁹ CONTE, A. op. cit. sub 17, s. 10-11.

²⁰ GREATY, C. *Terror*. London: Faber & Faber, 1991, s. 25.

²¹ Statment of Sir Jeremy Greenstock, KCMG Permanent Representative of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, General Assembly Debate on Terrorism, Oct. 1, 2001.

²² JENKINS, B. M., JOHNSON, J. *International Terrorism: A Chronology, 1968-1974*. Santa Monica, CA: RAND, 1975, s. 11.

definovaly její komponenty. V důsledku toho však dnes existuje více než 250 různých definic. To přirozeně přináší riziko porušování lidských práv a zneužívání terorismu k prosazení jiných cílů.²³

Druhou stranou stejné mince jsou obavy ze strany ochránců lidských práv, že vytvoření univerzální definice terorismu paradoxně povede k většímu prolamování ochrany lidských práv. Univerzální definice terorismu, je-li příliš široce až vágně definovaná, totiž legitimuje extenzi pravomoci policejních orgánů bez jednoznačně nastavených hranic.²⁴

Absenci univerzální definice lze taktéž přičíst snaze právně regulovat boj proti terorismu toliko metodou **sektorové právní regulace**, zaměřené pouze na specifický druh teroristické činnosti, jak je zjevné především v období *Nové vlny levicového terorismu* a v době nástupu vlny *Náboženského terorismu*. Úmluvy z té doby, povětšinou založené na principu *aut dedere aut iudicare*, zavazují členské státy k trestnímu stíhání jednání specifické povahy, které by mohlo být kvalifikováno jako teroristický čin. Tyto mezinárodněprávní konvence jsou postaveny na enumerativních definicích, vymezují tedy jen určité specifické jednání, které naplňuje atributy konkrétního teroristického aktu, nezmiňují se však o obecných rysech teroristického činu.²⁵ Ze všech konvencí lze zmínit např. *Haagskou úmluvu o potlačování únosu letadel*²⁶ (1970), *Úmluvu proti braní rukojmí*²⁷ (1979), *Mezinárodní úmluvu o potlačování financování terorismu* (1999), *Mezinárodní úmluvu o potlačování teroristických bombových útoků* (1997)²⁸ či *Úmluvu o potlačování jaderného terorismu*²⁹.

Tyto konvence v podstatě vtáhly vnitrostátní trestněprávní úpravu do mezinárodního práva za účelem potlačování konkrétních forem, resp. projevů mezinárodního terorismu.³⁰ Z povahy věci vyplývá, že tyto instrumenty nemají ambici vytvořit obecný právní rámec pro potlačování terorismu. Zatímco uvedené Konvence definují jen konkrétní projevy některých teroristických činů – jde tedy o pojetí restriktivní – v případě národních právních úprav je

²³ Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism, Martin Scheinin, UN Doc. E/CN.4/2006/98

²⁴ BROOMHALL, B: op. cit. sub 17, s. 421-441.

²⁵ WALTER, CH. Terrorism. In: RÜDIGER, W. (ed.) *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law. Volume IX*. Oxford University Press, 2012, s. 908-924.

²⁶ Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft of Dec. 16, 1970, 860 UNTS 105.

²⁷ International Convention Against Taking of Hostages, GA Res 146, 1979.

²⁸ International Convention for the Suppression of Terrorist Bombing. GA Res. 52/164 of Dec. 15, 1997.

²⁹ International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism. GA Res. 51/210 of Dec. 17, 1996.

³⁰ YOUNG, R. Defining Terrorism: The Evolution of Terrorism as a Legal Concept in International Law and Its Influence on Definitions in Domestic Legislation. *Boston College International and Comparative Law Review*. Vol. 29, No. 1, 2006 s. 35-36.

naopak vymezení často příliš široké, dávající státu značnou míru diskrece.³¹ Právě příliš široké vymezení terorismu *Human Rights Watch* (dále jen „HRW“) označuje jako „**invitation to abuse**“, tedy doslova „pozvánku ke zneužívání „terorismu“ jako legitimizujícího prvku při omezování lidských práv.

2.1.3 Mezinárodní terorismus: kriminální nebo válečný akt?

Teroristický akt se liší od „obyčejných“ trestných činů, a to především z pohledu motivace pachatelů. Na druhé straně lze teroristický čin označit za komplex jednání, z nichž každé je právem reprobováno. Je-li tomu tak, pak každé z těchto jednání lze klasifikovat jako trestný čin, který může být předmětem trestního řízení před nezávislými soudy. Na základě těchto hypotéz Matthew Palmer namítá, že za současného stavu **nelze ospravedlnit zavedení jakéhosi paralelního právního režimu pro potírání mezinárodního terorismu, když trestní právo samotné k tomu poskytuje dostatek nástrojů.**³²

Je sice pravdou, že vnitrostátní trestní úpravy často zakotvují trestný čin terorismu, takovému přístupu lze nicméně vytknout, že mezinárodní terorismus vyžaduje zvláštní režim právě proto, že ohrožuje bezprostředně zdraví a životy osob, veřejnou a mezinárodní bezpečnost, čímž se liší od ostatních kriminálních činů. Jak ale bude ukázáno dále, zavedení zvláštního právního režimu potírání terorismu představuje hrozbu pro lidská práva.

Dalším diferenčním znakem je skutečnost, že za jednání naplňující znaky mezinárodního terorismu nemusí být nutně odpovědní pouze jednotlivci, ale též státy, které navíc teroristy v některých případech kryjí. V takovém případě pak nastupuje odpovědnost těchto států. Jestliže navíc na terorismus nahlížíme optikou ryze (vnitrostátního) trestního práva, pak je třeba si uvědomit, že trestní proces vyžaduje předložení usvědčujících důkazů, zajištění pachatele a jeho postavení před nezávislým trestním soudem. To však poněkud ztěžuje mezinárodní spolupráci při potlačování terorismu a navíc není takový přístup efektivní, jde-li o potlačování teroristických organizací jako je Al-Kájda, či států, které terorismus podporují.³³ Pokud však nahlížíme na mezinárodní terorismus optikou mezinárodního válečného práva, pak odpadá potřeba prokazovat individuální zavinění jednotlivého pachatele, naproti tomu je třeba **přesně identifikovat nepřitele**. V takovém prostředí

³¹ Nejpoužívanější definici formulovalo U. S. Department of State v roce 1983. Podle této definice lze terorismus vymezit jako promyšlené, politicky motivované násilí, vykonávané proti nonkomatantům nestátními skupinami či tajnými agenty, obvykle zaměřené k ovlivnění veřejnosti. (Title 22 of the U. S. Code, Section 2656f (d)).

³² srov. CONTE, A. op. cit. sub 17. PALMER, M. on Counter-Terrorism Bill. Commentary. Foreign Affairs, Defence and Trade Committee, New Zealand, 2003.

³³ JENKINS, B. M. *International Terrorism: A New Kind of Warfare*. Santa Monica, CA: The RAND Corporation [online] 1974.

neoperují orgány činné v trestním řízení, nýbrž zpravodajské služby a vojenské síly.³⁴ *Prima facie* se zdá, že tento přístup zvolily USA po událostech 9/11, když vyhlásily „válku terorismu“. Je-li tomu tak, pak má takový přístup rozsáhlé důsledky v mezinárodním právu. V případě válečného konfliktu lze totiž aplikovat normy mezinárodního humanitárního práva, což pak následně má dopad na právní status zadržených teroristů, což se promítá rovněž do problematiky lidských práv.

Skutečnost, že terorismus je něco víc, než obyčejný kriminální akt a že za určitých okolností může být kvalifikován jako válečný zločin, potvrdil Mezinárodní soudní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY) ve svém rozhodnutí ve věci *Galić*.³⁵

2.2 *Terorismus ve vybraných státech*

2.2.1 *Spojené státy americké*

Dle dostupných dat bylo mezi léty 1969 a 2009 spácháno 38345 **mezinárodních** teroristických útoků, z nichž 2981 (7,8%) bylo namířeno proti USA. Mezi léty 2001 a 2009 čelily USA 91 útokům domácích teroristů a 380 útokům mezinárodního terorismu.³⁶ Nejvíce teroristických útoků (635) bylo vůči USA spácháno v pětiletém období mezi léty 1987-1991.³⁷

Z toho je zřejmé, že USA čelily mezinárodní teroristické hrozbě dávno před ničivými útoky na New York a Washington. Teroristickou hrozbu po dlouhou dobu představoval i tzv. domácí terorismus, tedy teroristické akty spáchané občany USA nebo osobami s trvalým pobytem v USA. Nejničivějším útokem domácího terorismu byl bombový útok na federální budovu Alfred P. Murrah Building v Oklahoma City 19. dubna 1995, který si vyžádal 168 životů. Útoky na New York a Washington jsou považovány za doposud nejničivější teroristický útok na americké půdě. Byly to právě události 9/11, které se staly impulsem pro rozsáhlé zásahy a derogaci lidských práv ve jménu ochrany národní bezpečnosti a obyvatel nejen v USA, ale i v Evropě.

2.2.2 *Německo*

Aktivitu teroristických skupin v Německu lze obecně podřadit pod výše uvedenou Novou vlnu levicového extremismu. V 60. letech se mladá intelektuální generace německých studentů aktivně zapojovala do politického života znovu se probouzejícího, válkou zničeného

³⁴Ibid.

³⁵Case of *Prosecutor v. Galić*. Judgment of ICTY [online].

³⁶MUHLHAUSEN, D., BAKER MCNEILL, J. Terror Trends: 40 Years' Data on International and Domestic Terrorism. *The Heritage Foundation* [online]. 2011, č. 93.

³⁷Ibid.

Německa s novou idealistickou vizí světa. Tato generace odsuzovala sociální nespravedlnost ve společnosti, bojovala proti imperialismu, který představovaly USA a usilovala o zničení kapitalismu v Západním Německu. Z nejextrémnějšího křídla této generace se rekrutoval Baader-Meinhof- Gang, později známý jako *Rote Armee Fraktion* (dále jen „RAF“).³⁸

RAF je odpovědná za řadu teroristických útoků na německé, ale i americké instituce, které si vyžádaly 34 obětí mezi léty 1971-1992.³⁹ Kromě vražedných útoků se příslušníci RAF specializovali rovněž na bankovní loupeže, krádeže automobilů, zbraní a později i na únosy letadel. Přestože působila v Západním Německu, RAF nelze chápat jako izolovanou teroristickou organizaci, na rozdíl např. od Španělska (srov. dále). Podle řady odborníků nelze přehlížet její napojení na mezinárodní terorismus. Příkladem toho byl teroristický útok na Olympijských hrách v Mnichově provedený v roce 1972 teroristickou organizací Černé září, která byla napojena na RAF. Jak uvádí Kraushaar, skupina RAF byla úzce napojena na teroristické sítě na středním východě, zejm. v Pákistánu.⁴⁰

2.2.3 Španělsko

Největší hrozbu národní bezpečnosti ve Španělsku po několik desetiletí představovala baskická separatistická organizace **Euskadi Ta Askatasuna** (Baskicko a svoboda) všeobecně známá jako **ETA**. ETA vznikla v roce 1959 v době Frankovy diktatury jako osvobozenécké hnutí bojující proti této diktatuře. Vedle IRA je považována za největší teroristickou organizaci operující v Evropě. Do roku 1968 se nicméně ETA snažila prosazovat své cíle nenásilně. K prvnímu smrtícímu útoku na španělské orgány došlo v roce 1968, kdy člen ETA 7. června 1968 zastřelil policistu Guardia Civil při silniční kontrole.⁴¹ K intenzifikaci teroristických aktivit a dramatickému nárůstu počtu obětí došlo až spolu se zrozením demokratického režimu ve Španělsku na konci 80. let. Zatímco v roce 1977 zemřelo při útocích ETA ve Španělsku 10 lidí, v roce 1978 už to bylo 66 a o dva roky později si vyžádaly teroristické útoky 92 obětí.⁴² Zajímavostí je, že bombové útoky z 11. března 2004 na vlakové soupravy v Madridu byly vládou automaticky připsány ETA. Až pozdější vyšetřování odhalilo, že útoky měli na svědomí islámští teroristé. Podle dostupných údajů je ETA

³⁸ KUSHNER, H. W.: op. cit. sub 5, s. 25-28.

³⁹ HERF, J. An Age of Murder: Ideology and Terror in Germany. *Telos* No. 144. Telospress, 2008, s. 8-37; PLUCHINSKY, D. A. Germany's Red Army Faction: An Obituary. *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 16, s. 135-157.

⁴⁰ KRAUSHAAR, W. *Die RAF und der linke Terrorismus*. 2 Bde. Hamburg: HIS Verlag, s. 690-720.

⁴¹ WIEVIORKA, M. *El Terrorismo – la violencia política en el mundo*. Barcelona: Plaza & Janés/Cambio, 1991, s. 245.

⁴² *Basque Terrorism: Dying Spasms*. The Economist, 2009 [online].

doposud odpovědná za 829 úmrtí. V roce 2011 ETA vyhlásila trvalé zastavení teroristických aktivit vůči španělské vládě.

Jak ukázaly útoky z 11. března 2004, operují ve Španělsku i skupiny napojené na islámský terorismus. Jejich kořeny lze vysledovat do počátku 90. let. Za první islamistickou teroristickou aktivitu na území Španělska je považována tzv. Alžírská větev, která vznikla krátce po nepokojích v Alžírsku v okolí města Alicante. V rámci této větve džihádistů se koncentrovalo několik teroristických skupin. Druhá větev se rekrutovala ze syrských sympatizantů Syrského muslimského bratrstva, které v polovině 90. let vyjádřilo podporu globálnímu džihádu.⁴³

Nejhorším teroristickým útokem džihádistických skupin napojených na Al-Kájdu byl útok na dopravní systém Cercenias v Madridu 11. března 2004 (dále jen „11-M“), který si vyžádal 191 obětí a více než 1800 raněných.⁴⁴ Přesto, na rozdíl od USA, Španělsko po této události nepřijalo žádnou zvláštní protiteroristickou legislativu omezující lidská práva. To však neznamená, že by ve Španělsku nedocházelo k porušování lidských při potírání terorismu, nebo že by Španělsko dokonce na potírání této hrozby rezignovalo. Španělské zkušenosti s teroristickou organizací ETA totiž spustily represivní a preventivní mechanismy proti terorismu dávno před bombovými útoky z Madridu.

⁴³ ARÍSTEGUI, G. D. *La Yihad en España*. Madrid: La Esfera de los Libros, 2005; JORDÁN, J. HORSBURGH, N. Spain and Islamist Terrorism: Analysis of the Threat and Response 1995-2005. *Mediterranean Politics*, No. 2, Vol. 11, 2006, s. 209-229.

⁴⁴ Madrid Train Attacks. BBC [online] 2005.

3. DOPADY TERORISMU NA LIDSKÁ PRÁVA

“The real threat to the life of the nation, in the sense of a people living in accordance with its traditional laws and political values, comes not from terrorism but from laws [...]”

Lord Hoffman on Belmarsh Case, 2004

3.1 *Lidská práva jako základní ústavní hodnoty*

3.1.1 **Lidská práva jako fundament moderní společnosti**

Koncepce lidských práv se nezrodila přes noc, nýbrž je výsledkem dynamického historického vývoje. Idea lidských práv není produktem mezinárodního práva, ačkoliv dnes tvoří jeden z jeho významných subsystémů zavazující státy k dodržování fundamentálních zásad humanismu. První katalog lidských práv a základních svobod známý jako *Deklarace práv člověka a občana*⁴⁵ byl vytvořen již v době francouzské revoluce v roce 1789. Je ironií historie, že ve stejném období se na pozadí francouzské revoluce formuje pravý opak lidských práv – terorismus, resp. *régime de la terreur* (viz výše). Prakticky ve stejnou dobu se na americkém kontinentě utváří další katalog lidských práv známý jako *Bill of Rights*, který byl v roce 1791 inkorporován do amerického ústavního substrátu jako prvních deset dodatků k Ústavě Spojených států.⁴⁶

V mezinárodním právu myšlenka ochrany lidských práv rezonovala až o takřka 160 let později v souvislosti se zvěrstvy spáchanými nacistickým Německem během II. světové války. Nelze nicméně opomenout snahy států o zakotvení humanitárního práva v druhé polovině XIX. století. Zkušenosti z Velké války (1914-1918) zase vyzdvihly do popředí otázku ochrany lidských práv, pokud jde o válečné zajatce. Ženevskou konvencí z roku 1929 tak státy poprvé garantovaly humánní zacházení s válečnými zajatci. Navzdory těmto snahám lze nicméně konstatovat, že do konce II. světové války nebyla problematika ochrany lidských práv v mezinárodním právu nijak významněji řešena. Mezinárodní právo se do té doby koncentrovalo spíše na právní regulaci vztahů mezi státy, jedinec však zůstával stranou.⁴⁷

To se změnilo po odhalení nacistických zvěrstev páchaných na okupovaných územích za II. světové války. Rozkrytí hrůzného rozsahu židovské genocidy vzbudilo světové pobouření a vyvolalo snahu o vůbec první formální závazek států k dosažení univerzální

⁴⁵ Z fr. *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*

⁴⁶ SIEGHART, P. *The Lawful Rights of Mankind*. Oxford: OUP 1985, s. 26-38.

⁴⁷ IGNATIEFF, M. Human Rights. In HESSE, C. A., POST, R. (eds.). *Human Rights in Political Transitions: Gettysburg to Bosnia*. New York, NY: Zone Books, 1999, s. 313-324.

závaznosti lidských práv. Reakcí mezinárodního společenství na nacistická zvěrstva, tak kromě snahy o potrestání válečných zločinců, bylo rovněž přijetí *Všeobecné deklarace lidských práv*⁴⁸ dne 10.12.1948 (dále též „Deklarace“). I další přijaté mezinárodní instrumenty pod záštitou OSN, jako byla *Úmluva o potlačování zločinu genocidy (1948)*, *Evropská úmluva o ochraně lidských práv (1950)* a *Ženevská konvence o právním statusu uprchlíků (1951)*, reagovaly na holocaust. Tezi, že holocaust se stal hlavním impulzem k přijetí moderní koncepce lidských práv potvrdil v červnu 2004 bývalý generální tajemník OSN Kofi Anan.⁴⁹

3.1.2 Mezinárodní právní režim ochrany lidských práv

Adopcí Deklarace byl *de facto* položen „základní kámen“ mezinárodněprávní ochrany lidských práv. Dle čl. 2 odst. 1 Deklarace, jsou práva v ní zakotvená **garantována každému jednotlivci bez ohledu na jeho rasu, barvu pleti, pohlaví, víru, politické nebo jiné smýšlení, národnostní a sociální původ, majetek, rod či jiné postavení**. Přestože postrádala právní závaznost, byla Deklarace prvním mezinárodněprávním dokumentem, který zakotvil univerzalitu lidských práv. Přijetím Deklarace tak fakticky došlo k renesanci *ius naturalis*, z kterého vyplývá, že lidská práva tvoří tak esenciální (originární) práva, že jedinci náleží již z podstaty jeho existence *per se* nezávisle na vůli státu, přičemž ten (stát) vystupuje toliko jako jejich garant. Právní závaznosti lidských práv obsažených v Deklaraci bylo dosaženo až přijetím dvou mezinárodních úmluv: **Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (1966)** a **Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (1966)**.

Smyslem vytvoření mezinárodněprávního režimu ochrany lidských práv tak byla a je i nadále **ochrana jednotlivce před zneužitím státní moci**, a to jak v době ozbrojeného konfliktu, tak v době míru. V tomto kontextu hovoříme o tzv. **globálním režimu lidských práv**. V rámci něj pak lze lidská práva dělit na dvě stěžejní části, a to na **mezinárodní humanitární právo** a tzv. **Mezinárodní listinu lidských práv**.⁵⁰ Jde-li o první z uvedených, je třeba poznamenat, že aplikace humanitárního práva *prima facie* připadá v úvahu v případě válečného konfliktu, nikoliv v případě míru.

⁴⁸ Universal Declaration of Human Rights, adopted on December 10, 1948, G. A. Res. 127A(III), UN GA 3rd session, U.N. Document A/810, 1948

⁴⁹ COHEN, D. G. Holocaust and the Human Rights Revolution: A Reassessment. In: IRIYE, A., GOEDDE P., HITCHCOCK, W. I. (eds.) *The Human Rights Evolution: An International History*. New York, NY: OUP, 2012, s. 53-71.

⁵⁰ International Bill of Human Rights, adopted on February 5, 1952, GA Res. 543(IV); DONNELLY, J. *Universal Human Rights in Theory and Practice*. New York, NY: Cornell University Press, 1989, s. 205-228.

Mezinárodní listina lidských práv není právním dokumentem, ale je souborem několika mezinárodněprávních smluv. Mezi její stavební pilíře patří:

- Všeobecná deklarace lidských práv (1948)
- **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966), ICCPR**
- Opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech (1966)
- Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech (1989),
- Mezinárodní pakt o ekonomických, sociálních a kulturních právech (1966)

Kromě toho zahrnuje řadu dalších mezinárodních lidskoprávních smluv. Pro účely této práce jsou klíčové následující:

- Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (1984)
- Opční protokol k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (2002)
- Mezinárodní úmluva o ochraně všech osob proti nucenému zmizení (2006)

Nadto je ochrana lidských práv zakotvena v právních dokumentech regionálního charakteru jako je např. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (1950), Charta organizace amerických států (1958), Americká úmluva o lidských právech (1978) a v arabském světě je to Arabská charta lidských práv (1994).

3.2 Právně-teoretické aspekty lidských práv

Definovat přesně, co jsou lidská práva, je poměrně komplikované. Lidská práva jsou totiž zvláštním druhem práv; jde o práva, která má každá lidská bytost již jen z podstaty své existence. Jde o univerzální právní záruky, které chrání jednotlivce i skupiny proti jednání nebo opomenutí, které zasahují do základních práv a svobod jednotlivce.⁵¹ Asi nejlépe vystihl povahu lidských práv Ronald Dworkin⁵², který označuje lidská práva za „*politický triumf v rukou jednotlivců, jehož podstatou je skutečnost, že opravňuje jednotlivce jednat dle svého výběru, ačkoliv společnost sama může mít důvod takovému jednání oponovat.*“ Dle Dworkina mají moderní ústavní práva kořeny v morálních právech vycházejících z principu rovnosti a která existují nezávisle na právních systémech.⁵³

⁵¹ CONTE, A.: op. cit. sub 17, s. 370.

⁵² DWORKIN, R. *Taking Rights Seriously*. Cambridge, MA: Harvard University Press 1977.

⁵³ Ibid.

3.2.1 Terminologické vymezení

V lidskoprávní problematice jsou nejčastěji zmiňovány dva základní termíny, a to „práva“ a „svobody“, které je třeba vymežit. V anglickém jazyce jsou práva a svobody vyjádřeny termíny „rights“, „freedoms“ a „civil liberties“ (občanské svobody). Termín „rights“ lze vyložit jednak ve smyslu správnosti a jednak ve smyslu, že osoba má určité právo. Termín „civil liberties“ lze chápat jako pojem nejširší, zastřešující jak „freedoms“, tak i „rights“. Hlavní význam občanských svobod spočívá ve **svobodě (právu) jednotlivce od donucujících či jinak obtěžujících zásahů státu proti reálné, potenciální, či někdy dokonce jen imaginární hrozbě.**⁵⁴

V této práci bude pozornost zaměřena na užší segment práv - tzv. absolutních práv, „**absolute rights**“. Tento termín je imanentním rysem *ius naturalis* a zahrnuje v sobě přirozená práva (natural rights), která náleží každému jednotlivci, jakož i některá pozitivní práva; práva, která nemohou být popřena, práva která požívají univerzální validity – tzv. **tvrdé jádro lidských práv**. Takovým právem je např. právo nebýt mučen, právo nebýt svévolně zatčen, právo každého na osobní svobodu.⁵⁵ Tezi, že přirozená práva mohou plynout ze zdrojů mimo normy pozitivního práva potvrdil J. M. Finnis.⁵⁶ S koncepcí přirozených lidských práv se naopak neztotožňoval utilitarismus.⁵⁷

Ačkoliv by debata o povaze *ius naturalis* byla zajímavá, překračuje tato problematika rámec této práce. Lze k tomu snad jen poznamenat, že ústavní substrát moderních evropských demokratických států je založen na materiálních hodnotách právního státu, zahrnující rovněž ochranu základních práv a svobod.

3.2.2 Práva charakteru *ius cogens*

Charakteristickým rysem těchto práv je skutečnost, že působí *erga omnes*, a to bez ohledu na to, zda je stát signatářem příslušné mezinárodní smlouvy či nikoliv. Jde tedy o práva, která nemohou být derogována za žádných okolností. UNHRC identifikovala **zákaz genocidy, otroctví, rasové diskriminace, zločiny proti lidskosti a zákaz mučení** jako

⁵⁴ POSNER, R. A. *Not a Suicide Pact: The Constitution in a Time of National Emergency*. New York: OUP, 2006, s. 19; STONE, R. *Textbook on Civil Liberties & Human Rights*. 7th Edition. New York, NY: OUP, 2008, s. 2-9.

⁵⁵ GARNER, B. *The Black's Law Dictionary*. 9th Edition. Thomson Reuters, 2009, s. 388.

⁵⁶ FINNIS, J. M. *Natural Law and Natural Rights*. Oxford: Clarendon Press, 1980.

⁵⁷ Jeremy Bentham, zakladatel utilitarismu byl toho názoru, že přirozená a nepromlčitelná práva jsou rétorickou absurditou a jediné správné užití slova „rights“ je ve spojení s právy vytvořenými člověkem. Viz. BENTHAM, J. *Anarchical Fallacies; being an examination of the Declaration of Rights issued during the French Revolution*. Duke University [online].

imperativní zákazy, které není možné suspendovat.⁵⁸ Z tohoto výčtu je pro účely této práce relevantní především **zákaz mučení** spadající do kategorie *ius cogens*, jehož spáchání lze rovněž kvalifikovat jako válečný zločin a jako zločin proti lidskosti.⁵⁹

Taxativní výčet práv, která není možné derogovat za žádných okolností, je obsažen v čl. 4 odst. 2 ICCPR: a) **právo na život**, b) **právo nebýt mučen nebo podroben nelidskému, krutému či ponižujícímu zacházení nebo trestu**, c) zákaz otroctví a nevolnictví, d) **právo být subjektem práva**, e) svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání, f) zákaz zbavení svobody pouze pro neschopnost dostát svému závazku, g) zákaz retroaktivity trestněprávních norem atd.⁶⁰ K tomu je třeba připojit ještě další práva, která za nederogovatelná označuje UNHRC. Ze všech práv, která uvádí, je klíčové právo na spravedlivý proces, právo být postaven před nezávislý a nestranný soud a právo osob zbavených svobody na důstojné zacházení.⁶¹

V zásadě lze tedy vyvodit, že protiteroristická opatření nemohou za žádných okolností derogovat práva charakteru *ius cogens*, která jsou součástí mezinárodního obyčejového práva.

3.2.3 Práva derogovatelná za stavu nouze

Další skupinu práv tvoří práva zakotvená v mezinárodních smlouvách, která se někdy překrývají s právy *ius cogens*. ICCPR umožňuje státu, s výjimkou čl. 4 odst. 2, derogovat práva v něm obsažená jen v případě výjimečného stavu, který má potenciál ohrozit existenci státu a život (existenci) národa (*life of nation*). Ani za válečného stavu – natož pak v případě teroristického útoku – tedy není ospravedlnitelná derogace lidských práv automaticky, jestliže nejde o mimořádné okolnosti, které ohrožují existenci národa.

Článek 4 ICCPR však bývá odborníky kritizován, jelikož umožňuje nedemokratickým režimům omezovat lidská práva s odvoláním na ochranu národní bezpečnosti a boj proti terorismu.⁶² Nabízí se zde otázka, zda terorismus může vyvolat ohrožení existence národa. Podat jednoznačnou odpověď není jednoduché, protože každý případ bude nutné posoudit individuálně. Jinou intenzitu hrozby bude mít sebevražedný útok na tržišti v Bagdádu a jinou míru nebezpečnosti bude mít útok provedený odpálením atomové bomby před Bílým domem ve Washingtonu.

⁵⁸ International Commission Jurists Legal Commentary to the ICJ Berlin Declaration. Counterterrorism, Human Rights and the Rule of Law. *Human Rights and Rule of Law Series*, No. 1, 2008, s. 27-30.

⁵⁹ CONTE, A.: op. cit. sub 17, s. 815-818.

⁶⁰ Čl. 4 odst. 2 ICCPR.

⁶¹ Human Rights Committee. General Comment No. 29: States of Emergency, 2001.

⁶² NOWAK, M. *UN Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*. 2. Auflage. Kehl/u. a.: N. P. Engel Verlag, 2007, s. 80.

Problematikou výjimečného stavu ohrožujícího život národa se již zabýval i ECHR ve věci *Lawless*⁶³. V daném případě šlo o suspenzi práva čl. 5 EÚLP (právo na svobodu a osobní bezpečnost) na základě čl. 15 EÚLP. Gerald Lawless, bývalý člen IRA namítal, že irské úřady jej držely bez obvinění v incommunicado detenci, čímž porušily čl. 5 EÚLP. Irsko se hájilo tím, že suspendovalo práva uvedená v čl. 5 v souladu s čl. 15 EÚLP, když namítalo existenci výjimečného stavu legitimujícího derogaci práv. ECHR došel k závěru, že v daném případě existuje výjimečný stav na základě kombinace těchto tří faktorů: a) násilné operace teroristické organizace (IRA), b) přeshraniční rozměr těchto akcí ohrožoval vztahy mezi Irskem a Velkou Británií a c) eskalace teroristických aktivit vedla k přijetí nouzového stavu.

Z toho lze tedy vyvodit určité komponenty, které musí být kumulativně naplněny v případě výjimečného stavu ohrožujícího samotnou existenci národa. Těmito komponenty jsou: a) krizová situace nebo stav nouze bezprostředně hrozí nebo již nastal, b) tento stav je svou povahou výjimečný a k jeho odvrácení nepostačují běžné prostředky, c) výjimečný stav ohrožuje běžný život společnosti a d) tento stav zasahuje část obyvatelstva státu.⁶⁴ Stát má však zjišťovat, zda výjimečný stav nadále trvá a zda je derogace práv nadále oprávněná.⁶⁵

Z uvedeného lze tedy vyvodit, že přijetí protiteroristických opatření automaticky nemusí splňovat podmínky výjimečného stavu ohrožujícího existenci národa jako předpoklad pro derogaci lidských práv.

3.3 Jak terorismus dopadá na lidská práva?

Je poněkud překvapující, že samotným přímým dopadem terorismu na lidská práva se zabývala až Světová konference o lidských právech ve Vídni v roce 1993. Již v předchozích dekádách se totiž terorismus stal palčivým problémem (srov. výše vlny terorismu). V tomto ohledu Vídeňská deklarace v čl. 17 uvádí, že ***terorismus ve všech svých podobách a projevech směřuje k destrukci lidských práv, základních svobod, ohrožuje teritoriální integritu státu, bezpečnost a má potenciál destabilizovat demokratický systém země***. Valné shromáždění OSN po Vídeňské konferenci přijalo rezoluci s názvem *Terorismus a lidská práva*, kde vyjádřilo znepokojení nad závažným porušováním lidských práv teroristy. Rezoluce přijaté v následujících letech⁶⁶ ještě doplnily, že terorismus ohrožuje právo

⁶³ *Lawless v. Ireland*. Judgment of ECHR, 1961.

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ HRC Consideration of Reports submitted by United Kingdom and Northern Ireland. CCPR/C/79/Add. 57, 1995.

⁶⁶ GA Res. 48/122 of September 20, 1993; GA Res. 49/185 of December 23, 1994; *Human Rights and Terrorism*. GA Res. 50/186 of December 22, 1995.

jednotlivců žít svobodně a beze strachu.⁶⁷ Že terorismus vážně porušuje lidská práva potvrdily postupně i lidskoprávní NGOs; dle Human Rights Watch největší hrozbu pro lidská práva představuje dnes terorismus a snahy o jeho potlačování. Avšak navzdory hrozbě, kterou terorismus pro lidská práva představuje, se NGOs po 9/11 zaměřily především na ochranu lidských práv, která jsou státy porušována v důsledku přijímání protiteroristických opatření.⁶⁸

Zajímavá je otázka, zda lze i na teroristické organizace aplikovat povinnost dodržovat lidská práva. Při generalizaci tohoto problému se dostáváme k otázce, kdo je adresátem lidských práv? Vztahuje se povinnost dodržovat lidská práva i na nestátní aktéry? Určité náznaky toho, že by i nevládní ozbrojené skupiny měly dodržovat lidská práva, jsou patrné z praxe některých mezinárodních organizací. Tak například Inter-americká komise pro lidská práva urgovala kolumbijské ozbrojené skupiny, aby respektovaly právo rukojmích na život⁶⁹, Rada Bezpečnosti OSN zase žádala afghánské ozbrojené skupiny, aby respektovaly mezinárodní standardy lidských práv.⁷⁰ Vysoká komisařka OSN pro lidská práva Mary Robinson navrhuje vytvoření jednotného lidskoprávního rámce, v rámci kterého budou akty terorismu považovány za porušování lidskoprávních norem.⁷¹

V odborných kruzích obecně převládá názor, že v případě, kdy nestátní ozbrojené skupiny *de facto* vykonávají kontrolu nad určitým územím, jsou povinny respektovat základní lidská práva. Pokud však nestátní aktéři takovou kontrolu nevykonávají, pak nejsou odpovědní za porušování lidských práv, neboť povinnost dodržovat lidská práva se vztahuje pouze na státy.⁷² Problémem ovšem je, že v takovém případě se osoby na daném území, které není pod kontrolou centrální vlády, ani pod kontrolou nestátních ozbrojených skupin, dostávají do „právního vakua“. V roce 2012 toto dogma zpochybnila Vyšetřovací komise (dále jen „Komise“) v Sýrii, která došla k závěru, že i nestátní aktéři jsou vázáni minimálně lidskými právy charakteru *ius cogens* jako je např. zákaz mučení.⁷³ Pomalý posun od exklusivní odpovědnosti států za porušování lidských práv k odpovědnosti nestátních aktérů je patrný v případě *Úmluvy proti mučení*, která pro naplnění skutkové podstaty předpokládá

⁶⁷ FERNÁNDEZ DE CASADEVANTE ROMANI, C. *Terrorismo y Derechos Humanos. Una aproximación desde el Derecho Internacional*. Madrid: Dykinson, S. L., 2005, s. 66-79.

⁶⁸ srov. např. Amnesty International USA: Memorandum to U.S. Government on the Rights of People in U.S. Custody in Afghanistan and Guantanamo Bay; Human Rights Watch. U.S: Reports of Torture of Al Qaeda Suspects

⁶⁹ BENOUNE, K. Terror/Torture. *Berkeley Journal of International Law*, no. 26, 2008, s. 46-47;

⁷⁰ Rezoluce RB OSN 1193, 14 UN Doc. S/RES/1193 z 28. srpna 1998.

⁷¹ BENOUNE, K. op. cit. sub 69, s. 47 a tam citované zdroje, zejm. Mary Robinson. U.N. High Commissioner for Human Rights.

⁷² RODENHÄUSER, T. Human Rights Obligations of Non-State Armed Groups in Situations Other of Violence: The Syria Example. *International Humanitarian Legal Studies*, Vol. 3, 2012, s. 263-290.

⁷³ *Ibid.*, s. 267.

jednání veřejného činitele, který tak činí na základě souhlasu státu a v rámci výkonu státní moci. Obdobný posun naznačuje i *Institut de Droit International*, dle kterého v případě, kdy není možné na ochranu jednotlivců aplikovat mezinárodní humanitární právo, nemůže zůstat jednatel v jakémsi „právním vakuu“, a je proto nadále pod ochranou mezinárodního práva, které garantuje základní lidská práva, přičemž je povinností všech stran respektovat základní lidská práva.⁷⁴ Lze tedy shrnout, že současný vývoj nasvědčuje tomu, že dochází k posunu od tradičního chápání vztahu jednatel (nositel práva) a stát (adresát práva) ve vertikálním smyslu a na místo adresátů se posouvají rovněž nestátní aktéři. Skutečnost, zda se aplikují lidská práva i na nestátní aktéry, je nadále ovlivněna jejich právním statutem v mezinárodním právu, resp. tím, zda jim mezinárodní právo přiznává omezenou mezinárodněprávní subjektivitu.

Kromě porušování základních práv a svobod jednotlivců, útočí terorismus na demokratické základy právního státu, společnosti, ale i mezinárodní řád, když ignoruje hodnoty obsažené v Chartě OSN zahrnující respekt k lidským právům, toleranci mezi lidmi a národy, jakož i mírové řešení konfliktů.⁷⁵ Důsledkem teroristických aktů bývá destabilizace politického systému a destrukce základních pilířů demokratického státu, ohrožení národní i mezinárodní bezpečnosti a sociálního a ekonomického rozvoje státu.

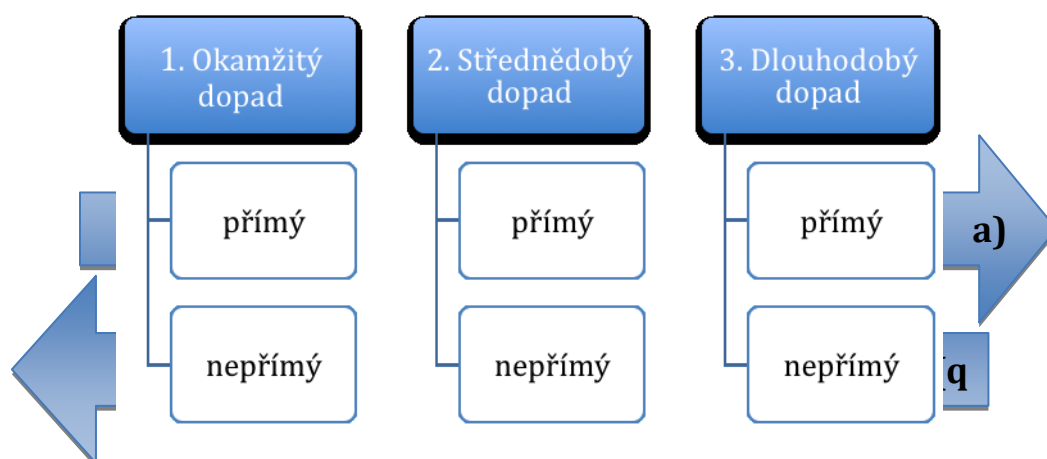
Není pochyb, že terorismus je negativním jevem, který ohrožuje lidská práva a svobody. Aby bylo možné identifikovat, jakým způsobem ohrožuje terorismus lidská práva, je třeba rozlišovat dva různé aspekty problematiky: **A) kritérium času** a **B) zda je dopad na lidská práva a) přímý/ b) nepřímý**. Jde-li o kritérium času, identifikoval Michael Kreisman⁷⁶ tři formy dopadu terorismu na společnost: **1) okamžitý dopad, 2) střednědobý dopad a 3) dlouhodobý dopad**. Na základě uvedeného lze rozlišovat 6 možných variací, které jsou zobrazeny na schématu níže (Obrázek 2).

⁷⁴ Institut de Droit International, *Ibid*, s. 282.

⁷⁵ *Note by the Secretary-General*. UN Doc A/59/565 of Dec. 2, 2004.

⁷⁶ REISMAN, M. International Legal Responses to Terrorism. *Houston Journal of International Law*, Vol. 22, iss. 1, 1999, s. 3-61.

Obrázek 2: Schéma možných dopadů terorismu na lidská práva

zdroj: vlastní zpracování

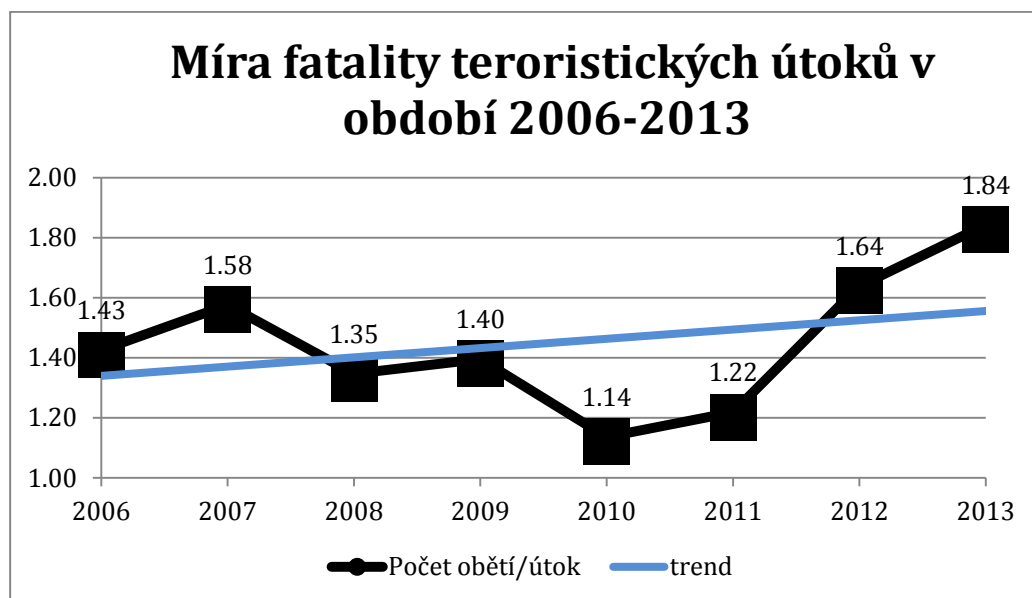
V případě variací 1a), 2a) a 3a) jde vždy o přímý dopad terorismu na jeho oběti, eventuálně na příbuzné oběti. V případě variací 1b), 2b), 3b), jde o nepřímé dopady terorismu na společnost projevující se zprostředkovaně, zejm. pak skrze protiteroristická opatření.

3.4 Přímý dopad terorismu

Teroristické útoky ohrožují pochopitelně celou řadu lidských práv, od zásahu do lidské integrity, přes lidskou důstojnost a svobodu až k právu na život atd. Výčet práv, jež jsou teroristickými útoky zasažena, je samozřejmě širší. Pro ilustraci tohoto palčivého problému uvádím porušování toho nejzásadnějšího práva – práva na život. S vývojem stále modernějších a efektivnějších technologií ke kterým teroristé získávají přístup, roste nejen počet teroristických útoků, ale sílí rovněž jejich devastující účinky, jakož i jejich fatalita.⁷⁷ Fatalitou je zde myšlen smrtící účinek teroristických útoků vyjádřený počtem obětí připadajících na jeden teroristický útok.

⁷⁷ Tak např. v roce 2012 bylo spácháno 6771 teroristických útoků, přičemž 62% z nich připadá na bombové útoky, které měly za následek 11098 obětí. Viz web *Annex of Statistical Information. Country Reports on Terrorism* [online] 2012. National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism. Department of Homeland Security. University of Maryland, 2013, s. 3.

Obrázek 3: Graf fatality teroristických útoků za období 2006-2013

zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 1: Počet teroristických útoků a počet obětí v období 2006-2013

rok	počet útoků	počet obětí	VH
2006	14371	20487	1,43
2007	14414	22719	1,58
2008	11662	15708	1,35
2009	10969	15310	1,40
2010	11604	13186	1,14
2011	10283	12533	1,22
2012	6771	11198	1,64
2013	9707	17891	1,84

zdroj: vlastní zpracování, data U. S. Department of State

Obrázek 3 znázorňuje zvyšující se fatalitu teroristických útoků ve sledovaném období. Pro zjištění fatality byl vytvořen data set celkového počtu teroristických útoků v každém jednotlivém roce a celkového počtu obětí v každém roce sledovaného období (viz Tabulka 1). Následně byla vypočtena vážená hodnota (VH) znázorňující průměrný počet obětí připadající na jeden teroristický útok. Z grafu je zřejmý 70 % nárůst počtu obětí na jeden teroristický útok mezi léty 2010-2013; zatímco v roce 2010 bylo spácháno 11604 teroristických útoků, které si vyžádaly 13186 obětí, rok 2013 vykazuje „jen“ 9707 útoků, ovšem ztráty na životech se vyšplhaly na 17891. Pro srovnání, mezi léty 1968-1974 eviduje výzkumná organizace

RAND 351 obětí mezinárodního terorismu.⁷⁸ Tyto údaje potvrzují hypotézu o rostoucí fatalitě.

3.5 *Nepřímý dopad terorismu na lidská práva*

Vztah mezi terorismem a lidskými právy (pokud jde o dopady protiteroristických opatření na lidská práva) byl předmětem zájmu odborníků dlouho před 11. září 2001. Již v roce 1972 přijalo VS OSN rezoluci o terorismu, která explicitně zakotvila povinnost států postupovat při eliminaci terorismu s plným respektem k lidským právům. Legalita jak represivních, tak preventivních protiteroristických opatření musí být podmíněna konformitou s mezinárodněprávním rámcem lidských práv. To potvrzuje i bývalý Generální tajemník OSN Kofi Anan, který ve zprávě *Uniting Against Terrorism* potvrdil, že ochrana lidských práv sehrává klíčovou roli při naplňování požadavků protiteroristické strategie.⁷⁹ V reakci na přijímaná protiteroristická opatření HRC připomněla, že opatření proti terorismu nesmí porušovat ustanovení ICCPR.⁸⁰

Nepřímý dopad terorismu na lidská práva lze vyjádřit pomocí následujících hypotéz: **1) teroristické činy ohrožují národní (mezinárodní) bezpečnost, 2) státy proti tomuto fenoménu bojují přijímáním nových protiteroristických opatření, 3) tato opatření nezřídka zasahují lidská práva a svobody.** Ačkoliv nejde o problém zdaleka nový, lze po událostech 9/11 sledovat postupný nárůst snah omezovat lidská práva ve jménu potlačování terorismu, nebo ochrany národní bezpečnosti. Pod výše uvedenými body 1b), 2b) a 3b) to tedy není samotný terorismus, který v tomto duchu ohrožuje lidská práva, nýbrž státy, které se terorismem snaží různými prostředky potlačovat. Primární příčina však spočívá v ohrožení terorismem, proto lze hovořit o jeho nepřímém nebo též zprostředkovaném dopadu na lidská práva.

⁷⁸ srov. JENKINS, M. B. JOHNSON, J.: op. cit. sub 22, s. 11n.

⁷⁹ *Uniting Against Terrorism: Recommendations for a Global Counter-terrorism Strategy*. Report of the Secretary-General. UN Doc A/60/825 (2006).

⁸⁰ Concluding observation of the UNHRC. UK and Northern Ireland. CCPR/CO/73/UK 2001of Dec. 6, 2001.

4. ZÁKAZ MUČENÍ & SOUVISEJÍCÍ INSTITUTY

[...] *I think that- I'm not lawyer. My impression is that what has been charged thus far is abuse, which I believe technically is different from torture... I don't know if the – it is correct to say what you just said, that torture taken place, or that there has been a conviction for torture. And therefore I'm not going to address the torture word.*

Donald Rumsfeld,,

US Department of Defense, 2004

4.1 Právní povaha mučení

4.1.1 Co je mučením?

Mučicí techniky byly státy používány odedávna. Na evropském kontinentu došlo k renesanci mučení ve XII. století spolu s renesancí římského práva a jeho postupného pronikání do kontinentálních právních řádů. Svého vrcholu pak dosáhlo mučení ve středověku, kdy bylo dokonce autorizováno soudy (*judicial torture*). Abolice mučení byla nastartována v době osvícenství v souvislosti se vznikem moderních států. Morální, právní, ale i praktické námitky proti mučení vznášeli významní myslitelé té doby – Motesquieu, Voltaire či Beccaria. Dle jejich názoru, je mučení absurdním procesním prostředkem při dokazování pravdy, neboť bolest kterou působí, nemůže být testem pravdivosti tvrzení.⁸¹ Snahy o úplný zákaz mučení a reformu trestního práva napříč Evropou lze datovat do počátku druhé poloviny XIX. století, kdy právní řády evropských států začaly postihovat mučení jako trestný čin.⁸² Přes tyto snahy ale mučení nikdy úplně nevymizelo a např. v carském Rusku byli odpůrci carského režimu podrobováni mučení až do jeho konce v roce 1917.⁸³

I dnes, na počátku XXI. století, mučení tvoří stále integrální součást represivního aparátu řady států. Jako nástroj útisku obyvatelstva používají totalitní režimy mučení jak v době válečných konfliktů, tak i v dobách míru. Slouží jednak k zastrašování obyvatelstva, a jednak jako prostředek k falešnému přiznání viny v politických monstr procesech, jako tomu bylo za Stalinovy éry. Z tohoto náčrtu by se mohlo zdát, že mučení je imanentním rysem totalitních států a diktatur. Takový závěr ovšem není zcela přesný. Používání mučení není limitováno politickým režimem. Ve jménu boje proti terorismu je dnes užíváno v demokratických státech, jako jsou USA a v některých státech EU. Na druhé straně mučení používají i jednotlivci nebo teroristické organizace.

⁸¹ EVANS, M. D., MORGAN, R. *Preventing Torture*. Oxford: Clarendon Press, 1998, s. 1-25.

⁸² *Ibid.*, s. 12.

⁸³ RUTHVEN, M. *Torture: The Grand Conspiracy*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1978, s. 265-268.

V obecné rovině je mučení označením extrémní lidské krutosti, útokem na samotné základy humanity, kdy jedna osoba podrobuje jinou bezbrannou osobu násilí a utrpení zpravidla s cílem získat od ní určité informace. K mučení se často využívají techniky, které prodlužují utrpení mučeného až na hranici snesitelnosti a často končí až na samotné hranici mezi životem a smrtí. Mučení často bývá ospravedlňováno tzv. vyšším zájmem.⁸⁴ Jako příklad tohoto extrémního dlouhotrvajícího utrpení lze uvést spánkovou deprivaci, nucené stání nebo waterboarding.

Waterboarding není v mučení žádnou novinkou. Po staletí byl užíván jako účinný nástroj k získávání informací od osob podezřelých ze spáchání zločinu.⁸⁵ Po 11. září se stal jedním z nejčastěji užívaných způsobů mučení, který při výslechu osob podezřelých z terorismu používala CIA. CIA se snažila obhájit tuto „metodu výslechu se zvýšenou účinností“ (*Enhanced Interrogation Techniques*, dále jen „EIT“) jako „simulované topení“, nicméně lékařské zprávy analyzující průběh a následky tohoto způsobu mučení přirovnávají waterboarding ke skutečnému tonutí, které končí až krátce před smrtí.⁸⁶ Následkem (nejen tohoto) mučení je pak *fyzická* i *psychická* deprivace mučeného. Vzhledem ke krutosti a útrapám, které působí mučenému, označují někteří odborníci tento způsob získávání informací termínem „living death“.⁸⁷

4.1.2 Právní definice mučení

Z právního hlediska můžeme na mučení nahlížet z několika úhlů: a) pohledem trestního práva, jež ve většině právních řádech mučení trestá jako protiprávní akt, porušující státem chráněné hodnoty; **b) na mučení lze nahlížet ve smyslu povinnosti uložené státem mezinárodním právem, spočívající v povinnosti zdržet se takového jednání vůči všem osobám;** c) pohled optikou ústavního práva, kdy **garance práva nebýt mučen, či jiným podobným způsobem nucen k podání výpovědi či přiznání viny, je obsažena v ústavním substrátu;** d) konečně čtvrtý přístup je mimoprávní, jde o pohled morality mučení související s body a) – c). Předmětem našeho zájmu jsou bod b). Bod a) spadá pod oblast trestního práva, a proto v následujícím textu bude zmíněn pouze okrajově v souvislosti s definicí mučení v národním právu. Bod d) se pak bude prolínat celou problematikou mučení, neboť tvoří kořeny celého problému.

⁸⁴ XENAKIS, S. N. No Torture. No Exceptions. *The Washington Monthly*, No. 3, 2008, s. 16-47

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ SUSSMAN, D. Defining Torture. *Case Western Reserve Journal of International Law*, vol 37, 2006, s. 225n.

Známý římský právník Ulpianus definoval mučení jako *muka a utrpení těla sloužící k vymožení pravdy*, on sám nicméně pochyboval o relevanci takto získaných informací.⁸⁸ Výkladový slovník vymezuje mučení jako záměrné působení intenzivní bolesti mučenému, ať už fyzického či psychického původu, a to za účelem **vynucení jeho přiznání** nebo **poskytnutí informací od mučeného**, anebo **s cílem pachatele dosáhnout sadistického uspokojení**.⁸⁹ V kontextu této práce bude pozornost zaměřena na první dva významy z výše uvedených, kdy je mučení realizováno v rámci výkonu státní moci. Třetí bod spadá tematicky spíše pod kategorii trestního práva hmotného, kdy mučení není zpravidla spojeno s výkonem státní moci.⁹⁰ Ačkoliv je tato práce zaměřena primárně na mezinárodní právo, pro lepší pochopení problematiky mučení, bude nyní nakrátko pozornost zaměřena na zákaz mučení ve vnitrostátním právu.

V mezinárodním právu, jakož i v národních právních řádech je mučení definováno **abstraktně**, právo tedy vymezuje jen určité základní komponenty konstituující ve svém celku právní definici mučení, přičemž tato definice bývá nejčastěji obsažena ve vnitrostátních trestněprávních předpisech. Definice konkrétních jednání ani z povahy věci není možná, ba ani účelná, neboť existuje nepřehledné množství způsobů a mučících technik, které se neustále vyvíjí. Pak určité jednání, jež by nenaplnovalo legální znaky mučení, by nebylo možné právně postihnout. Tak španělský **el Código Penal** v čl. 174 vymezuje mučení jako *akt spáchaný představitelem veřejné moci, za zneužití svého postavení coby představitele veřejné moci, s cílem získat od osoby informace nebo přiznání, či takovou osobu potrestat za jednání, kterého se dopustila, nebo měla dopustit nebo na základě jiného důvodu postaveného na jakékoli diskriminaci, jež vystavuje osobu podmínkám nebo postupům, které ze své povahy, trvání nebo jiných okolností působí takové osobě tělesné či psychické útrapy, potlačení nebo snížení schopnosti sebeuvědomění, rozeznávání či rozhodování, nebo které jiným způsobem zasahují morální integritu člověka*.⁹¹

Avšak ani abstraktní definice nemusí být zárukou toho, že naplnění abstraktně definovaných komponent bude vždy považováno za mučení. Tak například americké právo vymezuje mučení jako *akt spáchaný osobou jednající v rámci výkonu státní moci, směřující ke způsobení těžké fyzické či psychické újmy či utrpení jiné osobě, nad kterou vykonává tato*

⁸⁸ BORCHELT, G. *Break them Down: Systematic Use of Psychological Torture by US Forces*. Physicians for Human Rights, 2005, 124 s.

⁸⁹ GARNER, B.: op. cit. sub 55, s. 1627.

⁹⁰ Je nicméně třeba upřesnit, že i tento způsob mučení může být páchan v rámci výkonu státní moci tzv. vládními agenty. Příkladem budiž praktiky v bagdádské věznici Abú-Ghraib. Viz např. *USA v. Sabrina D. Harman*. Opinion of the U. S. Army Court of Criminal Appeals of June 30, 2008 [online].

⁹¹ Čl. 174 el Ley Orgánica 10/1995 de 23 Noviembre, del Código Penal (2010)

osoba kontrolována.⁹² Přes jasnou dikci zákona, asistent Generálního prokurátora Jay Bybee ve svém memorandu Albertu Gonzalesovi, poradci ex-prezidenta G. W. Bushe, omezil mučení jen na ty případy, kdy dochází k selhání orgánů či těžkému narušení tělních funkcí, případně smrti mučeného⁹³, ačkoliv takový výklad z ustanovení §2340 odst. 1 a 2 18 U. S. Code nelze jakkoli vyvodit. Takto pojatý restriktivní výklad mučení pak posloužil CIA k aplikaci waterboardingu a jiných EIT, aniž by je bylo možno právně postihnout jako mučení. Tím se otevřela cesta k beztrestnosti pro agenty americké vlády užívající EIT při výslechu osob podezřelých z terorismu. Bývalý ředitel CIA Porter J. Goss zase při slyšení před Senátním výborem Kongresu pro zpravodajské služby v únoru 2005 obhajoval waterboarding jako profesionální a humánní metodu výslechu.⁹⁴ Snahy ospravedlnit waterboarding jako EIT, tedy praxi, která není mučením, však je nejen v přímém rozporu s mezinárodním právem, ale naráží rovněž na judikaturu některých soudů.

Francouzské soudy v roce 2002 odsoudily za zločiny proti lidskosti Paula Aussaresse, jednoho z největších obhájců mučení v době alžírských nepokojů, kterým Francie čelila v 50. a 60. letech minulého století. Význam tohoto rozhodnutí spočívá v tom, že soud jednoznačně deklaroval, že tzv. vodní techniky (waterboarding) užívané francouzskými úřady při výslechu osob jsou mučením, a tedy zločinem proti lidskosti.⁹⁵

Jako další příklad toho, jak nejednoznačné je vymezení mučení, lze uvést výslech příslušníků teroristické organizace IRA britskými úřady. Na počátku 70. let minulého století ustavila Británie dvě komise, které měly vyšetřit užívání technik, jež někteří odborníci považovali za mučení. Jednalo se o spánkovou deprivaci, podrobení vyslýchaného neustálému monotónnímu zvuku, nucené stání a dále např. vyslychání s přikrytou hlavou. Obě komise ustavené Británií došly k závěru, že uvedené metody výslechu nejsou mučením, ani krutým či nelidským zacházením, a díky nim se podařilo získat od teroristů informace, které zachránily tisíce lidských životů.⁹⁶ Poněkud jiného názoru byla Evropská komise pro lidská práva, která uvedla, že ačkoliv jednotlivé techniky nenaplnují podmínky mučení nebo ponižujícího zacházení, celkově všechny dohromady vytváří moderní systém mučení.⁹⁷ ECHR následně ve

⁹² 18 U.S. Code, Part I., Chapter 113C, §2340 sec. 1.

⁹³ BYBEE, J. Memorandum for Alberto Gonzales, Counsel to the President. Standards of Conduct for Interrogation under 18 U.S.C. WALDRON, J. Torture and Positive Law: Jurisprudence for the White House. *Columbia Law Review*, Vol. 105, 2005, s. 1681-1750. HUTCHINGS, P. Entertaining Torture, Embodying Law. *Cultural Studies*, Vol. 27, No. 1, 2013, s. 49-71.

⁹⁴ Global Intelligence Challenges 2005: Meeting Long-Term Challenges with a Long-Term Strategy Testimony of Director of CIA Porter J. Goss Before the Senate Select Committee on Intelligence of Feb. 16, 2005.

⁹⁵ NEIL, M. Torture: From Algiers to Abu-Ghraib. *Race & Class*, Vol. 46, iss. 2, 2004, s. 9.

⁹⁶ BELLAMY, A. J. No Pain, No Gain? Torture and Ethics in the War on Terror. *International Affairs*, Vol. 82, iss. 1, 2006, s. 129 a tam citovaná literatura.

⁹⁷ *Ireland v. UK*. App. 5310/71. Report of the European Commission on Human Rights of Jan. 26, 1976.

stejně věci nejprve definoval test, při kterém naplnění jednotlivých komponent kvalifikuje určité jednání jako mučení. ECHR tak definoval mučení jako **úmyslné nelidské zacházení mající za následek závažné a kruté utrpení mučeného**. Při aplikaci tohoto testu ECHR došel k závěru, že ani použití výše uvedených pěti metod výslechu a psychické utrpení obětí tím způsobené nelze kvalifikovat jako mučení, ale vykazuje znaky nelidského zacházení a je v rozporu s čl. 3 EÚLP.⁹⁸

Zřejmě i proto někteří odborníci zastávají názor, že mučení nelze pro jeho variabilitu definovat vůbec. Bob Brecher⁹⁹ jde ještě dále a pokusy o definici mučení označuje dokonce za kontraproduktivní. Dle jeho názoru, jestliže se změní jen dílčí aspekt jednání, pak definice je prakticky k ničemu.¹⁰⁰ Takovému názoru však musí každý rozumný právník oponovat. Definování termínů, resp. vymezení znaků určitého jednání je pro právo totiž esenciální. Souhlasím s tím, že mučení nelze definovat konkrétně a smysl nemá ani taxativní či demonstrativní výčet jednání, která naplňují znaky mučení. Avšak abstraktní definice je pro potírání takového jednání nezbytná.

4.2 *Mezinárodní právní mechanismy proti mučení*

4.2.1 **Zákaz mučení v intencích ICCPR**

Všeobecná deklarace lidských práv v čl. 5 zakotvila právo každého nebýt mučen či podroben nelidskému nebo krutému zacházení. Toto právo lze chápat jako morální imperativ mající kořeny v lidské důstojnosti. Lidskou důstojnost je třeba chápat jako součást lidské existence. Nelze tedy namítat, že lidský život předchází lidskou důstojnost, neboť oba prvky tvoří nedílnou součást existence lidského života. Lidská důstojnost je v tomto smyslu považována za výchozí bod moderního lidskoprávního diskursu, za samotný minimální standard a zároveň jádro lidských práv.¹⁰¹

Jak bylo uvedeno výše, k právnímu zakotvení práv obsažených v Deklaraci do podoby všeobecně závazného práva došlo až přijetím ICCPR v roce 1966. Ustanovení čl. 2 ICCPR klade na státy povinnost a) **respektovat** a b) **zajistit** všechna práva vyplývající z ICCPR. Povinnost *respektovat* lze vyložit jako negativní povinnost státu zdržet se takového jednání,

⁹⁸ *Ireland v. UK*. App. 5310/71. Judgment of ECHR, Jan. 18, 1978.

⁹⁹ Srov. BRECHER, B. *Torture and the Ticking Bomb*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2007, s. 2-14.

¹⁰⁰ *Ibid.*

¹⁰¹ BROWN, CH. Universal Human Rights: A Critique. In: DUNNE, T. & WHEELER, N. J. *Human Rights in Global Politics*. Cambridge: CUP, 1999; EBERLE, E. J. Observations on the Development of Human Dignity and Personality in German Constitutional Law: An Overview. *Liverpool Law Review*, Vol. 33, 2012, s. 201-233.

jímž by porušil právo zakotvené v ICCPR. Na druhé straně povinnost státu *zajistit* tato práva lze interpretovat jako pozitivní povinnost státních agentů chránit práva uvedená v ICCPR.¹⁰²

Zákaz mučení poprvé získal právní závaznosti zakotvením v čl. 7 ICCPR, který stanoví: *nikdo nesmí být mučen, nebo podroben krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu*. Ustanovení však nevymezuje znaky jednání, jež by bylo možné kvalifikovat jako mučení a UNHRC ani nepovažovala za nutné mučení definovat. Ve věci *Vuolanne v. Finsko* UNHRC uvedla, že určení toho, zda v konkrétním případě jde o mučení, záleží na posouzení všech okolností případu, jako je délka a způsob konkrétního jednání, dopady takového jednání na fyzickou a psychickou integritu člověka, stejně tak jako zdravotní stav oběti atp.¹⁰³

Článek 7 je dále doplněn ustanovením čl. 10, který zaručuje právo osob omezených na svobodě na lidské zacházení a respekt k lidské důstojnosti. Komplementární povaha čl. 10 ve vztahu k čl. 7 ICCPR je postavena na principu absolutního respektu k lidské důstojnosti. Vychází přitom z toho, že právo na lidskou důstojnost nemůže být za žádných okolností omezeno či derogováno. Proto ani osoby omezené na svobodě, ať už z důvodu zákonné detence, vazby či výkonu trestu odnětí svobody, nemohou být zbaveny, ani omezeny v tomto základním právu, jež tvoří samotnou podstatu tvrdého – materiálního – jádra lidských práv. Tyto osoby proto nemohou utrpět na svých právech jinou újmu, než která vyplývá z povahy trestu či uloženého opatření.¹⁰⁴ Dle dosavadní praxe však aplikace čl. 10 bude záviset na konkrétních okolnostech případu. Není ovšem vyloučena ani kumulativní aplikace obou ustanovení, došlo-li k porušení jak čl. 7 tak čl. 10 ICCPR. O takový případ půjde, jestliže podmínky věznění porušují čl. 10 a zvláštní zacházení naplňující znaky mučení bylo omezeno pouze na některou osobu a nebylo aplikováno na všechny osoby omezené na svobodě.¹⁰⁵

4.2.2 Zákaz mučení jako *ius cogens*

Normy *ius cogens* jsou superiorními a esenciálními normami mezinárodního práva. Jako nejvýše stojící normy v hierarchii norem mezinárodního práva jsou nadřazeny všem ostatním normám, mají imperativní charakter a nejsou derogovatelné.¹⁰⁶ Dle ICTY jsou normy *ius cogens* nadřazené nejen mezinárodním smlouvám, ale též normám „klasického“

¹⁰² NOWAK, M.: op. cit. sub 62; srov. UNHRC General Comment No. 31, Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant. U.N. Doc. CCPR/C/21/Rev. 1/Add 13 of May 26, 2004

¹⁰³ *Vuolanne v. Finland*, CCPR/C/35/D/265/1987, UNHRC, 2 May 1989 [online].

¹⁰⁴ Humane Treatment of Persons Deprived of Liberty their Liberty, HRI/GEN/1/Rev. 7, 1992 UN HRC

¹⁰⁵ srov. *Kennedy v. Trinidad and Tobago*. UNHRC No. 845/1999. ICCPR Selected Decisions of the HRC under the Optional Protocol [online] 2012.

¹⁰⁶ SHAW, M. N. *International Law*. 5th Edition. Cambridge: CUP, 2003, s. 110-117.

obyčejového práva a požívají tak status jakéhosi mezinárodního quasi-ústavního práva.¹⁰⁷ Aby se pravidlo mohlo stát součástí mezinárodního obyčejového práva, je třeba splnit kumulativně 2 podmínky: a) *usus longaevus*, tedy dlouhodobé, nepřetržité a opakované užívání a b) *opinio iuris*, tj. přesvědčení o jeho právní závaznosti.

Již výše uvedený článek 4 ICCPR zdůraznil, že zákaz mučení je absolutním imperativem. Zákaz mučení je opakován i v následně přijatých dokumentech OSN jako jsou např.: *Standardy pro minimální podmínky vězňů*; *Principy ochrany všech osob držených v jakékoli formě detence či vězení ad.* Zákaz mučení se tak stal součástí obyčejového práva¹⁰⁸, požívá univerzální validitu a zavazuje proto všechny státy jako *ius cogens*. Tuto tezi potvrdil i Mezinárodní soudní dvůr (dále jen „ICJ“) ve věci *Barcelona Traction*,¹⁰⁹ kde ICJ identifikoval základní principy a pravidla, které stát má povinnost chránit *erga omnes*. Univerzální validitu zákazu mučení opakovaně potvrdila i praxe soudů např. ve věci *Kadic v. Karadzic*,¹¹⁰ nebo *Al Adsani v. The Government of Kuwait*.¹¹¹

4.2.3 Úmluva proti mučení

Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu (dále jen „UNCAT“) je ztělesněním a zároveň posílením zákazu mučení jako součásti obyčejového práva. UNCAT se aplikuje jen na případy mučení v gesci vlády či orgánů veřejné moci. UNCAT tak směřuje k ovlivnění chování těch osob, které za určitých podmínek mohou mít tendenci uchýlit se k použití mučících technik.¹¹²

UNCAT definuje mučení jako „**jakékoli jednání, jímž je člověku úmyslně působena silná bolest nebo tělesné či duševní utrpení s cílem získat od něho nebo od třetí osoby informace nebo přiznání, potrestat jej za jednání, jehož se dopustil on nebo třetí osoba nebo z něhož jsou podezřelí nebo s cílem zastrašit nebo přinutit jej nebo třetí osobu nebo z jakéhokoli jiného důvodu založeného na diskriminaci jakéhokoli druhu, když taková bolest nebo utrpení jsou působeny veřejným činitelem nebo jinou osobou jednajícím z úředního pověření nebo z jejich podnětu či s jejich výslovným nebo tichým souhlasem.**“¹¹³ Tato definice byla do UNCAT v podstatě recipována z **Deklarace o ochraně všech osob před**

¹⁰⁷ *The Prosecutor v. Furundzija*. ICTY. Case No. IT-95-17/1-T of Dec. 10, 1998.

¹⁰⁸ *Soering v. UK*. Judgment of ECHR, July 7, 1989.

¹⁰⁹ *Barcelona Traction Case*, Judgment of the ICJ of 1970.

¹¹⁰ *Kadic v. Karadzic*. Opinion of 2nd Circuit. US Court of Appeals for the Second Circuit of Oct. 13, 1995.

¹¹¹ MARKS, S. Torture and the Jurisdictional Immunity of Foreign States. *Constitutional Law Journal*, Vol. 56, No. 8, 1997, s. 8-11.

¹¹² BURGERS, H., DANIELIUS, H. *The United Nations Convention Against Torture: A Handbook on the Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. Dordrecht, M. Nijhoff, 1988, 271 s.

¹¹³ UNCAT, čl. 1 odst. 1, New York 1984

mučením a jiným krutým, nelidským či ponižujícím zacházením nebo trestáním.¹¹⁴ UNCAT byla přijata jako mechanismus dávající této deklaraci právní závaznost.¹¹⁵ Z této definice lze abstrahovat určité společné prvky: **a) jednání, b) úmysl pachatele, c) účel/cíl jednání a d) osoba pachatele jako veřejného činitele.** K zákazu mimořádného vydávání osob podezřelých z terorismu do států, kde je důvodná obava, že by mohly být podrobeny mučení srov. sub. Kap. 4.4.1.

4.3 Regionální mechanismy proti mučení: Evropská úmluva o ochraně lidských práv

4.3.1 Obecně k Úmluvě

Evropská úmluva o ochraně lidských práv (dále jen „EÚLP“) byla přijata členskými státy Rady Evropy v roce 1950. Obdobně jako Deklarace či ICCPR, byla i EÚLP reakcí na krutosti, kterých se dopouštělo nacistické Německo během II. světové války. EÚLP je ztělesněním hodnot a principů, na kterých stojí evropské státy a zároveň reakcí na bezprecedentní porušování lidských práv v průběhu války. Na rozdíl od ostatních lidskoprávních úmluv je donucovací mechanismus EÚLP relativně silný. Po vyčerpání všech dostupných právních prostředků ve vnitrostátním právu se jednotlivec může obrátit na Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku s žalobou na porušení EÚLP. Tento mechanismus automaticky funguje mezi členskými státy, v případě nečlenských států lze mechanismus aktivovat, jestliže s tím strany vysloví souhlas.

4.3.2 Zákaz mučení v intencích Úmluvy

Po útocích z 9/11 Výbor ministrů Rady Evropy přijal v roce 2002 **Prohlášení výboru ministrů o boji proti mezinárodnímu terorismu.** Článek 1 Prohlášení zavazuje státy k přijetí nezbytných opatření k ochraně lidských práv před terorismem, přičemž všechna přijatá opatření musí být v souladu s mezinárodním právem a musí respektovat lidská práva. Ustanovení čl. 4 pak stanoví absolutní zákaz mučení nebo krutého či nelidského zacházení, bez ohledu na to, jaký cíl takové jednání sleduje.

Jde-li o práva, která jsou nejčastěji porušována při potlačování terorismu, lze zmínit zejm. následující: čl. 3 Zákaz mučení a jiného krutého či nelidského zacházení nebo trestu, čl.

¹¹⁴ UN Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. UN GA res. 3542, UN Doc. A/10034, 1975.

¹¹⁵ NELLINSON, B. From Boumediene to Gracia: The United States' (No)Compliance with the United Nations Convention Against Torture and Its Movement Away from Meaningful Review. *American University International Law Review*, Vol. 29, 2013, s. 213-216.

5 Právo na svobodu a osobní bezpečnost, čl. 6 Právo na spravedlivý proces, čl. 8 Právo na soukromí a rodinný život, čl. 13 Právo na efektivní opatření k nápravě.

Článek 3 EÚLP stanoví, že *nikdo nesmí být podroben mučení nebo nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu*. Porušení tohoto ustanovení může být způsobeno různými způsoby jednání, od ponižujícího zacházení až po akty extrémní brutality. Kritériem pro rozlišení, zda jde o mučení, ponižující zacházení nebo kruté zacházení, je dle judikatury intenzita způsobeného utrpení.¹¹⁶

Ustanovení čl. 3 EÚLP v konexi s čl. 15 tvoří absolutní garanci práva nebýt mučen. Od tohoto závazku nemůže stát za žádných okolností odstoupit, bez ohledu na to, jaké hrozbě případně čelí. Ve věci *Tomasi v. France* ECHR zdůraznil, že povaha čl. 3 je absolutní a ani potřeba potlačovat terorismus není dostatečným důvodem pro ospravedlnění jeho porušení.¹¹⁷ A v rozporu s čl. 3 je rovněž převoz osoby z členského státu do jiného státu z důvodu ochrany národní bezpečnosti, je-li zde důvodná obava, že osoba bude podrobena praktikám konstituujícím porušení čl. 3 EÚLP.¹¹⁸

Ve věci *Al Nashiri v. Poland* ECHR shledal porušení čl. 3, 5, 6 a 8. Abd Al Rahim Husayn Muhammad Al Nashiri, občan Saudské Arábie, byl podezírán z několika teroristických útoků na americké vojenské cíle a rovněž z účasti na útocích z 9/11. Al-Nashiri byl bez sdělení obvinění agenty CIA zatčen a tajně dopraven do utajovaných detenčních center v Polsku za účelem výslechu. Následně byl přepraven do detenčního zařízení na americké námořní základně Guantanamo Bay na Kubě. Al-Nashiri namítal, že během detence v Polsku byl podroben mučení. Soud v případě čl. 3 shledal porušení hmotné i procedurální části, když polské úřady umožnily mučení stěžovatele v tajných zařízeních CIA v Polsku a následně nezhájily okamžité a důkladné vyšetřování při podezření na porušení zákazu mučení, neposkytly stěžovateli dostatečnou právní ochranu, ani kompenzaci.¹¹⁹ Soud dále shledal ze strany Polska porušení čl. 6 EÚLP, když Polsko umožnilo transfer stěžovatele na americkou námořní základnu Guantánamo Bay, kde je důvodná obava, že nebude postaven před řádný soud, nebude mu zajištěn spravedlivý proces, nýbrž bude souzen vojenskou komisí.¹²⁰

¹¹⁶ *Ireland v. UK*. App. 5310/71...

¹¹⁷ *Tomasi v. France*. Judgment of ECHR, 1992.

¹¹⁸ HARRIS, D. J. et al. *Law of the European Convention on Human Rights...*, p. 71; *Chahal v. UK*. Judgment of ECHR, 1996; *Al Nashiri v. Poland*. App. 28761/11. Judgment of ECHR, June 24, 2014.

¹¹⁹ *Al Nashiri v. Poland*. App. 28761/11. Judgment of ECHR, June 24, 2014.

¹²⁰ *Ibid.*

4.4 *Související instituty jako pretext pro mučení*

4.4.1 **Transfery osob podezřelých z terorismu a únosy teroristů**

Poprvé byl zákaz vyhoštění a navrácení osob (tzv. non-refoulement klauzule) zakotven v čl. 45 odst. 4 *IV. Ženevské konvence*. Ta stanoví zákaz přesunu chráněné osoby do země, kde by se musela obávat pronásledování pro své politické přesvědčení nebo náboženské vyznání. Čl. 33 *Úmluvy o právním postavení uprchlíků*¹²¹ obdobně zakazuje státu vyhostit nebo jinak vrátit uprchlíka na hranice zemí, kde by jeho život a svoboda byly ohroženy. Dle odst. 2 uvedeného ustanovení to ale neplatí, jestliže uprchlík představuje pro stát vážnou hrozbu nebo byl usvědčen ze zvláště těžkého trestného činu a představuje nebezpečí pro stát. Tento princip byl recipován řadou mezinárodních smluv a aplikuje se proto na všechny osoby.¹²² Mezinárodněprávní zakotvení principu non-refoulementu je dalším projevem snahy mezinárodního společenství o eliminaci mučení. Tento princip se později stal obyčejovým právem, v důsledku čehož zavazuje všechny státy. Je však nutno dodat, že ne všichni se s tímto ztotožňují a např. USA non-refoulement klauzuli jako *ius cogens* neakceptují.¹²³ USA již v minulosti zpochybnily extraterritoriální aplikaci principu non-refoulementu, což potvrdil i Nejvyšší soud USA, nicméně tento názor rezolutně odmítla UNHRC.¹²⁴ Povaha principu non-refoulementu a možné výjimky z něho plynoucí jsou předmětem sporu zejm. po událostech 9/11. Národní bezpečnost a potlačování terorismu jsou těmi důvody, které dnes zpochybňují princip non-refoulementu jako pravidla *ius cogens*. Potenciální napojení na teroristickou organizaci, ačkoliv není bezpečně prokázáno, se pro státy v některých případech¹²⁵ stalo impulsem k prolomení klauzule non-refoulementu.

Klauzuli non-refoulementu lze najít v řadě mezinárodních smluv, mj. také v čl. 3 UNCAT. Podstata non-refoulement klauzule spočívá v absolutním zákazu vydávání, transferu a navrácení osob do země, kde by mohly být podrobeny mučení. Některá protiteroristická opatření po 9/11 evokují porušování non-refoulement klauzule. Její nerespektování je kvalifikováno jako porušení práva na svobodu a bezpečnost osob.

Jedním z nejkontroverznějších opatření, které státy bojující proti terorismu přijaly, jsou transfery osob podezřelých z terorismu, neboli tzv. *extraordinary rendition*. Právníkový výkladový slovník definuje *extraordinary rendition* jako transfer teroristy či osoby podezřelé

¹²¹ Convention relating to the Status of Refugees adopted on July 28, 1951.

¹²² Non-refoulement klauzule je obsažena např. v čl. 3 UNCAT, dále např. v čl. 8 Úmluvy OSN o ochraně všech osob před nuceným zmizením, čl. 2 a 7 ICCPR.

¹²³ NELLINSON, B.: op. cit. sub 115, s. 216.

¹²⁴ Non-Refoulement Under Threat. Redress, 2006, s. 6 [online].

¹²⁵ Srov. *Ramzy v. Netherlands*. Judgment of ECHR, 2010 [online].

z terorismu do jiného státu za účelem uvěznění a podrobení takové osoby výslechu ze strany odesílajícího státu, a to vše bez formálního obvinění nebo bez souhlasu soudu.¹²⁶

Při potlačování terorismu je v praxi mimořádné vydávání osob často spojeno s mučením v cílové zemi. Zřejmě i z toho důvodu je zákaz mimořádného vydávání osob zakotven v UNCAT. Článek 3 UNCAT zakazuje extradici, vyhoštění nebo navrácení osoby do státu, kde je důvodná obava, že by mohla být mučena nebo podrobena jinému nelidskému zacházení. Výbor UNCAT pro účely rozhodování o případném vydání osoby vytvořil dvoustupňový test, který se skládá z objektivního a subjektivního kritéria. Rozhodují-li národní orgány o vydání osoby do jiného státu, musí brát v úvahu **celkovou situaci v přijímajícím státu**, zvláště pak dochází-li v tomto státu k masovému porušování lidských práv (objektivní kritérium), a **celkovou situaci osoby, která má být vydána** (subjektivní kritérium).¹²⁷ V případě *Boily v. Canada* Výbor proti mučení OSN uvedl, že diplomatická ujištění nemusí být vždy dostatečnou zárukou, že vydaná osoba nebude v cílové zemi mučena.¹²⁸

Tento zákaz, již integrovaný v mezinárodním obyčejovém právu a ztělesněný v UNCAT, tvoří spolu se zákazem mučení *ius cogens*.¹²⁹ To potvrzuje ve své judikatuře i ECHR. V přelomovém rozhodnutí ve věci *Soering v. UK* ECHR uvedl, že vydání jedince do jiného státu, u kterého jsou důvodné obavy, že bude podroben mučení a nebo jinému nelidskému či ponižujícímu zacházení či trestu smrti, konstituuje porušení čl. 3 ECHR.¹³⁰ Ve věci *Chahal v. UK* ECHR potvrdil absolutní povahu non-refoulementu jako práva, které nelze derogovat ani v případě ohrožení bezpečnosti státu.¹³¹

Zcela opačný přístup zaujímají většinou americké soudy. Za všechny případy lze zmínit případ *Maher Arar v. John Ashcroft et al.* Maher Arar, občan Kanady narozený v Sýrii, byl při návratu z dovolené v Tunisu zadržen na letišti JFK v New Yorku a následně transportován do Sýrie, kde byl po dobu 10 měsíců držen a vyslýchán s použitím mučících technik. Po propuštění se Maher Arar dovolával spravedlnosti a potrestání těch, kteří byli odpovědní za jeho transfer do Sýrie. *District Court* v New Yorku se žalobou odmítl zabývat s poukazem na ochranu národní bezpečnosti, ačkoliv ze strany USA došlo k porušení mezinárodního práva. Obdobně reagoval i *Court of Appeals for Second Circuit*, který

¹²⁶ GARNER, B.: op. cit. sub 55, s. 1410.

¹²⁷ NOWAK, M. MCARTHUR, E. *The United Nations Convention Against Torture: A Commentary*. New York, NY: OUP, 2008, s. 206-207.

¹²⁸ *Boily v. Canada*. Communication No.327/2007. UNCAT Committee against Torture.

¹²⁹ NELLINSON, B. op. cit sub 115, s. 216.

¹³⁰ *Soering v. United Kingdom*. Judgment of ECHR, July 7, 1989.

¹³¹ *Chahal v. United Kingdom*. App. 22414/93. Judgment of ECHR, Nov. 1996.

30. června 2008 odmítl nařízení soudního jednání s poukazem na ochranu národní bezpečnosti a zahraniční politiky USA.¹³² Obdobně dopadl i požadavek na přezkoumání soudního rozhodnutí u Nejvyššího soudu USA.¹³³

Vedle transferu osob podezřelých z terorismu je třeba dále zmínit únosy teroristů a jejich trestní stíhání (v lepším případě) před národními soudy. Tyto únosy za účelem trestního stíhání jsou projevem principu *mala captus bene detentus*. V tomto ohledu nejde o žádnou novinku. Nejvyšší soud USA se již v minulosti zabýval tímto problémem v řadě případů. Ve většině případů, kdy posuzoval možnost trestně stíhat osoby, které byly do USA násilně dopraveny, Nejvyšší soud došel k závěru, že násilné vydávání osob podezřelých ze spáchání trestného činu do USA není v rozporu s americkou ústavou a stíhání je proto přípustné.¹³⁴ Ještě dále šel soud ve věci *United States v. Humberto Alvarez-Machain*, když judikoval, že překážkou trestního stíhání není skutečnost, že navzdory existenci extradiční smlouvy mezi Mexikem a USA byl obviněný do USA dopraven násilně.¹³⁵ Notoricky známý je případ Adolfa Eichmanna, který byl agenty izraelské tajné služby MOSSAD unesen z Argentiny do Izraele, kde byl v roce 1961 postaven před soud, odsouzen mj. za zločiny proti lidskosti, genocidu, válečné zločiny a popraven. Přípustnost trestního stíhání izraelský soud postavil na principu *mala captus bene detentus* a odmítl tezi, že by obviněný nemohl být trestně stíhán před izraelskými soudy jen s poukazem na to, že byl do země dopraven násilně.¹³⁶

Únosy teroristů praktikovala CIA dávno před událostmi 9/11. Jedním z takových případů byl únos Ramzi Yousefa podezřelého z bombového útoku na Světové obchodní centrum v New Yorku v roce 1993. Ramzi Yousef byl postaven před soud a odsouzen na doživotí. Následně CIA prováděla tajné transfery teroristů z Evropy do Egypta, kde někteří z nich byly odsouzení k trestu smrti v jejich nepřítomnosti.¹³⁷

4.4.2 Nucené zmizení

Jako další z institutů, který vytváří předpoklady pro mučení, nelze opomenout nucené zmizení. Nucené zmizení (*enforced disappearance*, dále jen „ED“) lze považovat za jeden z nejzávažnějších a nejbrutálnějších zásahů do lidských práv vůbec. Oběť nuceného zmizení je často podrobena mučení nebo je zavražděna a její pozůstatky pohřbeny na neznámém

¹³² *Arar v. Ashcroft et al.* US Court of Appeal for the 2nd Circuit. Docket No rev. 06-4216-cv of June 30, 2008.

¹³³ Center for Constitutional Rights, 2013 (online).

¹³⁴ Srov. *Ker v. Illinois (1886)*, dále srov. *Frisbie v. Collins*, 342 U.S. 519 (1952).

¹³⁵ *United States v. Humberto Alvarez-Machain*. [online].

¹³⁶ *Attorney General v. Adolf Eichmann*. Judgment of the District Court in Jerusalem of Dec. 11, 1961. Case no. 40/1961.

¹³⁷ Human Rights Watch. *Double Jeopardy: CIA Renditions to Jordan*. HRW, 2008, s. 6-8.

místě.¹³⁸ Statistiky uvádějí, že za posledních 50 let zmizelo na celém světě beze stopy asi milion osob.¹³⁹

ED lze stručně vymezit jako **zadržení, detenci, únos nebo jiný způsob zbavení osobní svobody agenty státu nebo osobami jednajícími na základě státního zmocnění nebo za podpory státu, bez sdělení místa, kde se zmizelá osoba nachází, což takovou osobu staví mimo dosah právní ochrany.**¹⁴⁰ Účelem nuceného zmizení je tedy *dehumanizace osoby*, resp. záměr zbavit osobu jednak fyzické svobody, a jednak jakékoliv právní ochrany a negovat tak její lidská práva, která požívá každá fyzická osoba *per se*. Zmizelé osoby jsou *de facto* degradovány ze subjektu práva na jeho objekt, dostávají se do „černé díry“ mimo sféru právní ochrany, ztrácí tak své *právo mít práva*¹⁴¹ a ocitají se *de facto* mezi životem a smrtí, když je jejich existence limitována na pouhou biologickou existenci v rukou jiného suveréna.¹⁴²

Z uvedeného je zřejmé, že ED je extrémním zásahem do lidských práv. Je jedním z nejzávažnějších zločinů proti lidské důstojnosti¹⁴³ a dle názoru Inter-amerického soudu pro lidská práva¹⁴⁴, jakož i Parlamentního shromáždění Rady Evropy¹⁴⁵ konstituuje ED zločin proti lidskosti, bez ohledu na to, zda je praktikováno jako systematický nebo rozsáhlý útok. ED je unikátní v tom, že existuje přímý vztah mezi politikou státu a praktikováním zmizení. Tento vztah lze spatřovat v tom, že ED může být spácháno jen tehdy, jestliže stát umožní takový způsob zbavení osobní svobody jednotlivce a následně odmítne zabývat se náhradou škody a případně potrestáním pachatelů.¹⁴⁶

Výčet práv, které ED porušuje je značně široký, od práva na život, osobní svobodu a bezpečnost, přes právo nebýt mučen a vystaven jinému krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu, právo na spravedlivý proces, právo na lidskou důstojnost a identitu a právo na rodinný život atd. Kromě přímého dopadu na „zmizelou osobu“ jsou

¹³⁸ SARKIN, J. Why the Prohibition of Enforced Disappearance Has Attained Jus Cogens Status in International Law. *Nordic Journal of International Law*, No. 81, 2012, s. 537-583.

¹³⁹ *Ibid.*, s. 538 a tam citované zdroje.

¹⁴⁰ International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance, article 2.

¹⁴¹ KESBY, A. The Right to Have Rights. Oxford: OUP, 2012, 192 s.; PERVOU, I. The Right not to Be Subjected to Enforce Disappearance: Finding Nemo in the International Human Rights Regime. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, Vol. 10, No. 4, s. 108.

¹⁴² AGAMBEN, G. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Palo Alto, CA: Stanford University Press, 1998, s. 158-159.

¹⁴³ ANDREU-GUZMÁN, F. The Draft International Convention on the Protection of All Persons from Forced Disappearance. *The Review of the ICJ – Impunity, crimes against humanity and forced disappearance*, No. 62-63, Geneva, Sept. 2001, s. 1-22.

¹⁴⁴ *19 Merchants v. Colombia*. Inter-American Court of Human Rights. Judgment of July 5, 2004, odst. 142.

¹⁴⁵ Rezoluce Parlamentního shromáždění Rady Evropy č. 828/1984.

¹⁴⁶ COURTNEY, J. Enforced Disappearances in Colombia: A Plea for Synergy between the Courts. *International Criminal Law Review*, No. 10, 2010, s. 679-711.

zjevné i dopady na jeho rodinu, které často zůstane osud zmizelého utajen.¹⁴⁷ V tomto kontextu je třeba zmínit rozhodovací praxi ECHR v řadě případů nuceného zmizení spáchaných na území Čečenska. Z důvodů laxního přístupu státních orgánů při vyšetřování případů nuceného zmizení v Čečensku a za účelem prošetření porušení čl. 3 EÚLP, ECHR přiznal status oběti i sourozencům zmizelého, kteří se tak mohli obrátit s žalobou na porušení čl. 3 EÚLP na ECHR místo zmizelého.¹⁴⁸

Právo na ochranu před nuceným zmizením bylo na mezinárodní úrovni zakotveno v roce 2007 v Úmluvě OSN o ochraně všech osob před nuceným zmizením,¹⁴⁹ dále v Interamerické úmluvě o nuceném zmizení, v Římském statutu Mezinárodního trestního soudu (čl. 7 odst. 1 písm. i)) a Rezoluci Parlamentního shromáždění Rady Evropy.¹⁵⁰ Toto právo není novou právní konstrukcí, nýbrž jde o derivativní právo odvozené od práva na život a zejm. pak práva na ochranu lidské důstojnosti.¹⁵¹

4.4.3 *Incommunicado detence*

Právo všech osob na osobní svobodu a bezpečnost je zakotvené v čl. 9 ICCPR a dále např. v čl. 5 EÚLP. Dle těchto ustanovení má každá osoba právo na osobní bezpečnost, nesmí být svévolně zatčena, zadržena a zbavena svobody jinak než na základě zákona. V některých případech mohou být detence či zatčení svévolným jednáním orgánů státu, přestože jsou autorizované právem. Svévolné jednání státu proto nemusí být nutně spojováno s protiprávností a je třeba jej interpretovat širěji.¹⁵²

Odstavec 4 a 4 čl. 9 ICCPR je vyjádřením požadavku zákonnosti, aby každý, kdo byl zatčen, a tím zbaven osobní svobody, měl právo na přezkoumání rozhodnutí o zatčení a zbavení osobní svobody před soudem. V případě preventivní detence z důvodu ochrany národní bezpečnosti, musí být takové opatření plně v souladu s příslušnými ustanoveními ICCPR, a musí tedy být pod dohledem soudu.

ID lze vymezit jako držení osoby podezřelé z teroristického činu na neznámém místě, bez formálního sdělení obvinění, řádného procesu, bez přístupu k obhájci a bez vědomí kohokoliv jiného, než těch, kteří takovou osobu drží v detenci.¹⁵³ Na rozdíl od předchozího

¹⁴⁷ SARKIN, J.: op. cit. sub 138, s. 537-583.

¹⁴⁸ *Ibragimov v. Russia*. App. 57935/00. Judgment of the ECHR, May 24, 2008; BARRETT, J. Chechnya's Last Hope? Enforced Disappearances and the European Court of Human Rights. *Harvard Human Rights Journal*, Vol. 22, 2009, s. 133-143.

¹⁴⁹ International Convention on the Protection of All Persons from Enforced Disappearance of Dec. 20, 2006.

¹⁵⁰ The Parliamentary Assembly of the Council of Europe Resolution 1463 on Enforced Disappearances, 2005.

¹⁵¹ PERVOU, I.: op. cit. sub 141, s. 106-113.

¹⁵² UNHRC, General Comment no. 35, odst. 12 [online].

¹⁵³ GARNER, B.: op. cit. sub 55, s. 542.

institutu však ID neznamena úplnou izolaci zadržované osoby. Problematickým aspektem je to, že ID usnadňuje použití mučení k získání informací od zadržované osoby.

Ačkoliv lze tento institut považovat za předpoklad pro uplatnění mučení (viz kap 5), není na druhé straně v mezinárodním právu explicitně upraven. Jako negativní jev je dovozován UNHRC interpretací čl. 7 a 9 ICCPR. UNHRC opakovaně urguje státy k přijetí opatření zamezujících držení osob *incommunicado* a v určitých případech považuje i tento institut za mučení *sui generis*.¹⁵⁴ Dle UNHRC je *incommunicado* detence v rozporu s čl. 9 odst. 3 ICCPR, mimo jiné proto, že nerespektuje povinnost postavit zatčenou či zadržanou osobu před soudce. ID nicméně potenciálně porušuje rovněž povinnost humánního zacházení s osobami omezenými na svobodě (čl. 10).¹⁵⁵

Nejvyšší soud ve Velké Británii shledal ID neospravedlnitelným zásahem do lidských práv, i když sleduje legitimní cíl, jakým je ochrana národní bezpečnosti.¹⁵⁶ ECHR ve věci *Brogan v. UK* uvedl, že ID trvající 4 dny je nepřípustnou extenzivní interpretací čl. 5 odst. 3 EÚLP, který požaduje okamžité postavení zatčené osoby před soud.¹⁵⁷

Navzdory snaze mezinárodního společenství o eliminaci tohoto způsobu držení osob podezřelých z terorismu, je praxe států jiná. Dle HRW je ID legalizována v řadě států jako je Velká Británie, Austrálie, USA, Španělsko ad.¹⁵⁸

¹⁵⁴ UNHRC General Comment no. 35 CCPR/C/GC/35 (2014) [online], odst. 35, 46, 56.

¹⁵⁵ Committee against Torture. Conclusions and Recommendations of the Committee against Torture: Spain. UN Doc. CAT/C/CR/29/3 (2002).

¹⁵⁶ SCHEU, H. CH. The Derogation of International Human Rights Standards and the Fight against Terrorism. In: SCHEU, H. CH. (ed.) Právní aspekty boje proti terorismu. Praha: EIS, UK, 2005, s. 59.

¹⁵⁷ *Brogan and others v. United Kingdom*. App. 11209/84. Judgment ECHR, 1988.

¹⁵⁸ The Use of *Incommunicado* Detention. Human Rights Watch., 2005 [online].

5. ROVNOVÁHA MEZI NÁRODNÍ BEZPEČNOSTÍ A LIDSKÝMI PRÁVY

(...) desde la legitimidad de la sociedad a defenderse del terror, esta defensa sólo puede llevarse a cabo desde el respeto de los valores que definen el Estado de Derecho, y por tanto sin violar lo que se afirma defender.¹⁵⁹

Tribunal Supremo de España, Sala de lo Penal, Julio 2001

(Z pohledu legitimního práva společnosti bránit se proti teroru, musí tato obrana respektovat hodnoty, které definují právní stát, a tedy nemůže porušovat ty hodnoty, které se snaží chránit.)

5.1 Výchozí body analýzy

Jak je zřejmé z předchozí kapitoly, mezinárodní právo nepřipouští omezování či derogaci práva nebýt mučen za žádných okolností. Jak pro mezinárodní právo, tak rovněž pro regionální mechanismy ochrany lidských práv jsou jakékoliv úvahy o suspenzi tohoto práva absolutním tabu. Již při vytváření čl. 3 EÚLP v roce 1949 britský člen Parlamentního shromáždění Rady Evropy Seymour Cocs požadoval větší důraz na odsouzení mučení jako barbarského aktu, který v moderní společnosti nemá za žádných okolností místo.¹⁶⁰ UNHRC zase dlouhodobě deklaruje, že zásahy do práva na život a lidské důstojnosti nemohou být nikdy ospravedlněny, bez ohledu na to, jaký cíl stát svým jednáním sledoval.¹⁶¹

V tomto okamžiku je zřejmé, že hledat odpověď na otázku, *za jakých podmínek lze připustit mučení osob podezřelých z terorismu*, je v intencích mezinárodního práva nonsens. Bezpečnostní situace se však od doby přijetí lidskoprávních smluv značně změnila a většina z nich nepočítala s hrozbou terorismu.¹⁶²

I když terorismus, jak bylo ukázáno výše, není zdaleka novým fenoménem. Nová je na druhou stranu intenzifikace teroristických aktivit a rovněž jeho geografický rozměr, jakož i smrtící potenciál této hrozby (viz výše graf fatality). Státy dnes tak čelí hrozbám, které v době formování těchto pravidel buď prakticky neexistovaly, nebo byl jejich dosah marginální.¹⁶³ Protože mezinárodní lidskoprávní rámec klade absolutní přednost lidským právům charakteru *ius cogens*, vzniká dilema, jak mají státy zajistit bezpečnost občanů, když

¹⁵⁹ Tribunal Constitucional de España. *STS 1179/2001* de 20 Júl, 2001.

¹⁶⁰ EVANS, M. D., MORGAN, R.: op. cit. sub 81, s. 69-73.

¹⁶¹ Report of the U. N. High Commissioner for Human Rights and Follow-Up to the World Conference on Human Rights. A Uniting Framework, no. 5, E/CN 4/2002/18 of Feb. 27, 2002.

¹⁶² HARRIS, D. J. et al.: op. cit. sub 118, s. 626-631.

¹⁶³ ŠTURMA, P. Lze vynucovat některé mezinárodní závazky za použití síly? In: ŠTURMA, P. (ed.) *AUC Iuridica*, č. 3, roč. 2005, s. 9-45.

zároveň musí důsledně respektovat lidská práva? Klasickou ukázkou tohoto dilematu je tzv. Scénář tikající bomby, kterému se budu detailněji věnovat níže.

5.1.1 Rovina národních právních řádů

V dnešní realitě je to národní bezpečnost, co klade limity na lidská práva, jejichž suspenze je mezinárodním právem reprobována. Ve jménu ochrany národní bezpečnosti se stalo mučení jedním z instrumentů protiteroristické politiky států. Národní bezpečnost, tak jak bude dále popsána (srov. 5.1.3), je některými autory z určitého pohledu chápána rovněž jako **základní (lidské) právo**¹⁶⁴: jako právo občanů na zajištění bezpečnosti ze strany státu. Bezpečnost je proto třeba chápat nikoliv v opozici s lidskými právy, jak ji interpretují některé státy, aby tak překonaly právní tabu zákazu mučení a jak rovněž činí NGO, ale jako jednu z lidskoprávních hodnot.¹⁶⁵ Lidská práva jsou esenciální součástí bezpečnosti, a tvoří tak její mantinely. Avšak zatímco např. právo nebýt mučen, svoboda projevu, právo na spravedlivý proces aj. jsou lidská práva s relativně jednoznačným obsahem, termíny jako „bezpečnost“ či „národní bezpečnost“ nejsou legálními koncepcemi, vyplývají implicitně¹⁶⁶, jsou vágní a právo je nijak nevymezuje. Pro „život“ národa je národní bezpečnost esenciální. Dilema je o to komplikovanější, že proti sobě často staví hodnoty, jež prakticky není možné balancovat, neboť mají charakter norem *ius cogens* a není je tedy možné derogovat ani v případě ohrožení existence národa¹⁶⁷ (k tomu viz výše).

Je tedy otázkou, zda můžeme postavit proti sobě na miskách pomyslných vah na straně jedné veřejnou bezpečnost a na straně druhé konkrétní lidské právo, které má charakter normy *ius cogens*?

5.1.2 Koncepční přístupy k (národní) bezpečnosti

Jak bylo uvedeno výše, termín *bezpečnost* není termínem právním. Jde o termín politický, a i když je často skloňován, není veřejností ani odborníky chápán jednoznačně.¹⁶⁸ Jde o termín značně dynamický, který není možné jednoznačně vymezit, zvláště pak po událostech 9/11. Obecně lze národní bezpečnost stručně vymezit jako ochranu či bezpečnost státu a jeho obyvatel, skládající se z těchto komponent: vojenské bezpečnosti, politické

¹⁶⁴ BENOUNE, K. op. cit. sub 69, s. 8-16.

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Takovými právy jsou např. právo nebýt mučen, podroben jinému krutému nebo nelidskému zacházení, právo nebýt svévolně zbaven svobody, tedy práva, která tvoří tvrdé jádro lidských práv.

¹⁶⁷ BENOUNE, K. op. cit. sub 69, s. 11; MARKS, S. Civil Liberties at the Margin: the UK Derogation and the European Court of Human Rights. *Oxford Journal of Legal Studies*, Vol. 15, iss. 1, 1995, s. 69-95.

¹⁶⁸ WOLFERS, A. National Security As an Ambiguous Symbol. In: ROSSI, E., J. *American Defense and Détente*. New York, NY: Dodd, Mead, 1973.

bezpečnosti, ekonomické bezpečnosti, environmentální bezpečnosti, energetické bezpečnosti a cyber bezpečnosti.

Bezpečnost lze chápat v trojím smyslu. Jednak jde o **a) mezinárodní bezpečnost**, která je předmětem zájmu mezinárodního společenství a odpovědnost za ni nese Rada Bezpečnosti OSN, **b) bezpečnost ve smyslu ochrany jednotlivce před zneužitím veřejné moci ve smyslu práva na svobodu a bezpečnost s garancí nebýt zbaven svévolně svobody**, a jednak **c) národní bezpečnost ve smyslu fyzické bezpečnosti občanů, kterou má stát povinnost zajistit**.¹⁶⁹ Národní bezpečnost splňuje všechny znaky veřejného statku, který má stát povinnost svým občanům zajistit.¹⁷⁰ Stát tak činí minimalizací nebezpečí či hrozby. Hrozbu lze interpretovat jako ohrožení hodnot, které stát chrání,¹⁷¹ v našem případě tedy lidská práva.

Pro zvýraznění střetu mezi národní bezpečností a lidskými právy je třeba vtisknout bezpečnosti právní rozměr, resp. identifikovat dopad politické koncepce do práva. V zásadě lze rozlišovat následující přístupy:

- 1) **bezpečnost ve smyslu subjektivního základního práva občana být chráněn** (odpovídá bodu b)
- 2) **bezpečnost ve smyslu objektivní povinnosti státu chránit základní lidská práva svých občanů a zajištění jejich bezpečnosti** (odpovídá bodu c)
- 3) **bezpečnost jako pre-legální účel státu nebo politického společenství**¹⁷²:

Dilema, které je z uchopení bezpečnosti obvykle dovozováno, může být znázorněno na miskách pomyslných vah jako **fyzická bezpečnost občanů na straně jedné a ochrana lidských práv jednotlivce na straně druhé** (viz obrázek 4). Michael Ignatieff označuje toto právně etické dilema za těžkou volbu mezi „menším zlem“ a „velkým zlem“.¹⁷³ Typickým případem tohoto střetu je tzv. *Scénář tikající bomby* (*Ticking-bomb Scenario*, dále též „TBS“), který se nyní pokusím popsat a analyzovat.

¹⁶⁹ SMOKE, R. National Security Affairs. In: GREENSTEIN, F. I., POLSBY, N. W. (eds.). *Handbook of Political Science*. Massachusetts: Addison-Wesley, Vol. 8, 1975, s. 245-362.

¹⁷⁰ HUQ, A. Q. The Social Production of National Security. *Cornell Law Review*, Vol. 98, 2013, s. 638-708.

¹⁷¹ HERMAN, CH. F. Defining National Security. In REICHART, J. F., STURM, S. R. (eds.) *American Defense Policy*. Baltimore: John Hopkins University, 1982, s. 18-21.

¹⁷² JÁKAB, A. Breaching Constitutional Law on Moral Grounds in the Fight against Terrorism. Implied Presuppositions and Proposed Solutions in the Discourse on the Rule of Law vs. Terrorism. *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 9, No. 1, 2011, s. 58-78.

¹⁷³ IGNATIEFF, M. *The Lesser Evil: Political Ethics in an Age of Terror*. Edinburgh: EUP, 2004, p. 140.

5.2 *Hypotetické limity zákazu mučení vis-á-vis veřejné bezpečnosti: Scénář tikající bomby jako výjimka ze zákazu mučení?*

Scénář tikající bomby je hypotetickou konstrukcí, jejímž cílem je otestovat meze humánního přístupu k teroristům nebo osobám podezřelých z terorismu, resp. to, zda je mučení tabu pro všechny případy či zda existují ojedinělé výjimky, kdy je možné jej aplikovat.¹⁷⁴ Scénář tikající bomby se vyskytuje v různých modifikacích¹⁷⁵, nicméně pro jeho objasnění postačí základní model.

Tato hypotetická situace předpokládá, že vyšetřovatelé zadrží teroristu, který na neznámém místě ve městě ukryl špinavou¹⁷⁶ či atomovou bombu, která v krátkém časovém úseku exploduje a způsobí smrt tisíců, statisíců nebo dokonce milionů obyvatel. Terorista vyšetřovatelům odmítá vyzradit místo, kde bombu ukryl a jediná možnost, která vede k záchraně životů obyvatel, je podrobit zadrženého mučení. Otázka, která z toho vyplývá tedy zní: *Má vyšetřovatel právo podrobit zadrženého teroristu mučení, aby zachránil životy mnoha nevinných lidí?* Transformujeme-li tento problém do právní úrovně, otázka zní následovně: *Lze porušit základní lidská práva jednotlivce, abychom ochránili práva (roz. fyzickou bezpečnost) občanů, resp. společnost?*

Ačkoliv obecně platí názor, že mučení ospravedlnit nelze, Henry Shue se domnívá, že cesta k ospravedlnění existuje a je obdobná jako v případě projevů politického násilí. Shue přitom hledá analogii v právu na sebeobranu. Jeho podstatou je právo jednotlivce bránit se útoku jiné osoby, i kdyby obrana způsobila smrt útočníkovi, a to tak dlouho, dokud je obrana potřebná a proporcionální vzhledem k povaze útoku. Extrapolací tohoto argumentu lze dojít k závěru, že pokud má takové právo jednatel, *per analogiam* musí mít takové právo rovněž společnost. Druhou analogii hledá Shue v právu spravedlivé války (*just war doctrine*). Jejím imanentním rysem je skutečnost, že zabíjení ve válce je ospravedlnitelné do té doby, dokud sleduje společný cíl a je vykonáváno v souladu s tímto cílem. Společným cílem je přitom dosažení míru.¹⁷⁷

¹⁷⁴ BRUGGER, W. May Government Ever Use Torture? Two Responses From German Law. *American Journal of Comparative Law*, 2000. p. 671.

¹⁷⁵ někdy bývá osoba vystupující veřejně proti mučení při veřejné diskuzi dotázána, zda by podrobila mučení zadrženého teroristu, jestliže by věděla určitě, že hrozí bezprostředně smrtící útok a jedinou cestou, jak jej odvrátit, je použití mučení zadrženého.

¹⁷⁶ Z angl. *dirty bomb*. Špinavá bomba je zbraní, která kombinuje prvky radioaktivního materiálu např. cesium-137 a konvenčních výbušnin. Jejím smyslem je kontaminovat radioaktivním materiálem co největší oblast a způsobit co největší ztráty na životech. Více viz. WECHT, C. H. *Forensic Aspects of Chemical and Biological Terrorism*. Tuscon, AZ: Lawyers & Judges Publishing Company, 2004, s. 144

¹⁷⁷ Srov. SHUE, H. Torture. *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 7, No. 2, 1978, s. 124-143.

Typickou námitkou proti TBS je, že scénář se zakládá na nereálné situaci, a že není jasné, zda informace poskytnuté od vyslychané osoby jsou relevantní.¹⁷⁸ Na základě historických zkušeností lze ale první námitku poměrně snadno vyvrátit. Alex Bellamy¹⁷⁹ ve své studii identifikoval případ TBS v době alžírských nepokojů v roce 1957, kdy se francouzským úřadům podařilo zadržet komunistického extrémistu při instalaci bomby v plynárně. Policejní orgány podezíraly zadrženého, že nastražil ještě další výbušninu, jejíž výbuch by znamenal smrt tisíců až desetitisíců nevinných lidí. Vyšetřovatelé tenkrát stáli před rozhodnutím, zda podrobit zadrženého mučení, aby zachránili tisíce nevinných životů. Nakonec se rozhodli od mučení upustit... k výbuchu nedošlo. Druhá otázka, zda jsou informace poskytnuté při výslechu mučením relevantní, je diskutabilní a není na ni možné jednoznačně odpovědět.

Obrázek 4: Rovnováha mezi národní bezpečností a právy jednotlivce na příkladu TBS

zdroj: vlastní zpracování

Otázka, kterou TBS vznáší, je často nahlížena optikou morálky a politické filozofie, málokdy však z pohledu práva. Balancování hodnot, jak je demonstrováno na obrázku 4, je sice typickým instrumentem práva a rysem *cost-benefit* analýzy, nicméně v okamžiku, kdy proti sobě staví nesrovnatelné, nemůže být dle mého názoru efektivní. Konstrukce, které takový přístup umožňují, totiž inklinují k preferenci zájmu veřejnosti (bezpečnosti) nad

¹⁷⁸ Association for the Prevention of Torture. *Defusing the Ticking Bomb Scario. Why We Must Say No to Torture, Always*. APT, 2007.

¹⁷⁹ BELLAMY, A. J.: op. cit. sub 96, s. 121-148.

zájmem jednotlivce a misky pomyslných vah se tak naklání téměř vždy ve prospěch bezpečnosti. Je-li ale bezpečnost chápána jako lidské právo *sui generis*, nikoliv pouze jako politická hodnota, pak stěží může převážit nad individuálními právy jednotlivce, neboť ty tvoří její mantinely.¹⁸⁰ Misky pomyslných vah tak buď zůstanou v rovině nebo se nakloní ve prospěch individuálních práv jednotlivce. V tomto ohledu je tedy bezpečnost coby lidskoprávní hodnota jakýmsi stabilizačním a zároveň spojujícím prvkem mezi dvěma zdánlivě protichůdnými koncepcemi – bezpečností a lidskými právy. Po mém soudu je právě tohle cesta k tomu, jak řešit zdánlivě neřešitelné.¹⁸¹

5.3 *Vnitrostátní úprava ve světle mezinárodní právní regulace*

5.3.1 Výchozí body analýzy

Následující řádky se zaměří na analýzu vybraných ustanovení/judikatury národních právních řádů a zasadí ji do kontextu mezinárodního právního rámce. Účelem je zjistit kompatibilitu přijatých protiteroristických opatření s vybranými mezinárodními instrumenty pro ochranu lidských práv. Za tímto účelem budou na úrovni národních právních řádů analyzovány:

- a) **právní předpisy (zákony) s relevancí k omezování/suspendaci lidských práv v případě spojených s terorismem** (identifikace ustanovení, která omezují lidská práva/zavádí zvláštní režim zacházení s osobami podezřelými z terorismu).
- b) **rozhodovací činnost ústavních/nejvyšších soudů** (rozhodnutí ve věcech týkajících se ochrany lidských práv při přijímání protiteroristických opatření).

Pro analýzu připadají v úvahu v zásadě dvě možnosti: a) vertikální analýza a **b) horizontální analýza**. Pro účely této práce byla zvolena horizontální analýza, neboť v případě vertikální analýzy by bylo potřeba více prostoru, než který je vyhrazen této práci. Testu budou podrobeny Španělsko, Německo a Izrael. Tyto státy byly vybrány s ohledem na historické zkušenosti s terorismem a suspendací lidských práv.

5.4 *Španělsko*

5.4.1 Protiteroristická opatření v *Leyes Orgánicas*

Na úvod je třeba podotknout, že Španělsko po událostech 9/11, resp. po 11-M nepřijalo žádnou zásadní protiteroristickou legislativu. Za zmínku snad stojí jen LO 6/2002

¹⁸⁰ BENOUNE, K.: op. cit. sub 69, s. 8-16.

¹⁸¹ Stejný názor sdílí i profesor ústavního práva na Universidad de Oviedo Benito Alaez Corral. Dle jeho názoru při balancování lidských práv a národní bezpečnosti je nutné koncentrovat pozornost toliko na právní rámec a politický rozměr ponechat stranou.

o politických stranách¹⁸², který je spíše reakcí na problémy s domácím terorismem, specificky je zacílen na politickou stranu Batasuna, která je spojena s ETA. LO umožňuje rozpustit stranu, pokud nerespektuje demokratické principy a základní práva a svobody.

Stěžejním kodexem LO je v tomto ohledu *Ley de Enjuiciamiento Criminal* (Kodex trestního práva procesního, dále jen „LEC“). Ustanovení § 520 LEC ve spojení s čl. 17 odst. 3 CE garantují právo zadržené osoby na informace o důvodu zadržení a sdělení obvinění, dále právo informovat své blízké se sdělením místa, kde je zadržená osoba držena. Ustanovení § 520 bis a 527 LEC pak obsahuje restrikce těchto práv v případě zadržení osoby podezřelé z terorismu, co do délky i podmínek detence. Svou povahou se v podstatě jedná o *incommunicado detenci*. V případě stíhání osoby podezřelé z terorismu totiž LEC umožňuje policejním orgánům prodloužit dobu zadržení ze 3 na 5 dní, a ve výjimečných případech lze prodloužit až o dalších 8 dní bez přítomnosti advokáta či možnosti setkat se svými blízkými.¹⁸³ Celkově může detence trvat až **13 dní**. Ustanovení § 527 LEC autorizující *incommunicado detenci de iure* bývá opakovaně ostře kritizováno ze strany UNHRC.¹⁸⁴ UNHRC v ní spatřuje pretext pro usnadnění mučení a jiného krutého či ponižujícího zacházení. Jako protiústavní deklaroval v minulosti *incommunicado detenci*, jejíž délka přesahuje 72 hodin i TCE.¹⁸⁵

Specifikem Španělska ve vztahu k případům mučení je existence institutu známého jako *indulto*¹⁸⁶, umožňující vládě udělit milost osobám stíhaným za použití mučení. Z pohledu mezinárodního práva je tento institut porušením závazku plynoucí Španělsku z čl. 7 UNCAT, který požaduje, aby stát buď trestně stíhal osoby podezřelé z mučení, nebo aby takové osoby k trestnímu stíhání vydal.¹⁸⁷

5.4.2 Judikatura

Španělské soudy jsou opakovaně kritizovány za nedostatečnou aktivitu při vyšetřování případů mučení. Protože v drtivé většině případů docházelo v řízeních i k několikaletým průtahům, případy mučení se často nepodařilo objasnit.¹⁸⁸ Zajímavé je, že velká část případů

¹⁸² Ley Orgánica 6/2002, de 27 Jun., de Partidos Políticos.

¹⁸³ *Ley de Enjuiciamiento Criminal Y Legislación Complementaria*. Madrid: Ministerio do Justicia, 2013, s. 129, 130, 132.

¹⁸⁴ Report of the Special Rapporteur for the Question of Torture [online]. E/CN. 4/2004/56/Add2 of February 6, 2004. Dostupné z WWW: <http://defensordelpueblo.es/en/Mnp/Documentos/un-torture.pdf>

¹⁸⁵ Tribunal Constitucional de España, *STC 199/1987* de 17 Febrero.

¹⁸⁶ více k tomuto institutu viz MEZARINA-GARCIA, S. La Problemática del Indulto Humanitario en el Supuesto de Crímenes de lesa Humanidad: El Caso Fujimori. *Revista Ars Boni et Aequi*, Vol. 10, No. 1, 2014, s. 101-118.

¹⁸⁷ Čl. 7 odst. 1 UNCAT

¹⁸⁸ UBAZART-GONZÁLEZ, G. Torture and Deprivation of Freedom: Spanish Case. *Crime, Law and Social Change*, Vol. 60, No. 4, 2013, s. 1-23.

mučení končí u ECHR, neboť národní soudy se jimi odmítají zabývat nebo pro nedostatek důkazů nelze mučení prokázat. ECHR však v několika případech shledal Španělsko odpovědným za porušení čl. 3 EÚLP, pokud jde o jeho povinnost vyšetřit případy mučení, ačkoliv nebylo možné jednoznačně prokázat, zda stěžovatel byl mučení skutečně podroben.¹⁸⁹ Rovněž ve věci *Martínez v. Španělsko* ECHR došel k závěru, že je Španělsko odpovědné minimálně za porušení procedurální části čl. 3 EÚLP.¹⁹⁰ Obdobně judikoval ECHR i v řadě dalších případů.¹⁹¹

Frapantním příkladem porušení lidských práv je pak případ *Matxela Otamendi* jako jednoho ze zadržených v případě *Egunkaria*. Případ *Egunkaria* otřásl Španělskem v roce 2003. V dané věci šlo o soudní příkaz k uzavření baskického týdeníku *Euskaldunon Egunkaria* a zatčení několika jejich pracovníků včetně šéfredaktora Matxelo Otamendi, a to pro podezření z financování teroristických aktivit ETA. Mnoho zaměstnanců novin bylo drženo v incommunicado detenci po dobu 5 dnů navzdory tomu, že takový postup lze aplikovat jen ve výjimečných případech. Po propuštění z vazby si všichni zadrženi stěžovali, že byli podrobeni mučení. Nicméně Šestý centrální soud první instance Španělského národního trestního soudu v Madridu (*Juzgados centrales de lo penal*) se odmítl stížnosti na mučení zabývat. Případem se začala zabývat *Skupina proti mučení*, která podala jménem stěžovatelů žalobu k soudu v San Sebastianu.¹⁹²

V případě Matxela Otamendiho se věcí zabýval Pátý soud první instance Provinčního soudu v Madridu, který nakonec 16. února 2004 na základě svědecké výpovědi vězeňského lékaře řízení pro nedostatek důkazů zastavil, aniž by vůbec umožnil stěžovateli vypovídat. Následné odvolání proti rozhodnutí tohoto soudu zamítl i druhoinstanční soud Provinčního soudu v Madridu. A ústavní stížnost zamítl i TCE. V rozsudku z 12. dubna 2010 byl Otamendi zproštěn obžaloby pro podezření ze spolupráce s teroristickou organizací ETA, neboť obžaloba nepředložila dostatek důkazů svědčících o kontaktech obžalovaného s ETA. Ohledně stížnosti Otamendiho, že byl v době detence mučen a soudy nedostatečně prošetřily jeho tvrzení, soud uvedl, že soudní přezkum podmínek držení v izolaci byl ze strany soudů dostatečný.¹⁹³ Stěžovatel se proto obrátil na ochranu svého práva k ECHR, který v rozhodnutí

¹⁸⁹ PIQUE, R. El Tribunal de Estrasburgo y la garantía de los derechos humanos en personas privadas de la libertad. El caso de los independentistas catalanes detenidos durante la operación Garzón. In Bergali y Rivera. *Torturas y abuso de poder*. Barcelona: Anthropos, 2006, s. 122-132.

¹⁹⁰ *Martínez v. Spain*. Judgment of ECHR, Nov. 2, 2004.

¹⁹¹ Srov. např. *Exebarria Caballero v. Spain*. App. 74016/12. Judgment ECHR, Oct. 7, 2014.

¹⁹² Egunkariaren alde elkartea. Report on the Egunkaria Case. *Reporters without Borders*, 2012.

¹⁹³ *Ibid.*

z 15. října 2012 judikoval, že Španělsko porušilo čl. 3 EÚLP tím, že španělské soudy dostatečně neprošetřily stěžovatelovo tvrzení, že byl podroben mučení.¹⁹⁴

5.4.3 Španělský přístup ve světle mezinárodního práva

Provedená analýza identifikovala ve španělském právním řádu tři zásadní instituty, které zakládají potenciální rozpor s mezinárodním právem. Jednak je to *incommunicado detence* umožňující mučení, a jednak laxnost španělských soudů při vyšetřování případů mučení ve spojení s institutem *indulto*.

A/ *Incommunicado detence*

V případě ID UNHRC opětovně vyzývá španělskou vládu ke zrušení režimu *incommunicado detence*. Španělsko tyto urgency ignoruje a zavedený režim ospravedlňuje tím, že ID je důležitá z pohledu zajištění důkazů pro trestní řízení v případech stíhání osob podezřelých z terorismu, když eliminuje možnost obviněného ovlivňovat svědky nebo zničit důkazy nezbytné pro trestní řízení. Dle LEC může být osoba podezřelá z terorismu držena v ID po dobu 5 dní, než je postavena před soudce. V takovém případě soudce musí do 24 hodin od zadržení osoby rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení potvrdit. Sám zadržený však před soudce postaven není.

Z pohledu mezinárodního práva se nabízí otázka, zda ID praktikovaná Španělskem není v rozporu s čl. 9 ICCPR. Jak bylo již uvedeno výše, čl. 9 ICCPR zakotvuje právo na osobní svobodu a bezpečnost osoby a zakazuje arbitrární detenci. V případě trestního řízení to znamená, že zadržená osoba musí být co nejrychleji postavena před soud, který rozhodne o zákonnosti držení osoby v detenci. Doba po kterou detence trvá přitom nemůže překročit 72 hodin, jak již jednou judikoval TCE. Ve věci *Marieto Teran Jijon v. Ekvádor* UNHRC uvedl, že držení osoby v *incommunicado detenci* po dobu 5 dnů bez přístupu k soudu a odepření práva na obhájce, jsou v rozporu s čl. 9 odst. 3 ICCPR.¹⁹⁵ Obdobný požadavek jako ICCPR stanoví rovněž čl. 5 odst. 3 EÚLP. V tomto ohledu je klíčové již výše uvedené rozhodnutí ECHR ve věci *Brogan v. UK* (viz výše).

B/ Povinnost prošetřit případy tvrzeného mučení a institut *indulto*

Dalším problémem, který evokuje porušení závazků plynoucí Španělsku z mezinárodního práva, je laxnost španělských soudů při vyšetřování oznámení pro podezření z mučení a institut *indulto*. Ustanovení čl. 4-7 UNCAT vyžaduje po státu, aby v případech podezření z mučení spáchaných na území státu vzal osobu podezřelou z mučení do vazby nebo ji jinak zajistil a orgány státu předběžně zjistily všechny skutečnosti nasvědčující tomu,

¹⁹⁴ *Otamendi Egiguren v. Spain*. App. 47303/08. Judgment of ECHR, Oct. 15th, 2012.

¹⁹⁵ *Marieto Teran Jijon v. Ecuador*. UNHRC no. 277/1988. UN. Doc. CCPR/C/44/D/277/1988

že k mučení došlo. Čl. 12 UNCAT vyžaduje, aby soudy provedly rychlé, nestranné a důkladné vyšetřování, existují-li důvody domnívat se, že došlo k mučení.¹⁹⁶ Čl. 13 UNCAT pak zakotvuje právo osob, které tvrdí, že byly podrobeny mučení, podat stížnost příslušným orgánům státu (soudům) a soudy mají povinnost tuto stížnost neprodleně a nestranně projednat. Nicméně samotné zahájení vyšetřování případů mučení může i tak být porušením čl. 12 UNCAT, pokud není okamžité, nezávislé a efektivní.¹⁹⁷

Ve výše uvedeném případě Otamendi (srov. výše) po mém soudu porušilo Španělsko svou povinnost vyšetřit rychle, nestranně a efektivně případy tvrzeného mučení plynoucí mu z čl. 12 a 13 UNCAT. Soud první instance v Madridu se nejprve odmítl stížností na mučení zabývat, což evokuje porušení zákazu *denegatio iustitiae*. Následně sice bylo řízení zahájeno, ovšem po výslechu vězeňského ošetřujícího lékaře bylo zastaveno pro nedostatek důkazů. Jak uvedeno výše, ECHR shledal postup španělských soudů ve vyšetřování tvrzeného případu mučení, jako nedostatečný, porušující EÚLP.

Jde-li o institut *indulto*, je otázkou, zda jeho aplikace v případech osob trestně stíhaných či odsouzených za mučení je v souladu s mezinárodním právem či nikoliv. UNCAT totiž požaduje aby stát zahájil vyšetřování okolností nasvědčujících tomu, že došlo k mučení. UNCAT v čl. 4 rovněž zavazuje státy k trestněprávnímu zakotvení zákazu mučení a jeho postihu. Institut *indulto* lze v tomto případě chápat jako možnou exempci na straně státu, umožňující španělské vládě pardonovat pachatele takového protiprávního jednání, a to buď již v průběhu trestního řízení před soudy, před jeho zahájením nebo po jeho skončení.¹⁹⁸ Domnívám se, že tento institut porušuje jednu ze zásad, na které je UNCAT postavena, totiž zásadu *aut dedere, aut iudicare*, a to tam, kde ani k soudnímu řízení nedojde.

5.5 Německo

5.5.1 Protiteroristická opatření po 9/11

Na rozdíl od Španělska, kde události 9/11 v právním řádu v podstatě nerezonovaly, v Německu tomu bylo naopak. Vzhledem k počtu opatření, které byly v Německu přijaty, jak na federální, tak státní úrovni¹⁹⁹, a k prostoru v této práci, se budu věnovat jen některým opatřením. Dlužno podotknout, že prakticky všechna nově přijatá protiteroristická opatření

¹⁹⁶ čl. 12 UNCAT.

¹⁹⁷ *Gerasimov v. Kazachstan*. Complaint. No. 433/2010. Office of the UN High Commissioner for Human Rights.

¹⁹⁸ UBAZART-GONZÁLEZ, G.: op. cit. 188.

¹⁹⁹ viz SAURER, J. Die Ausweitung sicherheitsrechtlicher Regelungsansprüche im Kontext der Terrorismusbekämpfung. *Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht*, 275, 2005.

určitým způsobem zasahují do lidských práv. Po 9/11 však předmětem zájmu politiků byla více bezpečnost, než potenciální dopady do lidských práv.²⁰⁰

Necelý půlrok po 9/11 přijalo Německo balík protiteroristické legislativy známý jako *Sicherheitspaket*. První „balík“ zavedl restrikcí práva náboženského sdružování a stíhání zahraničních teroristických organizací. Druhý „balík“ známý jako Zákon o boji proti terorismu (*Terrorismusbekämpfungsgesetz*, dále jen „TBG“) ²⁰¹ prohloubil kompetence zpravodajských služeb.

Jedním z nejkontroverznějších aktů, který byl po 9/11 přijat, byl zákon o letecké bezpečnosti (*Luftsicherheitsgesetz*) z roku 2006. Předmětem kritiky se stalo ustanovení § 14 odst. 3, které umožňovalo ministru obrany nařídit sestřelení komerčního letadla, jestliže lze předpokládat, že letadlo bylo uneseno, mohlo by být použito jako zbraň proti civilním cílům a sestřelení se jeví jako jediný možný způsob, jak ohrožení životů civilistů odvrátit. Je zjevné, že se jednalo o bezprostřední reakci na útoky z 9/11. Otázkou ovšem je, zda právo může zmocnit jednotlivce k tomu, aby obětoval životy nevinných lidí k záchraně možná tisíců dalších? Tento scénář se nápadně podobá dilema TBS.

5.5.2 Judikatura německých soudů ve světle mezinárodního práva

A/ *Luftsicherheitgesetz*

Principiální otázkou případě *Luftsicherheitgesetz*²⁰² bylo, zda může stát v případě stavu nouze rozhodnout ve prospěch zajištění bezpečnosti svých obyvatel na úkor svobody a života osob na palubě domnělého uneseného letadla?

BVerfG se k tomuto problému postavil jednoznačně. Z našeho pohledu je klíčová argumentace BVerfG, že by postup, při kterém dojde k sestřelení komerčního letadla, mající za následek smrt nevinných osob, porušoval právo na život dle ustanovení čl. 2 odst. 2 GG a lidskou důstojnost dle čl. 1 odst. 1 GG. Dle jeho názoru ustanovení § 14 odst. 3 LG *de facto* deklasuje nevinné osoby na palubě letadla, které se staly oběťmi, na pouhé objekty práva, když bere jejich smrt jako nevyhnutelnou škodu pro zajištění národní bezpečnosti.²⁰³ Jak ale řešit takové situace?

Dle názoru BVerfG nemůže na tuto otázku právo dát jednoznačnou odpověď. Autorizace určitých osob k rozhodování o životech ostatních je v demokratickém právním

²⁰⁰ LEPSIUS, O. Human Dignity and the Downing of Aircraft: The German Federal Constitutional Court Strikes Down a Prominent Anti-terrorism Provision in the New Air-transport Security Act. *German Law Journal*, Vol. 07, No. 09, s. 761-787.

²⁰¹ *Gesetz zur Bekämpfung internationalen Terrorismus* vom 9 Januar 2002. [online].

²⁰² BVerfG 1BvR 357/05 von 15 Februar 2006.

²⁰³ *Ibid*, odst. 132.

státu nepřipustná. Je-li třeba takové rozhodnutí učinit, nemůže být autorizováno právem. BVerfG se tak ostře postavil proti trendu poslední doby – aplikování *cost-benefit* analýzy do balancování mezi právy a svobodami jednotlivce a národní bezpečnosti coby zájmu většiny, přičemž národní bezpečnost nemůže za žádných okolností odklonit práva a svobody jednotlivce na vedlejší kolej.²⁰⁴

Postoj BVerfG v této věci je nicméně poněkud ambivalentní. Dle BVerfG není totiž protiprávní sestřelení letadla v případě, pokud by na palubě byli pouze teroristé. V takovém případě by sestřelení neporušovalo právo na lidskou důstojnost, neboť teroristé jednali s úmyslem zmocnit se letadla a způsobit smrt nevinných civilistů.²⁰⁵ Je třeba se na tomto místě ptát, proč BVerfG odepírá lidskou důstojnost teroristům v tomto případě? V případě, kdy jsou na palubě nevinné oběti, je lidská důstojnost teroristů chráněna?

Ve světle mezinárodního práva zakládá ustanovení § 14 odst. 3 LG porušení práva na život dle čl. 6 ICCPR. Čl. 6 odst. 1 ICCPR stanoví, že každá lidská bytost má právo na život a nikdo nesmí být svévolně života zbaven. Státy mají povinnost předcházet takovému jednání. Svévolné zbavení života státem je závažným zásahem, který musí být pod striktní kontrolou a možnost zbavit osobu života mohou mít orgány státu jen ve výjimečných případech.²⁰⁶ Obdobně čl. 2 EÚLP zakotvuje právo každého lidského jedince na život. Nikdo nesmí být zbaven života úmyslně. Jakékoliv použití smrtící síly je přípustné pouze v případech nezbytnosti uvedených v čl. 2 odst. 2 EÚLP. Zákaz použití smrtící síly se vztahuje jak na policii, vojáky, tak i na ostatní veřejné činitele jednající za stát.²⁰⁷ Případy zbavení života jsou přitom v rozporu s čl. 2 EÚLP bez ohledu na to, zda národní právo takové jednání umožňuje, jestliže nevyhovuje testu proporcionality čl. 2 EÚLP, tedy jestliže a) vyplývá z použití síly, která je víc než zcela nezbytná při b) obraně každého proti nezákonnému násilí, c) provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně držené, d) zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury.²⁰⁸

Lze tedy shrnout, že ustanovení § 14 odst. 2 LG před tím, než bylo zrušeno BVerfG, bylo v rozporu s mezinárodním právem porušujícím právo na život a prolamující zákaz svévolného zbavení života. Argumentace BVerfG je vychází v tomto případě z obdobných důvodů, byť primárním důvodem protiprávnosti je jak ochrana života, tak ochrana lidské důstojnosti.

²⁰⁴ LEPSIUS, O.: op. cit. sub 200, s. 761-787.

²⁰⁵ Ibid.; BVerfG 1BvR 357/05 von 15 Februar 2006.

²⁰⁶ Office of the High Commissioner for Human Rights. General Comment no. 6, 1982 [online].

²⁰⁷ HARRIS, D. J. et al.: op. cit. sub 118, s. 56-65; *Nachova et al. v. Bulgaria*. App. no. 43577/98 a 43579/98. Judgement of ECHR of July 6, 2005.

²⁰⁸ Čl. 2 odst. 2 písm. a-c) EÚLP

B/ Použití důkazů získaných v režimu *incommunicado detence*

V roce 2005 se zabýval *Oberlandesgericht* v Hamburku v případě *Mounir el Motassedeq*²⁰⁹ otázkou, zda je možné použít jako důkaz písemné výpovědi získané výslechem tří zadržených teroristů během jejich detence v USA, která fakticky naplňovala znaky nuceného zmizení. V řízení proti Mouniru Motassedeqovi hamburský soud požadoval po americkém ministerstvu spravedlnosti (*US Department of Justice*) transfer svědků (teroristů), které USA zadržují v detenci s cílem jejich výslechu, eventuálně opis jejich výpovědí, které by mohly být použity v současnosti vedeném trestním řízení. Vzhledem k obecnému povědomí o některých metodách výslechu praktikovaných USA, soud vyžadoval po FBI informace, jakým způsobem byla výpověď od zadržených získána, na což ovšem neobdržel odpověď. Navzdory reportům od lidskoprávních NGO hamburský soud došel k závěru, že tyto důkazy jsou přípustné, ačkoliv tyto osoby byly *de facto* drženy v režimu nuceného zmizení na neznámém místě, a přestože bylo známé, že USA při výslechu používají mučení. Co je však v procesním rozhodnutí tohoto soudu klíčové, je právní argumentace, že *incommunicado detence* trvající méně než 3 roky a s tím související odepření práva na řádný proces, **nekonstituuje zvláště závažné porušení lidských práv, v jehož důsledku by dle německého práva bylo nutné vyloučit takto získané důkazy.** Takové odůvodnění je v přímém rozporu s dosavadní praxí UNHRC, dle které *incommunicado detence* trvající 3 roky naplňuje atributy mučení nebo minimálně krutého a nelidského zacházení.²¹⁰

5.6 Výjimka ze zákazu mučení jako „Trojský kůň“: případ Izraele

Proti výjimce z absolutního zákazu mučení je často vznášena námitka, že pokud bude mučení umožněno v extrémních případech, může se stát každodenní praxí.²¹¹ Že toto tvrzení nemá daleko od reality lze demonstrovat na případě Izraele. Používání mučení při výslechu osob podezřelých z terorismu zde bylo autorizováno v roce 1987. Statistiky uvádějí, že mezi léty 1987-1994 Izraelská zpravodajská služba (GSS) vyslechla asi 23000 Palestinců, z nichž asi 2/3 byly podrobeny mučení.²¹² Výslech s použitím tzv. speciálních technik výslechu se zde stal rutinou.²¹³

²⁰⁹ *Mounir Motassedeq*, IV-1/04des Hanseatischen Oberlandesgericht Hamburg, 2005.

²¹⁰ Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment and Punishment. Note by Secretary General. GA, Aug. 14, 2006 [online].

²¹¹ SIMONCINI, M. Risk Regulation Approach to EU Policy against Terrorism in the Light of the ECJ/CFI Jurisprudence. *German Law Journal*, Vol. 10, No. 69, 2009, s. 1526-1549.

²¹² LUBAN, D. Liberalism, Torture and the Ticking Bomb. *Virginia Law Review*, Vol. 91, 2005, s. 1425-1461.

²¹³ MANN, I. SHATZ, O. The Necessity Procedure: Laws of Torture in Israel and Beyond, 1987-2009. *Yale Student Scholarship Papers. Paper 113. Unbound*, Vol. 6, No. 59, 2010, s. 60-110 [online].

Problematikou přípustnosti mučení se na popud Veřejného výboru proti mučení zabýval izraelský Nejvyšší soud.²¹⁴ Soud řešil otázku, zda je přípustné používání mučení příslušníky GSS. Izrael v reakci na žalobu uvedl, že tyto metody jsou používány jen v extrémních případech, kdy je nutné získat informace od vyslychaného k prevenci bezprostředně hrozícího teroristického útoku. Dle názoru soudu ovšem zákon nezmocňuje GSS k vyslychání osob s použitím speciálních metod, přičemž takovou pravomoc lze založit pouze zákonem při respektování ochrany lidské důstojnosti.

Nejkontroverznější část rozhodnutí tvoří formulace tzv. **obrany nezbytnosti**. Přestože se Soud postavil na stranu ochrany lidských práv a zakázal mučení, na druhé straně umožnil v extrémních případech (TBS) vyšetřovateli vyhnout se trestnímu stíhání, pokud mučení může být ospravedlněno. To připadá v úvahu, jestliže se vyšetřovatel důvodně domnívá, že mučení povede k záchraně lidských životů. V takovém případě se může po zahájení trestního stíhání jeho osoby bránit nezbytností takového jednání. Tak je *de facto* otevřena cesta k jeho beztrestnosti *ex post facto*. Soud spojuje aplikaci klauzule nezbytnosti toliko s extrémními a ojedinělými případy. GSS si ovšem rozhodnutí soudu vyložila po svém a dle *Veřejného výboru proti mučení* nejen že nadále pokračuje ve vyslychání s použitím mučení, ale většina stížností obětí, že byly mučeny, nejsou řádně prošetřeny a pachatelé mučení nejsou za své jednání pod záštitou „nezbytnosti“ trestně stíhány. Dle dostupných dat bylo do roku 2009 podáno 500 stížností na porušení zákazu mučení, z nichž ovšem žádná neskončila trestním stíháním pachatelů.²¹⁵

Jak již bylo zmíněno výše v případě Španělska, klade UNCAT státu povinnost prošetřit případy mučení a trestně stíhat osoby, které se takového jednání dopustily. Tzv. případy nezbytnosti, vyjadřující výjimku z trestněprávního postihu, ztělesňující v podstatě TBS, jsou po mém soudu v rozporu s čl. 12 UNCAT, který zavazuje státy k důkladnému vyšetření podezření na mučení a požadavkem na potrestání pachatele mučení, jak to vyžaduje čl. 4 UNCAT. V tomto ohledu lze tedy spatřovat určité společné rysy se španělským institutem *indulto*. V obou případech však jde po mém soudu o porušení UNCAT.

²¹⁴ *Public Committee Against Torture in Israel vs. The State of Israel*. Case No. HCJ 5100/94 of May 5, 1998.

²¹⁵ *Ibid*, s. 74.

6. ZÁVĚR

Terorismus je dynamickým fenoménem ohrožující zásadním způsobem lidská práva. Terorismus dopadá na lidská práva jednak přímo v důsledku teroristických aktů, a jednak nepřímo, prostřednictvím přijatých protiteroristických opatření. Po událostech z 11. září 2001 řada zemí přijala protiteroristická opatření, která často porušují lidská práva chráněná mezinárodním právem, mj. zákaz mučení. To může být dáno také absencí definice terorismu, když není doposud jasně vymezeno, proti čemu vlastně státy bojují. Jednotná definice terorismu se tak pro ochranu lidských práv zdá být nezbytná.

To, čemu dnes čelíme, lze nazvat erozí ochrany lidských práv. Mezinárodní právo, jakož i praxe mezinárodních soudů a Evropský soud pro lidská práva jsou v otázce ochrany tvrdého jádra lidských práv konsistentní a v zásadě neumožňují státům odchýlení se od kogentního zákazu mučení. **V tomto ohledu lze tedy potvrdit hypotézu, že mezinárodní právo neumožňuje výjimku ze zákazu mučení.**

Navzdory řečenému existují ovšem situace, kdy se mučení jeví jako jediný možný způsob záchrany životů tisíců, možná milionů nevinných obětí. V tomto kontextu vystupuje do popředí problematika tzv. Scénáře tikající bomby, kdy je mučení ospravedlňováno ochranou národní bezpečnosti. Scénář tikající bomby je navíc dilema morální, nikoliv právní. Jako klíč k uchopení celé problematiky je třeba hledat symbiotický vztah mezi koncepcí národní bezpečnosti na straně jedné a lidskými právy na straně druhé a nikoliv obě hodnoty porovnávat. Jedním z východisek je model národní bezpečnosti coby jedné z lidskoprávních hodnot, jak jsem uvedl výše.

Ospravedlnění mučení dle mého názoru ovšem nelze zcela zamítnout. Určitá cesta k ospravedlnění porušování lidských práv, specificky pak zákazu mučení, může vést skrze analogii s právem na sebeobranu a doktrínu spravedlivé války. Jsem toho názoru, že snaha ospravedlnit mučení v extrémně výjimečných případech nesmí vycházet ze standardní *cost-benefit* analýzy, která se mi jeví jako instrument, který *de facto* téměř vždy upřednostňuje právo kolektivu před právy a svobodami jednotlivce. Kde však musí zůstat porušování lidských práv absolutním tabu, jsou případy transferu osob podezřelých z terorismu a praktiky nuceného zmizení, které jsou svou podstatou dehumanizací člověka.

Na základě horizontální analýzy byla identifikována potenciálně problematická ustanovení protiteroristické legislativy a judikatury ve Španělsku, Německu a Izraeli. Tyto elementy byly následně podrobeny testu kompatibility s mezinárodním právem, resp. vybranými mezinárodními smlouvami, judikaturou příslušných soudů a UNHRC.

V případě Španělska byly identifikovány tři problematické instituty. Jednak šlo o *incommunicado* detenci, za kterou je Španělsko UNHRC opakovně kritizováno, ve druhém případě je to nedostatečné vyšetřování případů mučení národními soudy, jak to vyžaduje UNCAT i EÚLP, a konečně institut známý jako *indulto*, který umožňuje exekutivě zasáhnout do trestního řízení a de facto jej zastavit, což zakládá opět potenciální rozpor s UNCAT i EÚLP. Na druhou výzkumnou otázku, zda národní právo umožňuje či usnadňuje mučení, lze v případě Španělska po prvotní analýze odpovědět pozitivně.

V případě Německa lze na stejnou výzkumnou otázku odpovědět negativně. V tomto případě byl analyzován kontroverzní zákon *Luftverkehrsgesetz*, který byl zrušen Spolkovým ústavním soudem pro porušení práva na život a lidskou důstojnost. Bylo zjištěno, že předmětné ustanovení, umožňující ministru obrany rozhodnout o sestřelení civilního letadla, zakládá rozpor s mezinárodním právem. Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu, kterým deklaroval protiústavnost tohoto ustanovení koresponduje s mezinárodním právem. V případě rozhodnutí hamburského soudu o přípustnosti svědeckých výpovědí teroristů coby důkazů získaných v režimu nuceného zmizení, byl shledán rozpor s mezinárodním právem a konstantní rozhodovací praxí UNHRC.

Konečně v případě Izraele bylo analyzováno kontroverzní rozhodnutí Nejvyššího soudu, který se na jedné straně sice postavil za ochranu lidských práv, na straně druhé však otevřel cestu potenciálním vyšetřovatelům uniknout spravedlnosti, zejm. pak v případech tzv. Scénáře tikající bomby. Presentovaná data nasvědčují tomu, že mučení nejenže neustalo, ale navíc je nyní obtížnější dohnat jeho pachatele k trestní odpovědnosti. Zde lze formulovat závěr, že rozhodnutí Nejvyššího soudu se stalo „Trojským koněm“ v případě Izraele a je v rozporu s mezinárodním právem (UNCAT), které vyžaduje potrestání pachatelů mučení. Na položenou výzkumnou otázku lze v tomto případě odpovědět pozitivně.

Lze tedy shrnout, že výše uvedené státy se ne vždy při potírání terorismu pohybují v mantinelech mezinárodního práva. To platí především pro Španělsko a Izrael, parciálně pak i pro Německo. Problematika ochrany lidských práv a národní bezpečnosti je nekončícím příběhem. Jak se ukazuje v případě států, které mají s terorismem zkušenosti a jež terorismus ohrožuje bezprostředně i dnes (Španělsko a Izrael), je porušování zákazu mučení a souvisejících institutů imanentním rysem jejich snah o potlačování terorismu. Slovy George F. Kennana: *Security concerns will always ultimately prevail over any form of human rights considerations...*

POUŽITÉ ZDROJE

A/ Monografie

- [1] AGAMBEN, G. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Palo Alto, CA: Stanford University Press, 1998, 228 s. ISBN 978-0-804-732-178
- [2] , G. de. *-Andalus*. 1. ed. Madrid: La Esfera de los Libros, 2005, 464 p. ISBN 8497344251.
- [3] BHAGWAT, A. A. *The Myth of Rights: The purposes and limits of constitutional rights*. New York: OUP, 2010, 298 s. ISBN 9780195377781
- [4] BRECHER, R. *Torture and the Ticking Bomb*. Malden, MA: Wiley-Blackwel, 2007, 122s. ISBN 9781405162012
- [5] BORCHELT, G. *Break them Down: Systematic Use of Psychological Torture by US Forces*. Physicians for Human Rights, Cambridge, MA, 2005, 126 s. ISBN 9781879707450
- [6] BURGERS, H., DANELIUS, H. *The United Nations Convention against Torture: a handbook on the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman, or Degrading Treatment or Punishment*. Norwell, MA, USA.: Sold and distributed in the USA and Canada by Kluwer Academic Publishers, c1988, xii, 271 p. International studies in human rights, v. 9. ISBN 9024736099.
- [7] BURKE, E. *Letters on a Regicide Peace*. E. J. Payne, ed. 1990. Library of Economics and Liberty. Dostupné z: <<http://www.econlib.org/library/LFBooks/Burke/brkSWv3.html>>.
- [8] CONTE, A. *Human rights in the prevention and punishment of terrorism Commonwealth approaches: United Kingdom, Canada, Australia and New Zealand*. Berlin: Springer, 2010. 845s. ISBN 9783642116087.
- [9] DAVID, V., MALACKA, M. *Fenomén mezinárodního terorismu*. Praha: Linde, 2005, 144s. ISBN 978-8072015245.
- [10] DERSHOWITZ, A. M. *Why Terrorism Works: understanding the threat, responding to the challenge*. New Haven: Yale Universtiy Press, 2003, 288s. ISBN 0300097662.
- [11] DONNELLY, J. *Universal Human Rights in Theory and Practice*. New York, NY: Cornell University Press, 1989, s. 296 s. ISBN 0801423163
- [12] DWORKIN, R. *Taking Rights Seriously*. Cambridge, MA: Harvard University Press 1977, 293 s. ISBN 978-0674867109

- [13] EVANS, M. D., MORGAN, R. *Preventing torture: a study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. New York: Oxford University Press, 1998, xxix, 475 p. ISBN 978-0198262572
- [14] FERNÁNDEZ DE CASADEVANTE ROMANI, C. *Terrorismo y Derechos Humanos. Una aproximación desde el Derecho Internacional*. Madrid: Dykinson, S. L., 2005, 184 s. ISBN: 978-849-734-42-5-8
- [15] FINNIS, J. M. *Natural Law and Natural Rights*. Oxford: Clarendon Press, 1980, 512s. ISBN 978-0-19-959914-1
- [16] GARNER, B. *The Black's Law Dictionary*. 9th Edition. Thomson Reuters, 2009, 1920p. ISBN 978-0314199508
- [17] GEARTY, C. *Terror*. Boston: Faber and Faber, 1991, 170 p. ISBN 0571144500.
- [18] GUS, M. *Understanding Terrorism: Challenges, Perspectives, and Issues*. Thousand Oaks: Sage Publications, CA, U. S., 2003, 616s. ISBN 9780761926153.
- [19] HARRIS, D. J., O'BOYLE, M., WARBRICK, C. Et al. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2nd Edition. Oxford: OUP, 2009, 902 s. ISBN 978-0-406-90594-9.
- [20] IGNATIEFF, M. Human Rights. In HESSE, C. A, POST, R. (eds.). *Human Rights in Political Transitions: Gettysburg to Bosnia*. New York, NY: Zone Books, 1999, 344 s. ISBN 9781890951009.
- [21] JONES, S. G., LIBICKI M.C. *How terrorist groups end: lessons for countering Al Qa'ida*. Santa Monica, CA: Rand, c2008, xxiii, 227 s. ISBN 978-0833044655.
- [22] KESBY, A. *The Right to Have Rights: citizenship, humanity, and international law*. Oxford: OUP, 2012, 192s. ISBN 978-0-19-960082-3.
- [23] KRAUSHAAR, W. *Die RAF und der linke Terrorismus*. 1. Aufl. Hamburg: Hamburger Edition, 2006, 2 v., 1415 s. ISBN 978-3936096651.
- [24] KUSHNER, H. W. *Encyclopedia of Terrorism*. 1st Edition. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2003, 523s. ISBN 978-0761924081.
- [25] POSNER, R. A. *Not a Suicide Pact: The Constitution in a Time of National Emergency*. Oxford: OUP, 2006, xi, 171 s. Inalienable rights series. ISBN 0195304276.
- [26] RUTHVEN, M. *Torture: The Grand Conspiracy*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1978, 352s. ISBN: 978-0297773894
- [27] SANDEL, M. *Justice: What's the Right Thing to Do?* New York: Farrar, Straus and Giroux, 2009, 295s. ISBN 0374180652
- [28] SHAW, M. N. *International Law*. 5th Edition. Cambridge: CUP, 2008, 1342s. ISBN 978-0-521-89929-1

- [29] SCHMITT, C. *The Crisis of Parliamentary Democracy*. Translated by Ellen Kennedy. Studies in Contemporary German Social Thought. Cambridge, Mass: MIT Press, c1985. 132 s. ISBN 0262192403.
- [30] SIEGHART, P. *The lawful rights of mankind: an introduction to the international legal code of human rights*. Oxford: OUP 1985, 224s. ISBN 978-0192191908
- [31] SEIDL-HOHENVELDER, I. *Mezinárodní právo veřejné*. 3. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2006, 417s. ISBN: 80-7357-178-1.
- [32] STONE, R. *Textbook on Civil Liberties and Human Rights*. 7th Edition. Oxford; New York: OUP, 2008, 566 s. ISBN 978-0-19-923162-1.
- [33] ŠTURMA, P. NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, M. *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*. Praha: C. H. Beck, 2003, 362s. ISBN 80-7179-305-1.
- [34] WALTER, CH. Terrorism. In: RÜDIGER, W. (ed.) *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law. Volume IX*. Oxford University Press, 2012, s. 908-924.
- [35] WECHT, C. H. *Forensic Aspects of Chemical and Biological Terrorism*. Tuscon, AZ: Lawyers & Judges Publishing Company, 2004, 479 s. ISBN 978-1930056672.
- [36] WELLMAN, C. *A Theory of Rights: persons under laws, institutions, and morals*. Totowa, NJ: Rowman & Allanheld Publishers, 1985, 225 p. ISBN 9780847673971
- [37] WIEVIORKA, M et al. *El Terrorismo – la violencia política en el mundo*. Barcelona: Plaza y Janés, 1991, 523 p. ISBN 9788478630158

B/ Komentáře

- [38] NOWAK, M. UN Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary. 2. Auflage. Kehl/u. A.: N. P. Engel Verlag, 2007, 1277 s.
- [39] NOWAK, M. MCARTHUR, E. *The United Nations Convention Against Torture: A Commentary*. New York, NY: OUP, 2008, 1680 s. ISBN: 978-0-19-928000-1.

C/ Odborná periodika

- [40] ALAÉZ-CORRAL, B. El concepto de suspensión general de los derechos fundamentales. In: LOPÉZ-GUERRA, L. y ESPÍN TEMPLADO, E. (coods.). *La Defensa del Estado*, Valencia: Tirant lo blanc, 2003, s. 233-245.
- [41] BARRETT, J. Chechnya's Last Hope? Enforced Disappearances and the European Court of Human Rights. *Harvard Human Rights Journal*, Vol. 22, No. 1, 2009, s. 133-143.

- [42] BELLAMY, A. J. No Pain, No Gain? Torture and Ethics in the War on Terror. *International Affairs*, Vol. 82, No. 1, 2006, s. 121-148.
- [43] BENOUNE, K. Terror/Torture. *Berkeley Journal of International Law*, Vol. 26, No. 1, 2008, pp 1-61.
- [44] BENTHAM, J. *Anarchical Fallacies; being an examination of the Declaration of Rights issued during the French Revolution*. Duke University [online] [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://english.duke.edu/uploads/media_items/bentham-anarchical-fallacies.original.pdf>.
- [45] BROOMHALL, B. State Actors in International Definition of Terrorism from a Human Rights Perspective. *Case Western Reserve Journal of International Law*. Vol. 36, No. 2-3, 2004, s. 421-441.
- [46] BRUGGER, W. May Government Ever Use Torture? Two Responses From German Law. *American Journal of Comparative Law*, Vol. 48, No.4, 2000. pp 661-678.
- [47] CASSON, D. Emergency Judgment: Carl Schmitt, John Locke and the Paradox of Prerogative. *Politics & Policy*, Vol. 36, Issue 6, 2008, s. 944-971.
- [48] COURTNEY, J. Enforced Disappearances in Colombia: A Plea for Synergy between the Courts. *International Criminal Law Review*, Vol. 10, No. 5, 2010, s. 679-711.
- [49] DEAN, G. Criminal Profiling in a Terrorism Context. In: KOCSIS R. N. (ed.) *Criminal Profiling: International Theory, Research and Practice*, s. 169-188.
- [50] EBERLE, E. J. Observations on the Development of Human Dignity and Personality in German Constitutional Law: An Overview. *Liverpool Law Review*, Vol. 33, 2012, s. 201-233.
- [51] EVANS, A. E. Aircraft Hijacking: Its Cause and Cure. *American Journal of International Law*, Vol. 63., No. 4, 1969, s. 697-699.
- [52] HERF, J. An Age of Murder: Ideology and Terror in Germany. *Telos* No. 144. Telospress, 2008, s. 8-37.
- [53] HOHFELD, W. N. Some Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning. *Yale Law Journal*, Vol. 16, 1913, 41 s.
- [54] HUQ, A. Q. The Social Production of National Security. *Cornell Law Review*, Vol. 98, 2013, s. 638-709.
- [55] HUTCHINGS, P. Entertaining Torture, Embodying Law. *Cultural Studies*, Vol. 27, No. 1, 2013, s. 49-71.
- [56] JÁKAB, A. Breaching Constitutional Law on Moral Grounds in the Fight against Terrorism. Implied Presuppositions and Proposed Solutions in the Discourse on the Rule

- of Law vs. Terrorism. *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 9, No. 1, 2011, s. 58-78.
- [57] JENKINS, B. M. *International Terrorism: A New Kind of Warfare*. Santa Monica, CA: The RAND Corporation [online] 1974 [cit. 2015-04-10] Dostupné z: <<http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/papers/2008/P5261.pdf>>
- [58] JENKINS, B. M., JOHNSON, J. *International Terrorism: A Chronology, 1968-1974: a report prepared for Department of State and Defense Advanced Research Projects Agency*, Santa Monica, CA: RAND, 1975, s. 11n.
- [59] JORDÁN, J. HORSBURGH, N. Spain and Islamist Terrorism: Analysis of the Threat and Response 1995-2005. *Mediterranean Politics*, Vol. 11, No. 2, 2006, s. 209-229.
- [60] LEPSIUS, O. Human Dignity and the Downing of Aircraft: The German Federal Constitutional Court Strikes Down a Prominent Anti-terrorism Provision in the New Air-transport Security Act. *German Law Journal*, Vol. 7, No. 9, s. 761-787.
- [61] LUBAN, D. Liberalism, Torture and the Ticking Bomb. *Virginia Law Review*, Vol. 91, 2005, s. 1425-1461.
- [62] MARKS, S. Civil Liberties at the Margin: the UK Derogation and the European Court of Human Rights. *Oxford Journal of Legal Studies*, Vol. 15, Issue. 1, 1995, s. 69-95.
- [63] MARKS, S. Torture and the Jurisdictional Immunity of Foreign States. *Constitutional Law Journal*, Vol. 56, Issue 1, 1997, s. 8-11.
- [64] MANN, I. SHATZ, O. The Necessity Procedure: Laws of Torture in Israel and Beyond, 1987-2009. *Yale Student Scholarship Papers. Paper 113. Unbound*, Vol. 6, No. 59, 2010, s. 60-110 [online]. Dostupné z: http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1113&context=student_papers
- [65] MANI, V. S. International Terrorism – Is Definition Possible? *Indian Journal of International Law*, Vol. 18, 1978, s. 206-211.
- [66] MUHLHAUSEN, D., BAKER MCNEILL, J. Terror Trends: 40 Years' Data on International and Domestic Terrorism. *The Heritage Foundation* [online]. 2011, č. 93 [cit. 2015-05-01]. Dostupné z: <<http://www.heritage.org/research/reports/2011/05/terror-trends-40-years-data-on-international-and-domestic-terrorism>>.
- [67] NEIL, M. Torture: From Algiers to Abu-Ghraib. *Race & Class*, Vol. 46, No. 2, 2004, s. 1-21.
- [68] NELLINSON, B. From Boumediene to Gracia: The United States' (No) Compliance with the United Nations Convention Against Torture and Its Movement Away from Meaningful Review. *American University International Law Review*, No. 29, 2013, s. 210-253.

- [69] PLUCHINSKY, D. A. Germany's Red Army Faction: An Obituary. *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 16, No. 2, s. 135-157.
- [70] RAPOPORT, D. C. The Four Waves of Rebel Terror and September 11. *Antropoethics - The Journal for Generative Anthropology*, Vol. VIII, No. 1, 2002. Dostupné z: <http://www.anthropoethics.ucla.edu/ap0801/terror.htm> ISSN 1083-7264
- [71] REISMAN, M. International Responses to Terrorism. *Houston Journal of International Law*, Vol. 22, No. 1, 1999, s. 3-61.
- [72] RODENHÄUSER, T. Human Rights Obligations of Non-State Armed Groups in Situations Other of Violence: The Syria Example. *International Humanitarian Legal Studies*, Vol. 3, 2012, s. 263-290.
- [73] ROSTOW, N. Before and After: The Changed U. N. Response to Terrorism Since September 11th, *Cornell International Law Journal*, No. 35, 2002, s. 475-476.
- [74] SARKIN, J. Why the Prohibition of Enforced Disappearance Has Attained „Jus Cogens“ Status in International Law. *Nordic Journal of International Law*, Vol. 81, No. 4, 2012, s. 537-583
- [75] SAURER, J. Die Ausweitung sicherheitsrechtlicher Regelungsansprüche im Kontext der Terrorismusbekämpfung. *Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht*, 275, 2005.
- [76] SHUE, H. Torture. *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 7, No. 2, 1978, s. 124-143.
- [77] SIMONCINI, M. Risk Regulation Approach to EU Policy against Terrorism in the Light of the ECJ/CFI Jurisprudence. *German Law Journal*, Vol. 10, No. 69, 2009, s. 1526-1549.
- [78] SUSSMAN, D. Defining Torture. *Case Western Reserve Journal of International Law*, Vol. 37, No. 2-3, 2006, s. 225-230.
- [79] ŠTURMA, P. Lidská práva v boji proti terorismu – mezinárodněprávní aspekty. *Trestněprávní revue* č. 12, roč. 10, 2006, s. 5-8.
- [80] XENAKIS, S. N. No Torture. No Exceptions. *The Washington Monthly*, No. 3, 2008, s. 16-47.
- [81] YOUNG, R. Defining Terrorism: The Evolution of Terrorism as a Legal Concept in International Law and Its Influence on Definitions in Domestic Legislation. *Boston College International and Comparative Law Review*. Vol. 29, No. 1, 2006, s. 23-105.
- [82] The Economist: *Basque Terrorism: Dying Spasms* [online]. 2009 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <<http://www.economist.com/node/14191335>>. ISSN 0013-0613

D/ Příspěvky ve sbornících

- [83] ANDREU-GUZMÁN, F. The Draft International Convention on the Protection of All Persons from Forced Disappearance. *The Review of the ICJ – Impunity, crimes against humanity and forced disappearance*, No. 62-63, Geneva, Sept. 2001, 22 s.
- [84] BROWN, CH. Universal Human Rights: A Critique. In: DUNNE, T. & WHEELER, N. J. (eds.). *Human Rights in Global Politics*. Cambridge: CUP, 1999.
- [85] CANTER, D. The Multi-Faceted Nature of Terrorism: An Introduction. In: CANTER, D. (ed.) *The Faces of Terrorism: Multidisciplinary Perspectives*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2009, s. 1-16.
- [86] COHEN, D. G. Holocaust and the Human Rights Revolution: A Reassessment. In: IRIYE, A., GOEDDE P., HITCHCOCK, W. I. (eds.) *The Human Rights Evolution: An International History*. New York, NY: OUP, 2012, s. 53-71.
- [87] PIQUE, R. El Tribunal de Estrasburgo y la garantía de los derechos humanos en personas privadas de la libertad. El caso de los independentistas catalanes detenidos durante la operación Garzón. In BERGALI Y RIVERA. *Torturas y abuso de poder*. Barcelona: Anthropos, 2006, s. 122-132.
- [88] SCHELLE, K. VOJÁČEK, L. Společnost národů a snahy o potlačování mezinárodního terorismu. In: ONDŘEJ, J., ŠTURMA, P. (eds.). *Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní humanitární právo*. Sborník mezinárodní konference. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, s. 178-187.
- [89] SCHEU, H. CH. The Derogation of International Human Rights Standards and the Fight against Terrorism. In: SCHEU, H. CH. (ed.) *Právní aspekty boje proti terorismu*. Praha: EIS, UK, 2005, s. 58-66.
- [90] SMOKE, R. National Security Affairs. In: GREENSTEIN, F. I., POLSBY, N. W. (eds.). *Handbook of Political Science*. Massachusetts: Addison-Wesley, Vol. 8, 1975, s. 245-362.
- [91] SYMONIDES, J. New Human Rights Dimensions, Obstacles and Challenges: Introductory Remarks. In: SYMONIDES, J. (ed.). *Human Rights: New Dimensions and Challenges*. Dartmouth: Ashgate, 1998, s. 1-36.
- [92] WOLFERS, A. National Security As an Ambiguous Symbol. In: ROSSI, E., J. (ed.) *American Defense and Détente*. New York, NY: Dodd, Mead, 1973.

E/ Judikatura

- [93] *19 Merchants v. Colombia*. Inter-American Court of HR. Judgment of July 5, 2004, odst. 142. Dostupné z: <http://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_109_ing.pdf>
- [94] *Al Nashiri v. Poland*. App. No. 28761/11. Judgment of the European Court of Human Rights of June 24, 2014.
- [95] *Arar v. Ashcroft et al.* US Court of Appeal for the Second Circuit. Docket no rev. 06-4216-cv of June 30, 2008.
- [96] *Attorney General v. Adolf Eichmann*. Judgment of the District Court in Jerusalem of Dec. 11, 1961. Case no. 40/1961.
- [97] *Barcelona Traction Case*, Judgment of the International Court of Justice of 1970.
- [98] *Boily v. Canada*. Communication No.327/2007. UNCAT Committee against Torture.
- [99] *Brogan and others v. United Kingdom*. App. No. 11209/84, The European Court of Human Rights, 1988
- [100] *Bundesverfassungsgericht 1BvR 357/05* von 15 Februar 2006.
- [101] *Chahal v. United Kingdom*. App. No. 22414/93. Judgement of the European Court of Human Rights of November, 1996.
- [102] *Etxebarria Caballero v. Spain*. App. No. 74016/12. Judgment of the European Court of Human Rights of Oct. 7, 2014.
- [103] *Frisbie v. Collins*, 342 U.S. 519 (1952). Dostupné z: <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/342/519/case.html>>.
- [104] *Ibragimov v. Russia*. App. no. 57935/00. Judgment of the European Court of Human Rights of. May 24, 2008.
- [105] *Ireland v. UK*. App. no. 5310/71. Judgment of the European Court of Human Rights of January 18, 1978.
- [106] *Kadic v. Karadzic*, Opinion of 2nd circuit US Court of Appeals for the Second Circuit of October 13, 1995.
- [107] *Kennedy v. Trinidad and Tobago*. UNHRC No. 845/1999 ICCPR. Selected decision HRC under the optional protocol [online] 2012 [cit. 2015-05-10] Dostupné z <www.ochchr.org/Documents/Publications/SDecisionsVol7en.pdf>.
- [108] *Ker v. Illinois (1886)*. Dostupné z <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/119/436/case.html>>.
- [109] *Lawless v. Ireland*. Judgment of the European Courts for Human Rights, No. 3, 1961.
- [110] *Marieto Teran Jijon v. Ecuador*. UNHRC no. 277/1988. UN. Doc. CCPR/C/44/D/277/1988

- [111] *Martínez v. Spain*. Judgment of the European Court of Human Rights of Nov. 2, 2004.
- [112] *Mounir Motassedeq*, IV-1/04des Hanseatischen Oberlandesgericht Hamburg, 2005.
- [113] *Nachova et al. v. Bulgaria*. App. no. 43577/98 a 43579/98. Judgement of ECHR of July 6, 2005.
- [114] *Otamendi Eiguren v. Spain*. App. no. 47303/08. Judgment of the European Court of Human Rights of Oct. 15th, 2012.
- [115] *Public Committee Against Torture in Israel vs. The State of Israel*. Case No. HCJ 5100/94 of May 5, 1998.
- [116] *Tribunal Constitucional de España, STC 199/1987* de 17 Febrero 1987.
- [117] *Soering v. United Kingdom*. Judgment of the European Court of Human Rights of July 7, 1989.
- [118] *Tomasi v. France*. Judgment of the European Court of Human Rights A 241 – A, 1992.
- [119] *Terminiello v. Chicago*. Dostupné z: <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/337/1/case.html>>.
- [120] *The Prosecutor v. Furundzija*. International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. Case No. IT-95-17/1-T of Dec. 10, 1998.
- [121] *The Prosecutor v. Galic*. Judgment of the International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia [online]. Dostupné z: <<http://www.icty.org/sid/8148>>.
- [122] *United States v. Curtiss-Wright Export Corp.* Judgment of the US Supreme Court of December 21, 1936, (No. 98), 299 US 304. Dostupné z: <<https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/299/304>>.
- [123] *United States v. Humberto Alvarez-Machain*. Dostupné z <<https://www.law.cornell.edu/supct/html/91-712.ZO.html>>.
- [124] *USA v. Sabrina D. Harman*. Opinion of the U. S. Army Court of Criminal Appeals of June 30, 2008. Dostupné z: <[https://www.jagcnet.army.mil/Portals/Files/ACCAOther.nsf/de5be4e3a0df8b548525755a0074bfbe/23884b84399473d48525747a0049f803/\\$FILE/oc-harman,%20sd.pdf](https://www.jagcnet.army.mil/Portals/Files/ACCAOther.nsf/de5be4e3a0df8b548525755a0074bfbe/23884b84399473d48525747a0049f803/$FILE/oc-harman,%20sd.pdf)>.
- [125] *Vuolanne v. Finland*, CCPR/C/35/D/265/1987, UN HRC, 2 May 1989, Dostupné z: <<http://www.refworld.org/docid/50b8ee372.html>>. [accessed 6 April 2015].

F/ Mezinárodní smlouvy & ostatní dokumenty

- [126] Amnesty International USA: Memorandum to U.S. Government on the Rights of People in U.S. Custody in Afghanistan and Guantanamo Bay;
- [127] Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment. GA Res. 43/173, 1988.

- [128] Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft of Dec. 16, 1970, 860 UNTS 105.
- [129] ECOSOC Res. 663 C adopted on July 31, 1957.
- [130] Egunkariaren alde elkartea. Report on the Egunkaria Case. *Reporters without Borders*, 2012.
- [131] Human Rights and Terrorism. GA Resolution 48/122 of September 20, 1993.
- [132] Human Rights and Terrorism. GA Resolution 49/185 of December 23, 1994.
- [133] Human Rights and Terrorism. GA Resolution 50/186 of December 22, 1995.
- [134] Human Rights Watch. *Double Jeopardy: CIA Renditions to Jordan*. HRW, 2008, 41p.
- [135] Human Rights Watch. U.S: Reports of Torture of Al Qaeda Suspects. Dostupné z: <<http://www.hrw.org/news/2002/12/26/united-states-reports-torture-al-qaeda-suspects>>
- [136] Human Rights Watch. The Use of Incommunicado Detention. Dostupné z <http://www.hrw.org/reports/2005/spain0105/6.htm>
- [137] The Use of Incommunicado Detention. Human Rights Watch., 2005 [online]. Dostupné z: http://www.hrw.org/reports/2005/spain0105/6.htm#_ftn70.
- [138] International Bill of Human Rights, adopted on February 5, 1952, G. A. Res. 543(IV), GA, 37th plenary meeting. [online]. Dostupné z: <[http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/543\(VI\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/543(VI)&Lang=E&Area=RESOLUTION)>
- [139] International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance, article 2. [online]. Dostupné z: <<http://www.ochr.org/english/law/disappearance-convention.htm>>
- [140] International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings. GA Report A/RES/52/164
- [141] Ireland v. Britain. Report of the European Commission on Human Rights of Jan., 25, 1976. Application no. 5310/71.
- [142] Note by the Secretary-General of Dec. 2, 2004. UN Doc A/59/565 (2004).
- [143] Office of the High Commissioner for Human Rights. General Comment no 2, 1982. Dostupné z: <http://ccprcentre.org/doc/ICCPR/General%20Comments/HRI.GEN.1.Rev.9%28Vol.I%29_%28GC6%29_en.pdf>.
- [144] Office of the High Commissioner for Human Rights. General Comment no. 6, 1982.
- [145] Principles of Medical Ethics. GA Resolution 37/194, 1982.
- [146] Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Counterring Terrorism, GA Resolution 60/158.
- [147] Redress. Non-Refoulement Under Threat. Dostupné z: <<http://www.redress.org/downloads/publications/Non-refoulementUnderThreat.pdf>>.

- [148] Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism, Martin Scheinin, UN Doc. E/CN.4/2006/98
- [149] Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism, Martin Scheinin, UN Doc. E/CN.4/2006/98
- [150] Report of the Special Rapporteur for the Question of Torture, E/CN. 4/2004/56/Add2 of February 6, 2004. Dostupné z: <<http://defensordelpueblo.es/en/Mnp/Documentos/un-torture.pdf>>
- [151] Rezoluce RB OSN 1193, 14 UN Doc. S/RES/1193 z 28. srpna 1998.
- [152] Statment of Sir Jeremy Greenstock, KCMG Permanent Representative of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, General Assembly Debate on Terrorism, Oct. 1, 2001.
- [153] Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment and Punishment. Note by Secretary Genaral. GA, Aug. 14, 2006 [online]. Dostupné z: <http://www.etc-graz.at/typo3/fileadmin/user_upload/ETC-Hauptseite/manual/training-material/English/02_manual_torture_doc1.pdf>.
- [154] UN Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. GA Res. 3542, UN Doc. A/10034, 1975.
- [155] UNHRC, General Comment no, 20, 1992.
- [156] UNHRC, General Comment no. 35, 2014. Dostupné z: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/244/51/PDF/G1424451.pdf?OpenElement>>.
- [157] Uniting Against Terrorism: Recommendations for a Global Counter-terrorism Strategy. Report of the Secretary-General. UN Doc A/60/825 (2006).
- [158] Universal Declaration of Human Rights, adopted on December 10, 1948, G. A. Res. 127A(III), UN GAOR 3rd session, U.N. Document A/810, 1948.
- [159] UN Human Rights Committee (HRC). General Comment No. 29: States of Emergency, 2001.
- [160] UN Human Rights Committee. Humane Treatment of Persons Deprived of Liberty their Liberty. HRI/GEN/1/Rev. 7, 1992.
- [161] UN Human Rights Committee (HRC), UN Human Rights Committee: Concluding Observations: United Kingdom and UK Overseas Territories, 6 December 2001, CCPR/CO/73/UK, dostupné z: <<http://www.refworld.org/docid/3cbbec3d2.html>>

- [162] Web. Annex of Statistical Information. Country Reports on Terrorism [online] 2012. National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism. Department of Homeland Security. University of Maryland, 2013, s. 3. [cit. 2015-04-20] Dostupné z : <<http://www.start.umd.edu>>.
- [163] Web. BBC. Madrid Train Attacks. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/shared/spl/hi/guides/457000/457031/html/default.stm>
- [164] Web. Center for Constitutional Rights [online]. Dostupné z : <<http://ccrjustice.org/arar>>.

G/ Vnitrostátní právní předpisy

- [165] Constitución de España, ratified by referendum of the Spanish people on December 7, 1978.
- [166] Das Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland von 23 Mai, 1949
- [167] Gesetz zur Bekämpfung internationalen Terrorismus vom 9 Januar 2002.
- [168] Luftsicherheitsgesetz vom 11. Januar 2005 (BGBl. I S. 78).
- [169] Ley orgánica 6/2002, de 27 Junio, *de Partidos Politicos*.
- [170] Ley orgánica de 2/2013. *Ley de Enjuiciamiento Criminal Y Legislación Complementaria*. Madrid: Ministerio de Justicia, 2013.
- [171] Ley Orgánica 10/1995 de 23 Noviembre, *del Código Penal*, 2010.
- [172] United States Code, Title 22.

ABSTRAKT & KLÍČOVÁ SLOVA

Předkládaná Diplomová práce analyzuje vztah terorismu a lidských práv po 11. září 2001 se zvláštním důrazem na zákaz mučení. V tomto ohledu práce analyzuje jednak přímé dopady terorismu na lidská práva, a jednak nepřímé dopady terorismu na lidské práva, projevující se v důsledku přijímání protiteroristických opatření. Specificky se práce zaměřuje na zákaz mučení a související instituty a judikaturu mezinárodních a národních soudů.

Hlavní otázkou, kterou práce řeší je přípustnost mučení a nelidského zacházení při potírání mezinárodního terorismu. V tomto ohledu práce prostřednictvím horizontální analýzy analyzuje vybraná protiteroristická opatření ve Španělsku, Německu a Izraeli a porovnává jejich souladu s mezinárodním právem.

Klíčová slova:

Terorismus; boj proti terorismu; lidská práva; mezinárodní právo; mučení; nucené zmizení; incommunicado detence

ABSTRACT & KEYWORDS

This thesis deals with relationship between terrorism and human rights in post-9/11 period with special focus on the prohibition of torture. In this sense, thesis strives to analyse both direct and indirect impacts of terrorism on human rights as a consequence of newly adopted counter-terrorism measures. The main focus is given to the prohibition of torture and related features. This is analyzed from the viewpoint of international law and judicial practice of international and national courts.

A principal question to be solved is whether or not can torture be ever justified while countering terrorism. In this respect, thesis employs horizontal legal analysis in order to analyze counter-terrorism measures in Spain, Germany and Israel. The results obtained are then compared with relevant international legal instruments.

Keywords:

Terrorism; counterterrorism; human rights; international law; torture; enforced disappearance; incommunicado detention